LAISVĖ

Juozas Brazaitis:

LIETUVOS PARTIZANAI

Kazys Jurgaitis:

LIETUVOJE IŠGYVENAU PARTIZANŲ KOVAS

Andrius Baltinis:

ERETO KNYGA APIE ŠALKAUSKĮ

Aloyzas Baronas:

IŠ PREMIJUOTO ROMANO

KIEK PADLAIDŽIAUJA ŽIUGZDA IR Į JĮ PANAŠUS

KOVA PRIEŠ DIEVĄ IR RELIGINIŲ ŠVENČIŲ NAIKINIMAS LIETUVOJE

APŽVALGOSE:

• LAISVŲJŲ ESTŲ DARBAI LAISVĖJE • KULTŪRINIS BENDRADARBIAVIMAS AR TALKININKAVIMAS • FONDAMS REIKIA STIPRUOLIO RANKOS • IDĖJOS SPAUDOJE

1961 Nr. 24 (61)

TURINYS

Atsiminkime 1941 Birželio 23! 1

Juozas Brazaitis: Partizanai antrosios So vietų okupacijos metu 3

A. Tyruolis: Laisvės Elegija 9

A. Baronas: Vienas Vakaras 18

Andrius Baltinis: Knyga apie žymų mąstytoją 20

Kazys Jurgaitis: Ginkluotos rezistencijos žygiai laisvę ginant 25

Ar daug Lietuvoje bedievių ir kokios rūšies 32

Stalinizmas naujame rūbe 35

Kiek Žiugžda ir į jį panašūs yra pasiryžę nuvertinti mūsų tautą 38

Estai laisvajame pasauly 43

Darbai ir Idėjos, Lietuvių Bendruomenėje, Idėjos spaudoje, Vardai įvykiuose 46-62

Laiškai 62

* * *

Į LAISVĘ — Lietuvių Fronto Bičiulių trimėnesinis politikos žurnalas.

Redaktorius — dr. Vytautas Vardys.

Redakcijos adresas: Į Laisvę, 2419 E. Shorewood Blvd., Shorewood 11, Wis.

Viršelio vinjetė — dail. T. Valiaus.

Tekste vinjetė — dail Ados Korsakaitės

* * *

Administratorius — Viktoras Naudžius.

Administracijos adresas: Į Laisvę, 1936 S. 49 Ave., Cicero 50, Illinois. Telef. OLympic 2-3596.

* * *

Į LAISVĘ — TOWARD FREEDOM, Lithuanian quarterly of politics. **Managing Editor:** dr. V. Vardys. Address: 2419 E. Shorewood, Shorewood 11, Wis. **Business manager::** V. Naudžius, 1936 S. 49 Ave., Cicero 50, Illinois. Phone: OLympic 2-3596.

ADMINISTRACIJOS PRANEŠIMAI

Administracija dėkoja visiems tiems, kurie jautriai atsiliepė į paraginimą sutvarkyti savo prenumeratų sąskaitas. Administracija prašo ir tikisi, kad ir visi kiti, gavę paraginimo laiškus, nedelsdami atsilieps į prašymą.

Mielas prenumeratoriau, paremsi **Į Laisvę** žurnalą pakalbindamas savo pažįstamus jį užsiprenumeruoti.

Į Laisvę skaitytojai, pakeitę savo adresus, tuojau praneškite savo adresą administracijai.

Į LAISVĘ METINĖ PRENUMERATA:

Amerikoje (Šiaurės ir Pietų) $3.00; Australijoj ir D. Britanijoj — L. 10; Italijoj — L. 900; Prancūzijoj — F. 10.— Švedijoj — Kr. 10; Šveicarijoj — Fr. 8; Vokietijoj — DM 8.

ATSKIRAS NUMERIS

Amerikoje $1.00; Australijoje ir Britanijoje — L.3; Italijoje — L. 300; Prancūzijoje — Fr.2.50; Šveicarijoje — Fr. 3; Švedijoje — Kr. 3; Vokietijoje — DM. 2.

Norintieji Į Laisvę žurnalą gauti oro paštu primoka faktines oro pašto išlaidas.

KU biblioteka

I LAISVĘ

1960 M. BALANDIS

NR. 24 (61)

ATSIMINKIME

1941 BIRŽELIO 23!

ŠIEMET BIRŽELIO 23 sueina dvidešimt metų nuo lietuvių tautos sukilimo, kuris pašalino sovietinę okupaciją, paskelbė nepriklausomos Lietuvos laikinąją vyriausybę, perėmė krašto administraciją anksčiau, nei karo eigoje pasirodė pirmieji vokiečių kariai.

Sukilimas buvo pirmas lietuvių ginkluotos rezistencijos pasipriešinimo išsiveržimas. Nuo tada lietuvių tauta nepaliovė priešinusis okupacijom. Keitėsi okupantai. Keitėsi pasipriešinimo žmonės ir organizacijos. Keitėsi pasipriešinimo formos bei metodai. Keitėsi net pozicijos, kuriose pasipriešinimas aštriausiai reiškėsi ar tebesireiškia. Nepakitusi betgi liko dvasia, iš kurios tekėjo pasipriešinimo veiksmai; dvasia, kuri reiškė pasiryžimą gintis nuo smurtu primetamo svetimo gyvenimo turinio ir stiliaus, pasiryžimą gyventi ir kurti savitai, lietuviškai.

1941 SUKILIMO negali nutylėti ir okupantas. Sukilimo sukaktis pakurstė okupanto pastangas juodinti sukilimą, apkloti jį melais. Sukilimo sukaktis erzina okupacijos agentus, nes pats sukilimo faktas nepaneigiamai liudija, kad:

Sukilimas išreiškė visuotinį lietuvių tautos troškimą nusikratyti svetima okupacija. Jis demaskavo ir sovietinį melą, kad lietuvių tauta buvo prašiusi priimama į Sovietų Sąjungos vergiją.

Pasiryžimas sukilti už nepriklausomybės atstatymą savame krašte buvo be kompromisų. Jo nepalaužė ir nacinės Vokietijos įspėjimai,

paskui grasinimai ir represijos. Tai sugriovė ir sovietinį mitą, kad sukilimą rengę "hitlerininkai".

Sukilimui vadovavusios organizacijos vadų, pačių pirmųjų, išvežimas į kacetą, kaip ir ankstesnės bei paskesnės sovietinės deportacijos į Sibirą, patvirtino, jog nacinė Vokietija ir jos sąjungininkas Sovietai ėjo tuo pačiu keliu — kalėjimais, deportacijom, žudymais gniaužė lietuvių laisvės siekimą. Nors Sovietų Sąjunga dirbtiniais teismais Lietuvoje dabar stengiasi pridengti savuosius nusikaltimus nuo pasaulio akių, tačiau dešimtimis tūkstančių deportavimas, nužudymas, išniekinimas aikštėse tų, kurie nenusilenkė smurtui prieš laisvę; tebevykdomas sąžinės, minties, kūrybos, tikėjimo ir jo skelbėjų prievartavimas; agentų pristatymas ganytojais bei kitos klastos — virsta didžiu šauksmu, kad sovietinis nusikaltimas susilauktų taip pat naujo Niurnbergo.

ATSIMINKIME 1941 BIRŽELIO 23! — tokio skatinimo balsai mus pasiekė šiemet iš Europos ir Amerikos bičiulių bei kitų lietuvių. Manome, būtų prasminga ir tikslinga anuos individualius balsus paversti bendru kolektyviniu balsu, kuris nubanguotų šiemet per visą laisvų lietuvių bendruomenę. Imamės tad iniciatyvos pakviesti asmenis ir kolektyvus, kad kiekvienas sau prieinamu būdu 1941 birželio 23 sukilimo idėją padarytų gyvą savoje aplinkumoje.

Spaudos pasisakymai, specialūs minėjimai ar trumpas sukilimo prisiminimas tinkamu žodžiu mokykloje, organizacijos susirinkime, studijų savaitėje gali virsti tarp mūsų nauja minties šviesa ir panaujinta valios stiprybe kovoje už laisvę Lietuvoje.

Tegul sukilimo atminimas išsaugoja pasipriešinimo idėją šviesią : laisvą nuo oportunistinio kolaboravimo pagundų.

Tegul pažadina mūsų intensyvų dėmesį Lietuvos žmonių gyvenimui ir kūrybai kaip tos pačios nepriklausomos dvasios prasiveržimui.

Tegul sukelia pagarbą pasipriešinimo eigoje žuvusiem — pagarbą tiek visuotinę, kiek visuotinis buvo entuziazmas, kai 1941 birželio 23 rytą išgirdo prabilus Kauno radiją Nepriklausomos Lietuvos vardu ir seniai pasiilgtus, nes draudžiamus, žodžius: "Lietuva, Tėvyne mūsų..."

LIETUVIŲ FRONTO BIČIULIŲ TARYBA

PARTIZANAI

•

ANTROSIOS SOVIETŲ

•

OKUPACIJOS METU

Juozas Lukša — Daumantas — Skrajūnas — Miškinis, vienas iš pagrindinių Lietuvos partizanų vadų antrojoj bolševikų okupacijoj. Atvykęs iš Lietuvos į laisvąjį pasaulį 1948 vasarą, jis parašė knygą **Partizanai už geležinės uždangos** ir grįžo Lietuvon, kur žuvo didvyrio mirtimi 1951.

Lange parymo sena motulė, ir mergužėlė verkė viena . . .

Jinai žinojo, kad vėjai siuto, kad partizano sunki dalia . . .

JUOZAS BRAZAITIS

Šis partizanų pasireiškimo laikotarpis išsiskiria iš kitų savo platumu, apėmusiu visą tautą, ištvermingumu, trukusiu daugiau kaip dešimtmetį, žūtbūtinės kovos žiaurumu ir žuvusių gausumu — iki 50.000. Jo raidoje pažymėtini trys laiko tarpai: masinis sąjūdis iki 1947, centralizuota organizacija iki 1952, individualus partizaninis veikimas po to laiko.

PARTIZANŲ ATSIRADIMO VEIKSNIAI

Buvo keli veiksniai, lėmę kitokį Sovietų okupacijos sutikimą 1944 nei 1940: a) pirmosios okupacijos patirtis, kad su sovietiniu

okupantu neįmanomas joks sugyvenimas tiems, kurie siekia savo tautai nepriklausomybės ir savo kultūros, o asmenims bent reliatyvios laisvės sąžinei: b) vokiečių okupacijos metu įsiūbuotas visame krašte pasipriešinimas ir sukurtos pasipriešinimo organizacijos; c) pogrindinės spaudos dar vokiečių okupacijos metu sukeltas optimizmas, kad bolševikų galima okupacija truksianti neilgai ir kad reikią tik išlaukti, iki bus įvykdyti Atlanto Chartos pažadai atstatyti nepriklausomybę tiems kraštams, kurie ją turėjo prieš karą, bet kurie jos buvo dėl karo netekę; d) reikalas gintis ir gyventojus ginti nuo sovietų kareivių prievartavimo ir plėšikavimo; e) noras išvengti suėmimo ar mobilizacijos į sovietinę armiją. Vienos tų priežasčių buvo svarbesnės vieniems, kitos kitiems, tačiau visos jos skatino trauktis į miškus masiškai ir virsti partizanais.

Anksčiausiai partizanai pasirodė ir ėmė organizuotis Žemaičiuose, kurie ilgiausiai buvo išlikę bolševikų neužimti ir kur dėl to buvo susitelkę daugiausia buvusių karių. Jau 1945 pradžioje partizanų judėjimas buvo apėmęs visas Lietuvos vietas, išskyrus rajonus, kur buvo dideli Sovietų kariuomenės daliniai — Paprūsėje, šiaurės vakarų Lietuvoje. Miškingosios vietos, kaip Rūdninkai, Prienšilis, Labanoro, Tauragės miškai glaudė didesnius partizanų junginius nuo keliasdešimt iki kelių šimtų vyrų (1945 III prie Naročiaus ežero partizanų grupės buvo 800 vyrų). 1945 IV buvo skaičiuojama, kad visoje Lietuvoje partizanų turėjo būti 30.000. Skaičius ir asmeninė sudėtis turėjo nuolat keistis: buvo skaičiuojamas partizano amžiaus vidurkis — dveji metai.

PARTIZANŲ SOCIALINIS IR MORALINIS CHARAKTERIS

Socialinės padėties atžvilgiu partizanai daugiausia buvo kilę iš darbininkų ir smulkiųjų ūkininkų. Jie buvo įvairios profesijos ir amžiaus — karininkai, tarnautojai, studentai, vyresniųjų klasių mokiniai, ūkininkaičiai, darbininkai. Paslankiausias buvo jaunimas — kaikur ištisos mokinių klasės prisistatė ir nesidavė perkalbamos grįžti į legalų gyvenimą. Moterys partizanų veikloje buvo ne tik ryšininkės, slaugės, bet ir aktyvios kovotojos, rodžiusios heroizmo lygiom su vyrais.

1945 I - II į įvairias Lietuvos vietas vokiečiai buvo nuleidę savo agentų, radistų, sabotažo vykdytojų lietuvių. Kartu buvo numesta ir nemaža ginklų, šaudmenų bei sprogdmenų. Daugumas desantininkų buvo grynai lietuviškos orientacijos. Vokiečių pagalba pasiekę Lietuvą, jie tuojau prisijungė prie vietos partizanų ir pasidavė jų drausmei ir direktyvoms. Prie partizanų paskui prisijungė ir negausūs nuo bolševikų pabėgę atskiri vokiečiai, išmokę lietuviškai ir vėliau pasiekę savo tėvynę repatriacijos keliu. Bet jie tebuvo išimtys. Kai partizanai ėmė glaudžiau organizuotis, buvo bendra taisyklė: partizanais tegalėjo būti tik lietuviai. Tai įsakmiai pažymėjo **Tauro** apygardos statutas 1945.

Statutas paryškino ir moralines kvalifikacijas kandidatams į partizanus: "Laisvės kovotojais gali būti lietuviai vyrai ir moterys be

Ginkluota lietuvių rezistencija prieš Lietuvos pavergėjus visa jėga išsiveržė prieš 20 metų visuotiniu lietuvių tautos sukilimu 1941 birželio mėn., kuriam vadovavo Liet. Aktyvistų Frontas. Ji nenutilo vokiečių okupacijos metais, dramatiškai išsiplėtė ir suliepsnojo visame krašte antrosios sovietų okupacijos metu.

Minint ginkluotosios lietuvių rezistencijos 20 metų sukaktį persispausdiname iš Lietuvių Enciklopedijos XXII tomo straipsnį apie partizanus, Juozo Brazaičio parašytą, atskleidžiantį legendarinius Lietuvos partizanų žygius, ligi savęs išsižadėjimo besąlyginį pasiaukojimą ir sudėtas aukas laisvę ginant.

amžiaus skirtumo, aukštos moralės, drąsūs, ryžtingi, niekuomet nesusiteršę praeityje prieš lietuvių tautą ir visiškai atsidavę už Lietuvos išlaisvinimą". Stojantieji į partizanų organizaciją turėjo duoti priesaiką: "Aš ... prisiekiu Visagalinčio Dievo akivaizdoje vardan kritusių brolių už Lietuvos laisvę ir Nepriklausomybę uoliai dirbti Nepriklausomos Lietuvos atstatymo darbą, nesigailėdamas nei jėgų, nei gyvybės, griežtai vykdyti vadovybės įsakymus, didžiausioje paslaptyje laikyti veikimą, nesidėti su priešu ir viską pranešinėti savo viršininkams. Man yra žinoma, kad už šios priesaikos sulaužymą būsiu baustas mirties bausme. — Tai, ką pažadu, tegul Dievas išlaikyti man padeda". Partizanas negalėjo iš organizacijos išstoti, iki bus iškovota Lietuvai nepriklausomybė. Išstoti negali net ir atgavus nepriklausomybę, iki bus vadovybės leista. Iš margos masės, atsidūrusios miškuose, ar dar gyvenančių legaliame gyvenime partizanų vadovybė siekė sudaryti aukštų moralinių kvalifikacijų bendruomenę, pasiryžusią kovoti ne tik su priešo okupacija dėl krašto laisvės, bet ir su savim dėl savo asmenybės aukštesnio moralinio lygio. Tokių žmonių organizuota bendruomenė yra išskirtinė visos tautos kovojanti dalis, kaip viduriniais amžiais riterių luomas.

Partizanai įvairiai vadinosi. Žemaičiuose buvo pradžioje populiarūs **vanagai**, Suvalkų krašte **miško broliai.** Paskiau buvo priimtas bendras pavadinimas **laisvės kovotojai,** nors šis terminas buvo suprastas plačiau ir reiškė apskritai rezistencijos narį. Pačiai organizacijai, kada ji pradėjo centralizuotis, buvo vartojamas **Partizanų Sąjūdžio** vardas, nuo 1948 **Lietuvos Laisvės Kovų Sąjūdis.**

PARTIZANŲ VEIKLOS SRITYS

Veikimo pradžioje tiek organizacinė dalinių struktūra, tiek veikimo sritys, būdai, uždavinių supratimas buvo skirtingas. Tačiau visi turėjo pagrindinius tikslus tuos pačius: paralyžuoti bolševikinio aktyvo veiklą, trukdant jų užsibrėžtus planus ir naikinant

NKVD pajėgas, provincijoj siaučiančias. Kitos rūšies uždavinys buvo palaikyti tvarką, apsaugant gyventojus nuo nuolatinių plėšikavimų, vykdomų tiek raudonarmiečių, tiek civilių. Vengdami atvirų kautynių su raudonosios armijos daliniais, partizanai stengėsi kontroliuoti bolševikų pastatytą administraciją ir atgrasinti jos pareigūnus nuo pataikavimo bolševikams ir gyventojų išnaudojimo bolševikų interesams. Pagarsėjusius NKVD pareigūnus ar jų įstaigas partizanų daliniai užpuldavo dienos metu net Kaune, Panevėžyje, Šiauliuose, Marijampolėje ir kt. Užpuolę valsčių vykdomuosius komitetus, sunaikindavo ar paimdavo dokumentus, kad nebūtų žinia, kurie gyventojai pyliavų nėra davę.

Pirmais okupacijos metais partizanams tekdavo kautis daugiausia su istrebiteliais (žmonių vadinamais stribais), kuriuos bolševikai organizavo 1944 rudenį vietinės administracijos apsaugai ir pagalbai išrinkti iš gyventojų rekvizijas, mokesčius, suiminėti ir kt. Kiekvienas valsčius turėjo sudaryti istrebitelių grupes po 30 žmonių: joms vadovavo rusai. Tai buvo savanoriai, atleidžiami nuo karinės prievolės. Algos jiems nemokėjo. Turėjo patys pasirūpinti pragyvenimu. Tokia santvarka skatino juos plėšikauti iš gyventojų. Kovai su jais partizanai vartojo lanksčią taktiką. Įspėjimais, grasinimais, prikalbinimu dirbti ir partizanų naudai, o dar daugiau ginkluotais užpuolimais partizanai pakrikdė stribus. Po pagarsėjusių likvidavimų Gižuose, Kačerginėje, Žaliojoj susidarė legendos apie partizanus ir jau 1945 stribai bėgo iš savo tarnybos, nustoję ir bolševikų pasitikėjimo. Likvidavus istrebitelius, nebuvo sunku administracijos aparatą padaryti neveiksmingą. Jis nepajėgė išrinkti rekvizicijų, griauti išvežtųjų ar į vakarus pasitraukusių trobėsių, kirsti mišką, organizuoti kolchozų.

1946 - 47 partizanai turėjo uždavinį — sutrukdyti rinkimus į "aukščiausią tarybą". Jų veiklos dėka rinkimuose tedalyvavo 1946 tik 27 - 28%. Ligi 1947 buvo sutrukdyta ir žemės kolektivizacija bei atgabentų iš Rusijos kolchozininkų įkurdinimas.

Partizanų veikla buvo nukreipta ir prieš negeroves pačių vietos gyventojų tarpe: 1946 paskelbtas draudimas degtinę varyti, draugautis su atėjūnais. Buvo baudžiami vagys, plėšikai, įdavikai, komunistų pataikūnai. Gyventojams informuoti ir orientuoti leido lapelius, karikatūras, kabino juos prie medžių ar net kai kur įsakydavo kaimo pirmininkui pereiti per gyventojus, perskaityti kiekvienam. Leido pogrindinius laikraštėlius.

Ligi 1947 provincija buvo faktiškai partizanų kontrolėje. Miesteliuose enkavedistai turėjo tik atramos punktus, iš kurių darydavo išvykas kovai su partizanais ir kuriuos partizanai savo ruožtu atlankydavo užpuoliais.

PARTIZANŲ CENTRALIZACIJA IR ORGANIZACIJOS STRUKTŪRA

Karui 1945 pasibaigus ir nesulaukiant Atlanto Chartos autorius vykdant duotą pažadą atstatyti nepriklausomybės kraštams, iš kurių dėl karo jos buvo atimtos,

kilo partizanuose pirmas didelis susirūpinimas: padėtis gali ilgiau užtrukti, ir reikia ruoštis ilgesnei kovai. Tam reikalinga partizanų centralizacija ir vieningas kovos planas. Iniciatyvos centralizacijai pirmieji ėmėsi suvalkiečiai. 1945 rugpiūčio 25 įvyko Suvalkų krašto partizanų dalinių suvažiavimas, kuris sujungė partizanus į **Tauro** apygardą. Jos vadu išrinktas Mykolas Jonas. Apygardos štabas užmezgė ryšius su Vilniaus, Kauno, Panevėžio, Raseinių, Telšių ir kai kuriais dzūkų partizanų daliniais. Žemaičiai įkūrė tada **Kęstučio** apygardą, dzūkai **A** apygardą. 1946 balandžio 23 apygardos **Tauras** ir **A** susijungė. Visos pietų Lietuvos vadu išrinktas plk. Kazimieraitis (sovietų spaudos skelbtas kaip plk. Vitkus), jo pavaduotoju Mykolas Jonas. Pirmasis pasiėmė siekti ryšių su rytų Lietuvos partizanais, antrasis — toliau palaikyti ryšius su žemaičiais. Abudu žuvo 1946. Tačiau apsijungimas buvo ir toliau. 1946 IX - XI sudarytas "vyriausias ginkluotų partizanų štabas" su karine kolegija ir politiniu komitetu. O 1947 sausio 12 Vilniuje buvo jau partizanų vadų suvažiavimas. Centralizacija buvo atbaigta formaliai, tačiau niekad nebaigta faktiškai, nes vadų ir ryšininkų žuvimas reikalaudavo nuolatinių pastangų ryšiams iš naujo sumegzti.

Kiekviena apygarda veikdama derinosi prie vietos sąlygų, tačiau visur partizanų organizavimosi pavyzdžiu iš pradžių buvo Lietuvos kariuomenės struktūra, lyg partizanai būtų jautęsi atkūrę Lietuvos kariuomenę, nors ir miškuose. Jie dėvėjo Lietuvos kariuomenės uniformą, vartojo kariuomenėje buvusius laipsnius ir kėlimą į juos, kadrų paruošimą miško karo mokyklose; ginklus komplektavo ir maisto tiekimu rūpinosi tam tikri skyriai, kaip kariuomenėje intendantūros.

Labiausiai yra pažįstama **Tauro** apygardos struktūra. Jos viršūnėje buvo vadas, renkamas. Prie vado štabas su dviem skyriais — kariniu štabu ir politine dalimi (pastaroji rūpinosi propaganda, visuomenės informacija, spaudos organizavimu). Karinis štabas turėjo 4 skyrius: rikiuotės, mobilizacijos, žvalgybos ir ūkio. Apygardos teritorija buvo padalyta į 4 rinktines. Prie kiekvienos rinktinės štabo buvo gydytojas ir kapelionas. Rinktinė padalyta į kuopas, būrius, skyrius. Skyriaus dydis 8-10 vyrų. Šitoks partizanų pririšimas prie tam tikros jų gyvenamos teritorijos buvo paskesnis padaras. Kai būti miškuose darėsi vis sunkiau, kai masinis partizanų sąjūdis virto vis labiau centralizuota pogrindine organizacija, — vis labiau nyko išviršiniai kariuomenės pavidalai, ir stiprėjo pogrindinės armijos charakteris — išsilaikyti nepastebėtam ir veikti gyvenamosios vietos ribose, dalyvauti vietos gyvenime ir per jį veikti. Tokia tvarka garantavo gerą orientaciją vietos padėtyje, greitą ir tikslų reagavimą, palengvino maitinimosi ir išsilaikymo klausimą. Sovietinė spauda paskiau vaizdavo partizanus tokiais žodžiais: dienomis jie dirbdavo kolchoze, o naktimis eidavę partizanauti.

BOLŠEVIKŲ KOVA SU PARTIZANAIS

Partizanų susidūrimai su NKVD

vadovaujamais istrebiteliais ar enkavedistų kariuomenės daliniais sudarė legendą apie partizanų galybę tarp vietos gyventojų ir tarp pačių enkavedistų. Pažindami vietos sąlygas, ginkluoti dažniau kulkosvydžiais ir automatais, sovietinės spaudos prasitarimu, geriau už istrebitelius ir, svarbiausia, vedami kovos dvasios, partizanai kautynėse pridarydavo priešui kelis kartus didesnių nuostolių, nei jų turėdavo patys, ir tada pasitraukdavo, jei tai buvo galima. (J. Daumanto **Partizanuose** minima aukų tokia proporcija: Žemaitkiemio kautynėse žuvo bolševikų 27, partizanų 3 ir sužeisti 5; Būdininkų kautynėse bolševikų žuvo per 100, partizanų 6; Palių kautynėse 200:17; Daukštagirės kovoje žuvo visi enkavedistai be partizanų nuostolių;; Alšininkų 79 partizanai kovėsi prieš diviziją, 94:11: Žiemkelio, prie Veiverių, kautynėse kur 47 partizanai kovėsi su 300 enkavedistų, partizanų žuvo 16; Gerčių, prie Kazlų Rūdos, kovėsi 150 partizanų su 2000 enkavedistų, žuvo partizanų 33, enkavedistų 290; Ruišupy žuvo visi 6 partizanai ir enkavedistų 67).

Tokia padėtis buvo aliarmuota Maskvai pačioje pradžioje. Iš Maskvos buvo paskirtas Suslovas prie Lietuvos komunistų partijos sovietiniam režimui įtvirtinti, o 1944 rudenį į Panevėžį atvyko vidaus reikalų ministro pavaduotojas Kruglovas ir partijos bei NKVD viršūnės instruktavo, kaip reikia likviduoti partizanus. Kruglovo direktyvomis, turėjo būti sustiprinta agentūrinė veikla partizanams, jų šeimoms, rėmėjams sekti, brautis į partizanų organizacijos vidų, kad galima būtų pirmiausia viršūnes likviduoti; turėjo būti diskredituotas partizanų vardas gyventojų akyse, sustiprinta ginkluotų pajėgų veikla, košiant miškus ir namus, stengiantis įtraukti partizanus į atviras kautynes; namai ir kaimai, kur buvo pastebėti partizanai ar jų rėmėjai, įsakyta sudeginti, žmones išvežti, gyvulius ir paukščius perduoti vietos partinėms vadovybėms. Atsakomybę už visą akciją pavedė vidaus reikalų ministrui Bartašiūnui. Pagal Kruglovo direktyvas 1945 tarp Tauragės ir Raudondvario (vasario mėn.), paskui Kazlų Rūdos miškuose (liepos mėn.) pasirodė provokaciniai desantai, vaidinę anglus ir vokiečius, kurie turėjo provokuoti vietos gyventojus ir p. Labiausiai pasisekė antrai jų grupei. Provokaciniai desantai buvo susieti su masiniu gyventojų ir miškų košimu, ieškant partizanų bunkerių miškuose ir trobose.

1945 Bartašiūnas paskelbė amnestiją tiems, kurie prisistatys ir atiduos ginklus. Tokių partizanų buvo. Dalis jų vėl aptaisyti partizanų drabužiais, apginkluoti ir pasiųsti gyventojų provokuoti. Kurie gyventojai parodė jiems paramos, buvo suimami ir išvežami. Kurie paramos nerodė, buvo terorizuojami ar žudomi kitą dieną tų provokatorių, veikiančių partizanų vardu ir tuo būdu partizanus kompromituojančių. Toks teroras kėlė gyventojams pasiilgimą — kad viskas kuo greičiau baigtųsi. 1946 - 47 masiniai gyventojų trėmimai buvo skirti tam pačiam tikslui — kovai su pasipriešinimu, kad būtų įtvirtintas režimas. Nuo 1946 nu-

kautųjų partizanų lavonus pradėjo mėtyti miestų ir miestelių aikštėse. Iš partizanų, patekusių į enkavedistų rankas, kankinimais stengėsi išgauti žinias apie draugus (Bagotosios pusgyvis partizanas Perkūnas buvo piūklu perpiautas į tris dalis; partizanui Eumai, kai jis atsisakė išduoti paslaptis, išpiautas liežuvis). 1947 sausio 10 Punios miške buvo aptiktas pietų Lietuvos apygardos štabo bunkeris. Kai ten buvo paimti du granatų pritrenkti partizanai, jų vardu buvo paskelbtas atsišaukimas į partizanus, kad jie toliau nesipriešintų. Vyskupų vardu buvo skelbiami taip pat atsišaukimai. Kai arkiv. M. Reinys pamoksle pareiškė, kad jo vardas pavartotas be jo sutikimo, jis buvo suimtas ir išvežtas. Taip pat kaltinamas rėmęs partizanus buvo suimtas ir išvežtas vysk. V. Borisevičius. Ginkluotoje kovoje prieš partizanus vartojo patrankas ir lėktuvus.

Partizanų vadovybė mėgino iš pat teroro pradžios prisitaikyti prie naujos padėties. 1945 rugpiūčio 25 Suvalkų krašto partizanų vadų suvažiavime buvo nutarta nedrausti partizanams pasinaudoti Bartašiūno amnestija — registruotis ir atiduoti ginklus. Toki tuojau pat buvo išjungiami iš organizacijos. Partizanų vadovybei rodėsi, kad naujiems rezistencijos uždaviniams partizanų skaičius yra perdidelis, nematant greito padėties pagerėjimo. Partizanų sąjūdis turėjo susiaurėti, susidrausminti ir dar giliau nusileisti į pogrindį. Sovietų pareigūnai, kaip liudijo plk. Burlickis Kersteno komitete, turėjo įspūdį, kad po visų valymų ir provokacijų partizanų vadovybė silpnina aktyvų pasipriešinimą, dalį kovotojų atleisdama ir saugodama savo kadrus. Sovietinis saugumas betgi matė, kad galutinis pasipriešinimas nėra palaužtas. Kova vyko toliau, tik siauresniu plotu. Kovai su partizanais ir toliau buvo paliktos Lietuvoje dvi enkavedistų divizijos;

A. Tyruolis

LAISVĖS ELEGIJA

Žėme, kūnais nuklota,
Žėme, krauju pašvęstoji,
Kaip Dovydas su Galijotu
Grumiasi tavo herojai.

Ir kai nusvyra jų rankos,
Šventąją laisvę jos dengia,
Laisvę, kurios sunkūs tankai
Sutriuškinti dar neįstengė.

Kelias ji iš kraujo klano,
Kelias ji iš po velėnos,
Ir gyva ir nemirus gyvena
Už klaikių mūro sienų —

Laisvė, kurion piktą žvilgį
Svaido ugnim prašalaičiai,
Laisvė, kurios pasiilgę
Kaip motinos jieško našlaičiai.

vienos štabas buvo Vilniuje, kitos Šiauliuose. Tačiau labiausiai NKVD stiprino agentų infiltraciją į partizanų eiles, ypačiai į vadovybes. Skatino taip pat, kad partizanai pasiduotų ir išdavinėtų savo vadus. Saugumas buvo nustebintas, kad partizanai toliau mažiau kreipia dėmesio į kitataučius, laikydami juos tik sovietų valdžios įrankiais, o naikina daugiausia savuosius išdavikus, lietuvių komunistų elementą. Išdavikai buvo pats pikčiausias ir daugiausia žalos pridaręs priešas.

Partizanų materialinę padėtį labiausiai apsunkino nuo 1949 sustiprėjusi kolektyvizacija. 1952 viduryje kolchozai buvo apjungę jau 96% ūkininkų. Pasunkėjo dėl to partizanų ryšiai su kaimu, pasunkėjo parama, prieglauda, maitinimasis. Šitas kolektyvizacijos įvedimas apytikriai sutampa su partizanų organizuotos ir centralizuotos kovos silpimu. Viena iš didžiųjų silpimo priežasčių buvo taip pat partizanų santykiai su Vakarais, kurie laužė partizanų moralę.

PARTIZANŲ RYŠIAI SU VAKARAIS

Pirmieji okupuotą Lietuvą pasiekė ryšininkai iš Vakarų: kai kurių tremtyje esančių lietuvių grupių įgalioti į Lietuvą atvyko 1945 rudenį du ryšininkai (Daunoras ir jo draugas). Sumezgęs ryšį su plk. Kazimieraičiu, pirmasis grįžo į vakarus. Kai jis antrą kartą atvyko į Lietuvą 1946 m. gegužės mėn., plk. Kazimieraitis jau buvo žuvęs. Ryšininkui pasisekė susisiekti su Tauro štabu ir prikalbinti štabo žmones, kad prisiimtų iš Vakarų atvežtą dvilypę organizacijos struktūrą — BDPS — (Bendras Demokratinio Pasipriešinimo Sąjūdis) ir VLAKas (Vyriausias Lietuvos Atstatymo Komitetas). Sutaręs radijo ryšius palaikyti, ryšininkas 1946 rudenį grįžo į Vakarus, parveždamas įgaliojimus septyniems asmenims sudaryti BDPS delegatūrą užsienyje. Tačiau sutartas radio ryšys neveikė. Nesulaukdama iš Vakarų atsiliepiant, partizanų vadovybė pasiuntė savo ryšininkus į Vakarus. Jie pasiekė Dancigą 1947 gegužės mėn. ir atnaujino ryšį su Daunoru. Pastarasis atkalbėjo partizanų ryšininkus nuo vykimo toliau į Vakarus, pažadėdamas rudenį vėl į Lietuvą pats atvykti. Krašto ryšininkai laimingai grįžo atgal birželio 6. Bet ryšio radijo pagalba su Vakarais ir vėl nebuvo. Vakarus bešaukdami žuvo du partizanų radistai.

1947 gruodžio mėn. partizanų vadovybė pasiuntė antrus ryšininkus į Vakarus pro Rytprūsius. Dviem asmenims pasisekė Vakarus pasiekti. Jie atvežė daug dokumentinės medžiagos, pavergtos Lietuvos atsišaukimą į laisvąjį pasaulį, Lietuvos tikinčiųjų laišką šv. Tėvui. Krašto specialus įgaliotinis, veikdamas BDPS prezidiumo vardu, turėjo įgaliojimus patikrinti ir patvarkyti pogrindžio atstovavimą užsienyje ir, svarbiausia, surasti pogrindžiui pagalbos. Krašto atstovavimą užsienyje perkėlęs iš BDPS delegatūros Vlikui (1948 Baden Badeno susitarimas) ir palikęs specialius krašto rezistencijos ryšininkus, Lietuvos pogrindžio atstovas tegalėjo grįžti į Lietuvą 1950.

Ryšys su Vakarais partizanų vadovybei nedavė svarbiausio da-

JULIJONAS BŪTĖNAS,

iš Vakarų Europos grįžęs Lietuvon įsijungti į partizaninę kovą prieš bolševikinius okupantus ir joj žuvęs didvyrio mirtimi 1951 metų pavasarį.

lyko — nesustiprino jų tikėjimo Vakarais. Tai pasirodė jau 1947 po pirmos partizanų ryšininkų kelionės į Vakarus. Skaitydami iš Vakarų gautą informaciją, darėsi tokias išvadas: "Jie mus atidavė mirčiai Jaltoje, Potsdame... kartoja ir toliau tas klaidas, neišdrįsdami pakelti protesto balso prieš mūsų tautos naikinimą, net nenorėdami žinoti, kad mes dar esam jais ne tik nusivylę, bet kad tęsiam kovą su jų "sąjungininku", nebežinodami pralaimėjimo... Ir ilgas ir baisiai kruvinas dar styro mums prieš akis kovos kelias... Belieka tęsti kovą toliau, pačiais gudriausiais metodais, kurie suteiktų mums galimybių šitą kovą išvesti ligi reikiamo momento" (Daumantas, **Partizanai**, 306 psl.). Krašto specialaus įgaliotinio raporte partizanų vadovybei, kuris pasiekė ją 1949, reiškiama kartumo dėl laisvėje esančių lietuvių. Specialiu raštu Vlikui tas pats įgaliotinis skundėsi atitinkamų Vliko žinioje esančių pareigūnų neveiklumu, dėl kurio žuvo pakeliui į Vakarus naujas ryšininkas iš krašto.

PARTIZANŲ PASIPRIEŠINIMO IŠGESIMAS

Kruglovas 1951 antrą kartą at-

vyko į Lietuvą vadovauti operacijoms prieš partizanus. Plk. Burlickio liudijimu, Kruglovo veikla buvo labiausiai nukreipta prieš partizanų vadovybę, kurios priekyje buvęs Miškinis ir kurio buveinė buvusi Prienų miškuose. Pagal Burlickio pareiškimą Kerstено komitete 1954 birželio 28, Sovietams "daugiausia rūpesčių pridaręs ir visuotinai pripažintas vadinamo lietuviu banditų judėjimo vadas buvo lietuvis, vardu Miškinis. Lietuvių tauta laikė šitą lietuvį tautiniu didvyriu, ir jis turėjo milžinišką autoritetą tarp lietuvių... Apsuptas ir pasijutęs beviltiškoje padėtyje, pagal vietinių NKVD pareigūnų informacijas, Miškinis nusižudė." Tai buvo 1951 spalis. Tik vėliau **Tiesa** paskelbė, kad tas Miškinis kitaip vadinosi Skirmantas, Daumantas, Skrajūnas, o tikroji pavardė buvo **Juozas Lukša,** kuris buvo, kaip pogrindžio įgaliotinis, nuvykęs į Vakarus ir iš ten grįžęs.

Skirmanto žuvimas buvo didelis smūgis partizanams, tačiau jis partizanų veiklos nesunaikino. Dar 1951 buvo paskelbta visa eilė išdavikų ir saugumo agentų, kurie žuvo nuo partizanų rankos. Tik nuo 1952, kada buvo baigta kolektyvizacija, laikoma, kad centralizuotas ir organizuotas partizanų sąjūdis išseko. Liko dar ilgam individualus ir vietinio pobūdžio veikimas. Jo buvimą liudijo ir tai, kad 1955 rugsėjo 17 buvo pakartotinai paskelbta Sov. Sąjungos amnestija. Ir 1956 kovo 22 KGB kreipėsi į "dar besislapstančius asmenis", kad jie pasinaudotų amnestija. **Tiesa** Lietuvoje paskelbė 6 pavardes asmenų, kurie ta amnestija pasinaudojo. Taip pat dar 1957 buvo suimti kai kurie asmenys už partizanavimą, ir net 1959 Žemaičiuose buvę nušauti 3 partizanai. Tačiau pasipriešinimas iš ginkluoto partizaninio savo visuma jau įsiliejo į kitas formas.

PARTIZANŲ PALIKTOJI SPAUDA IR POEZIJA

Autentiško ir pilno partizanų veiklos vaizdo neįmanoma susidaryti be spaudos, kuri buvo vienas iš pagrindinių partizanų kovos ginklų. Tačiau Vakarus pasiekė tik labai maža jos dalis. Bent eilė jos vardų: **Kova** (leido BDPS), **Aukuras** (Lietuvos partizanų X-jo dalinio štabas), **Aukštaičių Kova** (Lietuvos Laisvės Armijos Vytauto Apygardos štabas), **Mylėk Tėvynę** (Merkio rinktinės partizanų štabas), **Laisvės Talka** (LLA 1-ji Liūto rinktinė, **Laisvės Varpas** (vėliau tapęs Kęstučio apygardos organu, leido Lietuvos partizanų A. apygardos štabas), **Laisvės Rytas** (Lietuvos partizanų I grupės štabas, **Kovos Keliu** (Tauro apygardos partizanai), kurį vėliau pakeitė **Laisvės Žvalgas,** pasidaręs Tauro apygardos laisvės kovotojų organas; **Už Tėvų Žemę** (Lietuvos partizanų N grupės štabas), **Partizanas** (LLK pietų Lietuvos srities organas).

"Ši antrosios bolševikų okupacijos pirmųjų metų laisvoji pogrindžio spauda, palyginti su vokiečių okupacijos metais leistaja pogrindžio periodika, atrodo žymiai menkesnė techniniu atžvilgiu. Daugumas tų leidinių spausdinti ne spaustuvinėmis priemonėmis, bet rotatoriais, šafirografais, kiti tiesiog surašyti rašomąja mašinėle. Daugelio jų popierius la-

bai blogos rūšies, pasitaiko leidinių, spausdintų ant vyniojamo popieriaus"(S. Žymantas, **Santarvė**, 1954 nr. 10).Tačiau visų jų kovingai dvasiai gali būti būdingi **Kovos** 1947 kovo 22 vedamojo **Lituania Militans — Kovojanti Lietuva** žodžiai: "Ta kovojanti Lietuva gyva ir yra čia, kur teka Nemunas ir Vilija, kur vaitoja okupacijos lietuviai, nes čia teka kraujas, nes čia gęsta už laisvę kovotojų gyvybės, kaip žvakės, nes čia yra milžinų kapai ir jų ainiai — Lituania Militans".

Žymiai gausesnis partizanų palikimas yra jų poezija, pasiekusi Vakarus. Partizaninė bendruomenė kūrė savo poeziją — dainas, kurios plaukė iš jų specifinės aplinkos. Tos poezijos kolektyvinį vartojimą ir jos socialinę funkciją atvaizdavo Daumantas 1946 Naujų Metų sutikimo aprašyme, kur po oficialios kalbos "atsiradusi susimąstymo tyla buvo pertraukta partizanų mėgiama daina":

Toli už girių leidosi saulė, ..
Dainavo broliai ardami,
Dainavo tėviškės artojai,
Arimą juodą versdami...

Stovėjai, mama, tu prie vartų,
Kalbėjai — vakaras gražus...
Ir per naktis tu nemiegojai,
Prie lopšio supdama vaikus...

"Dainavome toliau. Visų balsuos skendėjo didelis graudumas, dar daugiau ryškindamas jau ir taip graudžius dainos žodžius", —

Dabar ilgu žaliajam sodžiuj
Toli išklydusių vaikų.
Ir vakarai čia taip nuobodūs
Be jokio džiaugsmo, be dainų.
Bet lauk, motule, aš sugrįšiu,
Sugrįšiu tavęs išbučiuot...

"Vis skambėjo dainos posmai, pildami graudulingą skausmą į kiekvieno sielą ir versdami nenoromis susimąstyti... Po to sugaudė kita daina, grynai partizaniška. Ją vedė skambiu tenoru Skirmantas, padedamas draugų:"

Pražydo pirmos melsvos
žibuoklės,
Paukštelių dainos skriejo
linksmai,
Tėvynės ginti išėjo broliai,
Tylūs, bet narsūs, kaip sakalai.

Lange parymo sena motulė,
Ir mergužėlė verkė viena...
Jinai žinojo, kad vėjai siuto,
Kad partizano sunki dalia...

"Daina kėlė prieš akis partizaninio gyvenimo vaizdus, dainuojantiems primindama ne vieno draugo mirtį", —

Miegoki tyliai tu, partizane,
Tavęs gimtoji šalis liūdės.
Pačioj jaunystėj padėjęs
galvą,
Lietuvą laisvą visad regi.

Tokia yra socialinė partizaninės dainos aplinka ir socialinė jos prasmė: daina buvo priemonė išvengti kankinančios tylos kolektyve, ypačiai pirmoje partizanų veiklos stadijoje — stovykliniame gyvenime: buvo priemonė stiprinti kolektyviai heroinę dvasią. Kai kurios dainos lietė ir konkrečias kautynes (Kalniškių mūšis, Raišupio didvyriai) ir savo turiniu kalbėjo apie heroinį aktą — kovą ir žuvimą už tėvynę, tikėjimą, kad

tėvynė juos atsimins, tačiau vaizdai apie motulę, mergelę, mums yra tiek elegiški, kad partizaninėse dainose, kaip ir ilgų amžių liaudies dainose, persveria minoriški tonai. Čia gali įžvelgti juo didesnį vidaus dramatizmą, nes partizanas laisvu apsisprendimu yra pasirinkęs auką kovoje už tautinį principą ir atsisakęs nuo to, į ką taip veržiasi visa jo prigimtis, sėslaus, namų žmogaus prigimtis.

Neišaiškinti yra partizanų dainų kūrėjai. Tačiau savo forma dainos yra artimos tai poezijai, kuri ieškojo artimo ryšio su laudies kūrybos elementais vadinamo neoromantizmo metu (Miškinio, Aisčio, Brazdžionio, S. Nėries laikotarpis). Poetinio grožio ir melodijos originalumo atžvilgiu daugelis partizaninių dainų buvo praeinamo pobūdžio; jos bus ateityje tam tikro istorinio laikotarpio liudininkas. Tačiau tarp jų yra ir didelio skonio, gilios, nuoširdžios nuotaikos dainų, kaip Žilvino **Partizanai**, Kariūno **Partizano dalia**, **Partizano kapas** (**Į Laisvę**, 1953 nr. 1, 1954 nr 2, 3).

PARTIZANŲ SĄJŪDŽIO ATGARSIAI LIETUVOJE

Partizanai dvejopai vertinami Lietuvoj buvo jau pirmaisiais jų veiklos metais. Vieni juos brangino ir rėmė, kaip atliekančius herojišką ir Lietuvai naudingą žygį. Kiti prikaišiojo jiems egoistinius motyvus, ieškant išsigelbėjimo partizanavime ir užtraukiant grėsmę nepartizanaujantiems. Tai matyti iš Kęstučio apygardos vado Visvydo kalbos Vilniaus suvažiavime 1947: "Kai kurie asmenys nori įžiūrėti, kad šiandieniniai laisvės kovotojai yra pilna to žodžio prasme "bėdos vaikai"... Kas buvo "bėdos vaikai" ir troško išsaugoti kailį, tas rado priemonių ir būdų — ir daug saugesnių, negu ginklas. Pagaliau ir tiems, kurie buvo išėję laisvės kovos keliu su ginklu rankoje, aš manau, buvo kelių ir būdų... pasigauti tos tariamosios "laisvės" (tam tikslui "nemažą lengvatą buvo juk suteikęs ir "draugas" Bartašiūnas)... Taigi naivu ir netikslu tvirtinti, kad asmeninių bėdų verčiami kovoja laisvės kovų sąjūdžio nariai. Kas taip galvoja, tas nepažįsta kovos sąjūdžio arba jį pažįsta tik iš dalies... Laisvės kovos sąjūdžio narys su granata kišenėje veža slaptąją spaudą, laisvės kovos sąjūdžio narė lietuvaitė... tamsią darganotą naktį neša slaptąją korespondenciją, laisvės kovos sąjūdžio narys... apsuptas iš visų pusių priešo, iššaudęs paskutinius šovinius, žūsta susisprogdinęs granata... Laisvės kovos draugai, pasakykite, ar tai eina kalba apie kailio saugojimą"? (Daumantas, **Partizanai**, 237 psl.)

Vakarus yra pasiekęs pranešimas apie gyventojų neigiamus atsiliepimus partizanų adresu, apie partizanų vadų nesutarimus. Pranešimas iš tų laikų, kada saugumas labiausiai buvo paleidęs partizanus provokatorius, ir gyventojai nebegalėjo orientuotis, kur tikrieji partizanai, kur tik provokatoriai, siekę plėšimais ir žiaurumais kompromituoti partizanus. Plk. Burlickio liudijimas apie tuos pačius laikus priešingas: Miškinis buvęs laikomas visos tautos didvyriu ir turėjęs tarp lietuvių didžiausią autoritetą. O į teigimą,

kad dėl partizanų veiklos buvo ištremta daug asmenų ir šeimų, netiesiogiai atsako kaip tik tų tremtinių rašyta 1953 ir Vakarus pasiekusi 1959 maldaknygė **Marija, Gelbėk mus.** Joje apie laisvės kovotojus kalbama kaip kankinius ir šventuosius. ("Mūsų tautos kankiniai, išmelskite stiprybės, sumanumo ir vienybės mūsų Tautos darbuotojams, išmelskite tikrai šviesų amžinąjį poilsį galvą paguldžiusiems už savo žemę"). Paskesni pranešimai rodė, kad Lietuvos jaunojoj kartoj reiškėsi partizanų kultas. Jo įtakoje rodėsi tos pačios pasipriešinimo dvasios ženklai (Vėlinių iškilmės kapuose, Vasario 16 demonstracijos, partizanų dainų dainavimas, žr. **Į Laisvę** 1959 nr. 14, 15).

Sovietinis režimas Lietuvoje pirmiausia stengėsi partizanus paskandinti tyloje. Nuo 1957 ėmėsi kitos taktikos — laikydamas partizanų sąjūdį jau likviduotą, prašneko, kiek sovietinis saugumas turėjo vargo su partizanais. K. Liaudis, "valstybės saugumo komiteto prie LTSR ministrų tarybos pirmininkas", skelbė: "Pokario metais saugumo organai didelį dėmesį skyrė buržuazinėms ginkluotoms gaujoms likviduoti vakarinėse Ukrainos, srityse, Baltarusijoje, Lietuvoje, Latvijoje, Estijoje... Lietuvos valstybės saugumo darbuotojai negailestingai kovojo su ginkluotomis banditų gaujomis" (**Tiesa,** 1957 gruodžio 22). To pirmininko pavaduotojas L. Martavičius: "Pokariniais metais LTSR čekistų organų dėmesys buvo nukreiptas į likvidavimą ginkluoto nacionalistinio pogrindžio, kuris rimtai trukdė taikiai socialistinei statybai" **Komjaunimo Tiesa,** 1957 gruodžio 22). Prašneko jau taip pat apie sovietų pagrindinį metodą partizanų sąjūdžiui likviduoti — agentų, išdavikų inifiltraciją. K. Liaudis ėmė kalbėti ir apie pagalbą iš Vakarų. "Hitlerininkų sumanymą sukurti Lietuvoje ginkluotą pogrindį parėmė JAV ir Anglijos imperialistinės žvalgybos ir kontrevoliucinė lietuvių emigracija" (**Tiesa**). Konstatuoja, kad saugumas tą pogrindį jau sutriuškinęs, taip pat ir iš Vakarų siunčiamas grupes. **Ogoniok** 1957 aprašė, kaip vienoj grupėj Palangos pajūry žuvo lietuvis Nėris, kurio sovietinė spauda nedašifravo. Bet labiausiai dėmėsys į tas grupes buvo sukeltas 1959. **Tiesoje** (nr. 139 - 177, VI 17 — VIII 31) ir kituose sovietiniuose laikraščiuose paskelbta 'dokumentinė apybraiža", vardu **Vanagai iš anapus,** vaizduoja dviejų grupių iš Vakarų atvykimą. 1960 praplėtus ji išleista atskirai. Pirma grupė parašiutais nuleista 1950 spalio 3 d. Joje buvę J. Lukša, B. Širvys ir Trumpis. Antroji grupė nuleista 1951 m. balandžio 19. Joje buvę Julijonas Būtėnas ir Jonas Kukauskas. Pirmos grupės narys Trumpis žuvęs kautynėse. Širvys buvęs paimtas gyvas. Antros grupės vyrai, po keliolikos dienų, beieškant ryšio su J. Lukša, buvę apsupti bunkeryje. Būtėnas nusižudęs, Kukauskas pasidavęs. Išdavęs J. Lukšą, kuris dėl tos klastos žuvo 1951 rugsėjo mėn., Kukauskas nusipelnęs laisvę ir teisę studijuoti politechnikos institute. Tais pat metais **Tiesa** ir kita spauda skelbė saugumo tardymo davinius, kaip Telšių vyskupas V. Borisevičius rėmęs partizanus; kaip

vysk. Borisevičių ir jo pavaduotoją vysk. P. Ramanauską išvežus, vyskupijos valdytojas kan. J. Juodaitis rėmęs partizanus, patvirtinęs Lietuvos tikinčiųjų laiško Šv. Tėvui tekstą. **Tiesa** 1960 vasario 20 paskelbė ir Jono Deksnio "išpažintį", iš kurios aiškėjo, kad Deksnys buvo tas pats J. Daumanto knygose minimas Daunoras, pirmasis ryšininkas iš Vakarų. Deksnys Vakaruose daręs pastangų, kad negrįžtų į Lietuvą J. Lukša, krašto rezistencijos specialus įgaliotinis. Pats Deksnys grįžęs į Lietuvą 1949 drauge su krašto rezistencijos nariu Mažvydu. kuris buvo į Vakarus atvykęs drauge su J. Lukša. Nuomonės tarp Mažvydo ir Deksnio išsiskyrė. Mažvydas Lietuvoje žuvęs, Deksnys patekęs į bolševikų rankas. Šitie sovietų spaudos daviniai patvirtino, kaip plačiai ir visuotinai partizanų sąjūdis buvo apėmęs Lietuvą.

Sovietinėje lietuviškoje literatūroje partizanai rado atgarsio Dovydaičio **Tiltas,** Usiačiovo **Nemunas laužia ledus,** Baltrūno **Pavasaris Dainavoj**, plačiausiai — 1959 premijuotame Alf. Bieliausko romane **Rožės žydi raudonai.** Visų bendra tendencija — pristatyti partizanus kaip banditus, dirbančius prieš liaudies interesus, siekiančius grąžinti burzuazinį režimą, dirbančius už amerikiečių pinigus. Toks gausus prašnekimas po ilgos tylos apie partizanus turėjo pagrindinį tikslą — diskredituoti partizanus ir, jei negalima jų visai ištrinti iš žmonių atminimo, tai padaryti juos neigiamus. Prieš juos sovietinis režimas padiktavo rašytojams vaizduoti sovietinius partizanus, kurie padėjo raudonajai armijai ateiti į Lietuvą. Prieš J. Daumanto **Partizanus už geležinės uždangos,** išleistus 1950 Vakaruose, nuo 1958 Lietuvoj pradėti leisti bolševikų partizaninės veiklos pasakojimai, pvz. P. Kutkos **Girioj aidi šūviai** ir kt. Nors partizanų sąjūdis sunaikintas, bet būtina buvo sunaikinti jų aureolę tautoje, norint, kad sovietinis režimas būtų įtvirtintas.

PARTIZANŲ ATGARSIAI VAKARUOSE

Vakaruose lietuvių dėmesys į partizanus nukrypo su partizanų ryšininkų atvykimu 1948. Jų atgabentos partizanų dainos buvo pasisavintos ir dainuojamos jaunimo. Stovyklose buvo inscenizuojamas partizano kapas. Partizanų kultas labiausiai plito nuo 1954, kai spaudoje buvo paleistas šūkis atžymėti pasipriešinimą komunizmo okupacijai specialia rezistencijos diena ir spaudoje buvo gausiai skelbiama partizanų poezija bei vaizdai. Žinias apie partizanus Vakaruose panaujino iš Lietuvos atvykę repatriacijos keliu vokiečiai ir lietuviai.

Poezijoje B. Brazdžionis rezistencinę lietuvių tautos dvasią personifikavo **Vaidila Valiūnu** 1956 su specialiu atsižvelgimu į partizano motinos ir sesers pergyvenimus. Didesnio atgarsio partizanai susilaukė dramoje. Jai medžiagos davė J. Daumanto dokumentiniai vaizdai **Partizanai už geležinės uždangos** 1950. Ypatingai dramos autorių dėmesį patraukė sovietinė kovos prieš partizanus priemonė — partizanų lavonų laikymas aikštėse. J. Griniaus drama **Žiurkių kamera** 1954 pirmoji į santykius tarp sovietinio sau-

PARTIZANŲ DAINOS

* * *

O, ne mėnulis tėvas Tau,
Sūnau, dangaus žydrynių.
Žvaigždžių keliais tu atėjai
Gint žūstančios Tėvynės

Buvai nuo priešų tu toli,
Pas juos sugrįžti nežadėjai.
Bet vis širdis nerimo tau,
Nes Lietuvą mylėjai.

Ir tamsią naktį tarp erdvių,
Išskleidęs paraišiutą,
Tu nusileidai pušyne,
Žaliam, žaliam, kaip rūta.

Tik išdavikė drebulė
Sarkastiškai šlamėjo,
Ir kai pavargęs užmigai,
Tą priešas pastebėjo.

Paskui atkakliai tu gyneis,
Kol šovinių turėjai.
Galų gale tu pats save
Tėvynei pažadėjai.

Nebeskraidysi erdvėse,
Šilkuose paraišiutų.
O, sesės, žinančios tą vietą,
Pasėkit žalią rūtą.

* * *

Kai tylus vakaras ateina
Oi spaudžia, spaudžia širdį!
O kur tėvelis, kur motulė?
Ką reikia veikti man vienai?

Čia žuvo brolis jaunesnysis
Nuo baisaus budelio rankos,
Tėvelis grandinėmis žvangėdams
Dirba Vorkutos rūdymuos.

Motulė verkė iki ryto,
O dabar nėra jau ir jos.
Senai bakužei suliepsnojus,
Vėjas nešiojo pelenus.

O jūs prakeikti atėjūnai,
Mūsų kampely mylimam!
Žalia giružė mūsų rūmai;
Mes nevergausim svetimam.

gumo ir partizanų pažiūrėjo moraliniu atžvilgiu ir rado lietuviškoje partizanų lavonų niekinimo medžiagoje atsinaujinus sofoklinės Antigonos dilemą: ar laikytis moralinio principo ir rizikuoti gyvybe, ar laikytis biologinio išlikimo principo ir eiti prisitaikymo keliu? Partizaninėje kovoje autorius matė moralinio principo pasirinkimą. A. Landsbergio drama **Penki stulpai turgaus aikštėje** 1959 pažvelgė egzistencinio tikslingumo požiūriu ir iliustravo dilemą: ar tikslingiau yra priešintis ir žūti, ar tikslingiau prisitaikyti stengiantis išlikti, tikintis išlaikyti tautinę gyvybę, nors ir vergijoje? Autorius pateikė labiau išgyventus argumentus antrosios galimybės naudai. V. Alanto pasakojimas **Tarp dviejų gyvenimų** 1959 eina kitu keliu: kuria epochinį vaizdą, kuriame sovietinės okupacijos brutalumas pažadino partizaninį pasipriešinimą, nes kito kelio nebuvo, norint lietuviui išlikti žmogumi.

Vakaruose nelietuviškas pasaulis ilgai nebuvo palankus prisiimti

VIENAS VAKARAS

Iš premijuoto romano Lieptai ir bedugnės

ALOYZAS BARONAS

Rūksta drėgnos dulkės. Niauri purvina diena. Graudi, gelianti, melancholiška. Liūdnai verkia medžiai, ir paskiros varnos praskrenda, paklydę ar neišbaidytos šūvių. Rūškana popietė. Temsta. Grįžtam namo. Vėlinių vakaras. Toks purvinas ir sentimentalus.

— Už mus gal kas nors uždegė žvakutę, — taria Zigmas.

— Nemanau. Juk niekas netiki, kad mes mirę. O beto, kas žino, kur yra tie, kurie turėjo uždegti. Piautuvu paženklintas žmogus sentimentų nežino.

Aš tavęs visus metus ilgėjaus,
O man sakė, mesk jis nepareis.
Degė žvakės, gelsvas vaškas
liejos,

Vėlinių liūdnais pavakariais, — padeklamuoja šį ir dar keturis Krūmino eilėraščio posmus. Zigmas man papasakoja kažkokį vėlinių nuotykį, ir taip paminime tą rūškaną šventę, kuri be karo nebutų tokia reikšminga. Kryžiai ir kryžiai. Milijonai kryžių. Dega vėlinių žvakutės ant karių kapų. Karių kapai pagarbos verta vieta. Tačiau tik mažų tautų. Jie gynė laisvę. Guliu sandėly. Žiurkės daužosi virš lubų, paskutiniai

---

informacijai apie partizanus: Sovietų adoracija Vakaruose dar nebuvo pasibaigusi. Iš partizanų ryšininkų atneštos medžiagos daugiausia atgarsio susilaukė **Lietuvos tikinčiųjų laiškas Šv. Tėvui,** kuriam laišką įteikė kan. F. Kapočius 1948. Laiškas buvo gausiai cituojamas spaudoje. Šveicarijos leidykla jį paskelbė atskiru leidiniu su rašytojo E. Schaperio baigiamuoju žodžiu 1949. Vokietijos krikščioniškajai kultūrai ginti komitetas jį taip pat išleido kaip savo pirmąjį leidinį 1950. Tačiau Vakarų oficialios institucijos neatsiliepė į partizanų šauksmą. Nebuvo atsakymo iš popiežiaus. Nebuvo laiškas pateiktas vad. Kersteno komitetui ir dėl to nebuvo įtrauktas į kongreso tyrinėjimų protokolus. Nebuvo kovojančios Lietuvos medžiaga paversta oficialiu dokumentu, kuris liudytų Lietuvoje kilus pasipriešinimą prieš sovietinį žmogaus pavergimą anksčiau ir trukus ilgiau nei sukilimai rytų Vokietijoje, Lenkijoje, Vengrijoje. Lietuvos partizanų kovos nebuvo dėl to pastebėtos nė tarptautiniame forume, Jungtinėse Tautose, šalia kovojančios rytų Europos kitų tautų. Lietuvos partizanai buvo palikti tyloje.

drėgni ir garuoją kasėjai krinta į purvinus guolius. Sandėly dvokiąs alsavimas. Žadą imąs. Žmonės draskosi barstydami utėles. Kai koks naivelis eina į lauką savam reikalui. Kiti čia pat į šiaudus. Dvokia, bet juk tuoj šią vietą paliksim. Gal už dienos, gal už savaitės.

Rodos miegu. Gal ir ne. Kažkas tarp miego ir pabudimo. Pasąmonėj mąstau apie kapus. Karių kapai. Ir mūsų sargybiniai kariai ir tie, kurie degino ir šaudė, ir prievartavo, kaip Rytiniuose, kad moterys skundės. Susirenka į kapus tūkstančiai išprievartautų moterų ir verkia brutalumo sužalotos savo sielos. Ir veidu teka ašaros, kad atėmė tai, ką ji saugojo tam, kurį mylėjo. Ateina senis sumuštas ir jo veidas liūdnas, jo žmonai atėmė storą aukso žiedą, kuris ant piršto buvo jau įaugęs ir nenumaunamas per dvidešimtį metų. Sunkūs darbai rodos žiedą prikalė. Karys atėjo ir nuplėšė su mėsa. Stovi lietuje minia, nes karys sudegino jų namus, karys sušaudė sūnų, ir verkia motina, karys atėmė paskutinę karvutę, ir verkia vaikas be pieno ir motina verkia žiūrėdama. Kiti kapai paženklinti piautuvu ir kūju. Bėga pro juos moterys atimtos nuo tėvų, vyrų ir vaikų. Ilja Ehrenburgas siūlė prievartauti nuo keturiolikos ligi šešiasdešimt. Jos nutrauktos nuo bėglių vežimų, smaugiamos, užduse ir besikandžioją, sudaužytais veidais. Karių kapai. Siaubas. Bėgti iš jų. Vaidenasi į juos susirinkę milijonai nuskriaustųjų. Slogutis spaudžia. Tvanku. Krosnis rūksta, dvokia šiaudai, laksto žiurkės, norėdamos nutverti paskutinį gabalą duonos. Gera gulėti plėkstančiuos tamsiuos šiauduos. Toks geras saldumas. O už sienų vėjas. Purškia lietus. Įkyrus. Vienodas. Krinta maži garų rutuliukai ant teisiųjų ir ant neteisingųjų. Ant karių kapų ir į juos eisiančių. Pučia vėjas, subraška atplyšę stogo skardos, alsuoja molėta minia, sapnuodama laisvę ir duoną.

ALOYZO BARONO KNYGOS

Žvaigždės ir vėjas, novelės, 1951
Debesys plaukia pažemiu, novelių romanas, 1951
Užgeseęs sniegas, romanas, 1953
Šviesa ir keliai, prel. I. Albavičiaus biografija, 1054
Antrasis krantas, novelės, 1954
Valerijono lašai, humoristiniai eilėraščiai, 1954
Sodas už horizonto, romanas, 1955
Mėnesiena, romanas, 1957
Mėlyni karveliai, apysakaitės vaikams, 1958
Valandos ir amžiai, religiniai pasakojimai, 1958
Vieniši medžiai, romanas, 1960
Trejos devynerios, humoristiniai eilėraščiai, 1961

Aloyzas Baronas dalyvavo anglų kalba išleistose lietuvių novelių antologijose **Selected Lithuanian Short Stories,** kurių pirmoji laida pasirodė 1959, o antroji 1960 m.

Knyga apie žymų mąstytoją

Vertingas prof. Juozo Ereto veikalas apie Stasį Šalkauskį

Profesorius Juozas Eretas mums atskleidžia prieš akis laikotarpį, kuris sutampa su Lietuvos laisvės ir nepriklausomybės gražiausiais metais.

ANDRIUS BALTINIS

1. ERETO VEIKALO POBŪDIS

STASYS Šalkauskis yra giliai įaugęs į Lietuvos religinį, kultūrinį ir visuomeninį gyvenimą. Todėl daugelis iš mūsų prisimename jo netikėtą ir perankstyvą iškeliavimą į Amžinybės tolius 1941 m. Prof. dr. J. Eretas savo naujai parašytoje monografijoje apie Šalkauskio kapą taip sako: "Stasio Šalkauskio žemiško poilsio vietą saugoja pilko granito keturkampis, žemas, kuklus antkapis. Jo viename šone aukštai kabo žalvarinis kryžius su Nukryžiuotuoju, kitoje pusėje svyruoja berželis."

Nors kuklus yra šis antkapis, tačiau prof. Eretas, Šalkauskio bičiulis, parašydamas jo išsamią monografiją, yra pastatęs jam gražiausią ir patvariausią pamink-

lą, nes jau senovės romėnai tvirtino ir mokė, kad spausdintas žodis neišnyksta. Prof. Ereto veikalas yra ne tik didis paminklas kilniai asmenybei ir žymiam Lietuvos filosofui, bet ir tam laikotarpiui, kuriame Šalkauskis dirbo. Skaitant prof. Ereto su dideliu nuoširdumu ir meile parašytą Šalkauskio gyvenimo kelią, kuris būdingas daugeliui Lietuvos inteligentų, siekiančių aukštojo mokslo, mums atsiskleidžia žymieji Rytų ir Vakarų kultūros centrai su pažįstamais mūsų kultūrininkais, iš kurių tarpo ypatingai ryškus Stasys Šalkauskis. Kauno ir visos Lietuvos kultūrines nuotaikas ir siekimus pergyvename skaitydami apie Šalkauskio dėstymą Lietuvos universitete ir jo laimėjimus mokslo plotuose. Šis laikotarpis sutampa su Lietuvos laisvės ir nepriklausomybės gražiausiais metais, kada suklestėjo lietuviškoji kultūra ir visas jos gyvenimas. Tad ši 278 psl. knyga yra ne tik mūsų žymiojo filosofo gyvenimo ir darbų aprašymas, bet didelis ir vertingas mūsų tautos istorinių įvykių ir kultūros skleidimosi liudijimas būsimosioms kartoms, ir todėl yra vertingas įnašas į mūsų kultūros istoriją.

Knygos autorius, kuris mums žinomas kaip Lietuvos universiteto profesorius, gyvai įsijungęs į visą Lietuvos gyvenimą, vadovaudamas jaunimo organizacijoms, ruošdamas įvairius kongresus ir aktyviai reikšdamasis visose kultūros srityse, tad ir galėjo parašyti tokią plačią ir visapusišką Šalkauskio monografiją. Sunku būtų rasti kitą tinkamesnį asmenį tokiam veikalui parašyti, nes Eretas artimai pažino Šalkauskį ir visą Lietuvos kultūrinį gyvenimą, todėl galėjo vaizdžiai jį iškelti ne tik kaip žymų mąstytoją, bet ir kaip visos Lietuvos religinio, kultūrinio ir visuomeninio gyvenimo ugdytoją.

2. KNYGOS PAGRINDINĖS MINTYS

MONOGRAFIJA susideda iš dešimt skyrių, kurių pirmame sustojama prie jo kilmės. Nors nieko nežinome apie Šalkauskio nelietuvius protėvius nei iš tėvo nei iš motinos pusės, tačiau prileidžiama, kad tokių galėjo būti, nors Šalkauskių šeima buvo grynai lietuviška.

Baigęs Šiaulių gimnaziją, Šalkauskis išvyksta studijuoti į Maskvą. Pasirinkdamas Rusijos sostinę jis pateko į tokią kultūrinę aplinką, kuri apsprendė jo mąstymą ir nustatė jo gyvenimo misiją. Maskva tuo metu buvo persiėmusi Solovjovo, šio garsiojo rusų filosofo, dvasia. Solovjovo pasaulis neišsemiamas vien juslėmis bei pojūčiais, be jo dar yra transcendentinis pasaulis, prieinamas tik minčiai ir intuicijai, kurio centre yra Dievas. Solovjovo mintimi susižavi Šalkauskis ir lieka visą gyvenimą jo filosofijos įtakoje. Studijuodamas Freiburge, pasisavina Vakarų mąstymą ir jį derina su Rytų mąstymo pradais, jungdamas juos į Rytų ir Vakarų kultūrų sintezę, kurią vykdyti yra pašaukta lietuvių tauta.

Sugrįžęs į Kauną, vykdo savo misiją **Romuvos** žurnalo leidimu, universiteto paskaitomis, knygų rašymu, ateitininkų ideologijos

kūrimu ir jiems vadovavimu. Susilaukia savo pasekėjų, kurie vysto toliau jo mintį **Naujosios Romuvos** leidimu, deklaracijos **Į organiškos valstybės kūrimą** paskelbimu ir **XX Amžiaus** dienraščio redagavimu, per kuriuos Šalkauskis pasiekia visą Lietuvą. Savo darbą užbaigia rektoriaus pareigas eidamas universitete ir gyvosios dvasios sąjūdį kurdamas Lietuvos religiniam ir doroviniam gyvenimui pakelti.

3. RAŠYMO METODAS IR TURINIO VERTINIMAS

KILNUS grožis dvelkia iš kiekvieno šios knygos puslapio. Juose kalbama apie Šalkauskio savęs išsižadantį pasiaukojimą filosofijai kurti, lietuvių tautai ir jos kultūrai kelti ir apie kilnų ir šventą Šalkauskio gyvenimą. Iškeliama ten ir didžioji jo gyvenimo drama: daugelis jo pastangų liko nesuprastos ir neįvertintos, o Lietuvos laisvės netekimas atėmė jam ir paskutinę viltį savo idealus toliau skleisti.

Neteko skaityti nė vienos monografijos lietuvių kalba, kuri būtų parašyta tokiu atvirumu, kaip Ereto apie Šalkauskį. Šis atvirumas jaučiamas pradedant paprasčiausiais reiškiniais: Šalkauskio kambario apstatymo, valgio paruošimo bei jo apsirengimo aprašymu ir baigiant intymiausiais jo pergyvenimais rengiantis vesti ir tomis vedybomis susirūpinimu iš jo bičiulių pusės. Kitų monografijų paskutiniuose skyriuose dažnai skaitome truputį miglotus žodžius bei sakinius: depresija, asmeninė tragedija, nesiskaitymas su tikrove ir panašiai. Tuo norima kai ko išvengti, kas temdytų aprašomojo asmens orumą ir mestų šešėlį į jo gyvenimą. Prof. Eretas nesinaudoja šiuo metodu, nes jam aišku, kad nepilnas bus toks gyvenimo aprašymas, kur bus nutylėti patys tragiškiausieji jo įvykiai bei kryžkelės. Šių įvykių iškėlimas daro mums Šalkauskį artimesnį, suprantamesnį, jo kovoje ir kančioje mes randame ir dalį savęs.

Knygoje nevertinama Šalkauskio filosofija, nes autorius nori iškelti tik gyvenimiškąją jo gyvenimo pusę, todėl būtų nedovanotina iš knygos reikalauti to, ko nėra. Tačiau Šalkauskio gyvenimas čia parodytas pagal priežasčių ir pasėkų sąryšį ir į juos įjungtas jo asmenybės organiškas brendimas, kas šios rūšies veikalui suteikia moksliškos rimties. Gyvenimo nagrinėjimas atremtas į plačią ir smulkią literatūros analizę, kuri padeda išlaikyti objektyvumą. Verta sustoti prie autoriaus rašymo metodo, kurį būtų galima pavadinti žaismu citatomis, kitų pasisakymais. Mūsų vertinamoje knygoje tokių kitų pasakymų labai daug, visa knyga tarsi iš jų sudaryta, nors autorius juos vartoja tik savo minčiai paremti ir Šalkauskio asmenybei vaizdžiau nusakyti. Tačiau šie pasakymai dažnai išimami iš tų aplinkybių, kuriose jie buvo pasakyti, ir pradžioje galėjo turėti visai kitą reikšmę: pvz., autorius, kalbėdamas apie Šalkauskio ir prel. Krupavičiaus pažiūras dėl gruodžio 17 d. perversmo, pacituoja Krupavičiaus atsiliepimą apie Šalkauskį. Tačiau šis atsiliepimas Krupavičiaus parašytas po Šal-

kauskio mirties, 1941 m. Jei Krupavičius būtų kalbėjęs apie Šalkauskį gruodžio 17 d. perversmo metu, jo atsiliepimas galėtų būti skirtingas. Tokių citatų, atitrauktų nuo konteksto, knygoje yra daugiau, tačiau jų negalime čia visų suminėti.

Ryšium su citatų vartojimu iškyla mūsų raštuose neįprastas nors Vakarų Europoje plačiai vartojamas, asmeninių draugysčių bei pažinčių atskleidimas. Jei kai kurie prisipažįsta, kad Šalkauskis juos gerbė ir su jų nuomonėmis skaitėsi, nepatenkinti gali likti tie, kurių santykiai su Šalkauskiu knygoje neiškelti. Be to, kiekvienos mokslo šakos atstovas, ypač pradedantis, labai brangina savo pažintis su tų sričių autoritetais, todėl jas vietoje ir nevietoje kelia. Galima dar pridėti, kad tie kitų pasisakymai apie Šalkauskį yra vienašališki, nes visi jie tik geri. Tačiau jie išreiškia žmonių pergyvenimus, kurie savyje yra tikri, ir todėl jais galima remtis ypač monografijoje.

Knygoje vietomis pastebimas aprašomųjų įvykių ištęsimas, vietomis jų pasikartojimas. Tokie ypač yra Šalkauskio bendradarbių aprašymai, pvz., apie Dovydaitį, Pakštą, Skrupskelį. Todėl kai kurie labai vertingi aprašymai nustoja savo žavumo ir įtampos, kai skaitytojas, juos perskaitęs ir išgyvenęs, už kelių puslapių ar skyrių dar susitinka su tais pačiais dalykais, kurie silpnina pirmiau sudarytą įspūdį. Tai įvyksta dėl to, kad autorius vietomis nuo laiku ir psichologišku sąryšiu paremto pasakojimo pereina į refleksiją, paremtą mąstymo stilium, kuris iškyla ypač ten, kur kalbama apie Šalkauskio minties raidą ir bėgančius gyvenimo įvykius.

Vienas tokių įvykių, tai tautininkų valdžios neigiamas nusistatymas Teologijos — Filosofijos fakulteto atžvilgiu ir mėginimas jį susiaurinti ar net visai uždaryti. Kad mūsų universitetas, kaip ir mūsų valstybė, buvo dar naujas, kad jo profesoriai buvo be gilesnio patyrimo jį planuojant ir tvarkant, tai nėra jokia paslaptis, Bet tai buvo reiškiniai, kurie mūsų naujame universitete laukė sutvarkymo. Mes paleidome ir seimą galbūt dėl to, kad dar nebuvome priaugę prie pilnutinės demokratijos, bet tai nereiškia, kad mes nevertinome demokratijos, ar nemylėjome savo tautos ir nesirūpinome savo valstybe.

Ypač rūpinosi savo tauta ir valstybe Šalkauskis. Šio rūpesčio vedamas jis įkūrė **Romuvos** sąjūdį, leido **Romuvos** žurnalą, kur tiesė pagrindus krikščioniškam ir demokratiškam Lietuvos tvarkymui. Tuos pagrindus ryškino savo raštais ir visuomenine veikla. Kai 1936 m. būrelis jo buvusių studentų paskelbė deklaraciją **Į organiškos valstybės kūrimą,** Šalkauskis tai deklaracijai pritarė ir ją gynė, nes tai buvo jo troškimų įkūnijimas. Vėliau iš tos deklaracijos susiformavo **Lietuvių Frontas,** kurio kūrėjas, prof. A. Maceina, geriausiai Šalkauskį suprato ir savo gilia mintimi ir kūrybine jėga Šalkauskio mintį tobulai atbaigė ir pagrindė. Tik vieno dalyko reikėtų mums šiandien iš Šalkauskio pasimokyti: jis romuviečių sąjūdį įjungė į Ateitininkų sąjungą. Jei šiandien norima ateiti-

ninkus įjungti į Frontą ar į Krikščionis demokratus, tai einama ne tik prieš Šalkauskio nusistatymą, bet ir prieš ateitininkų pagrindus ir jų ideologiją. Iš ateitininkų ideologijos turi išaugti ir krikščioniškosios politikos sąjūdžiai, tačiau šiems sąjūdžiams negali būti palenkta ateitininkų ideologija.

Kaip matyti, prof. Ereto veikale yra tokių dalykų bei savybių, kurios neleidžia jo pavadinti monografija ar biografija siaurąja šio žodžio prasme. Tai greičiau vertingas Lietuvos krikščioniškosios kultūros istorijos dokumentas,, galbūt didis jaudinantis tikrojo žmoniškumo ir tikrosios meilės liudijimas Lietuvai. Nėra reikalo aiškinti ar spėlioti, kokių motyvų vedamas prof. Eretas pradėjo šį veikalą rašyti: ar tai buvo Šalkauskio prašymo išpildymas ar kitoks įsipareigojimas. Prof. Eretas yra didis humanistas, mylįs mažas, pavergtas ir dėl laisvės kovojančias tautas, tarp kurių yra ir Lietuva. Šis krikščioniskasis humanizmas ir idealizmas nulėmė, kad prof. Eretas, Ašmio prašomas, vyko į Lietuvą ir jai paaukojo savo geriausias jėgas ir talentus. Šios meilės išdava yra ir jo veikalas apie Šalkauskį ir Lietuvos gyvenimą. Veikalo pabaigoje pridėta apie Šalkauskį rašiusių autorių ir Šalkauskio raštų bibliografija, vardų ir vietovių sąrašas, kas yra labai naudinga, ypač tiems skaitytojams, kurie knygą norės panaudoti kaip dokumentą apie labai svarbų Lietuvos istorijos laikotarpį.

Gyvename laisvajame pasaulyje, todėl vertiname kiekvieną gerą mintį bei veikalą. Džiaugiamės prof. Ereto veikalu, kuriuo jis iškelia mūsų žymųjį filosofą Šalkauskį, vertina lietuvių tautą ir mūsų kultūrą, kurią jis pats yra kūręs ir su Lietuva ir jos likimu yra glaudžiai suaugęs.

VALSTYBĖS SEKRETORIAUS DEAN RUSK LAIŠKAS LIETUVOS ATSTOVUI WASHINGTONE

Lietuvos atstovas Washingtone J. Kajeckas Vasario 16 proga gavo iš Amerikos Valstybės sekretoriaus Dean Rusk tokio turinio laišką:

"Brangus Atstove, Jungtinių Valstybių vyriausybės ir tautos vardu aš siunčiu jums, kaip Lietuvos atstovui, nuoširdų sveikinimą Lietuvos nepriklausomybės 43 m. sukakties proga. Jungtinių Valstybių vyriausybė, atsisakydama pripažinti Lietuvos įjungimą į Sovietų Sąjungą, remia Lietuvos žmonių reikalavimą laisvos ir nepriklausomos tautinės egzistencijos. Kalbėdamas Amerikos žmonių vardu, aš reiškiu viltį, kad lietuvių tautos teisingo tikslo siekimas atves ją prie laimėjimo. Dean Rusk, Valstybės sekretorius."

GINKLUOTOS REZISTENCIJOS ŽYGIAI LAISVĘ GINANT

MEDŽIAGA LIETUVOS PARTIZANŲ ISTORIJAI

KAZYS JURGAITIS (ELI)

Lietuvos partizanų kova prieš žiauriausią ir brutaliausią okupantą visoje Lietuvos istorijoje nėra paslaptis ir lietuviams Vakaruose. Tos kovos autentiškų aprašymų yra nemaža J. Daumanto knygoje **Partizanai už geležinės uždangos,** knygoje Daumanto, kurs buvo prasiveržęs pro geležinę uždangą iš Lietuvos į Vakarus, tačiau vėl sugrįžo tęsti tos nelygios kovos, kol savo didvyriška mirtimi uždėjo antspaudą visam tam, ką minėtoje knygoje rašė. Panašių nepaprasto herojiškumo žygių buvo pilna visa Lietuva. Tuos žygius matė ir kartu išgyveno visas pavergtas kraštas ir tyliai iš lūpų į lūpas kalbėjo apie juos. Jaunimas gi savo ruožtu partizanų žygius populiarino savo tarpe ir, partizanų kovoms dar beaidint, sukūrė partizanų dainas, kurias šiandien tebedainuoja (kai priešas negirdi) visame krašte.

Keletu vaizdų apie man žinomus partizanų žygius papildysiu Vakaruose paskelbtą partizanų istoriją.

ŠILUVOS PARTIZANAI

Prieš karą Šiluva buvo garsi savo atlaidais. Beveik iš visos Lietuvos suplaukdavo žmonės rugsėjo 7 - 15 dienomis pasimelsti. Paskutiniu laiku Šiluvą išgarsino ir jos partizanai.

Vaišingi ir nuoširdūs šiluviškiai žemaičiai, bet tylūs, užsispyrę ir padarytą nuoskaudą negreit užmirš. Pelkėta su smėlio kauburėliais nederlinga žemė reikalavo iš savo šeimininkų didelio darbštumo, taupumo. O tokiems ypač būdingas charakterio bruožas yra laisvės branginimas. Vietovės partizaniniam veikimui yra palankios.. Vietos gyventojai kalba, kad ir 1863 metais dideli sukilėlių būriai buvo Tyrulių pelkėse (Radviliškis — Šiauliai — Šiluva trikampy bei Šaukoto giriose).

Praūžus 1944 m. frontui ir bolševikams paskelbus mobilizaciją, vyrai pradėjo slapstytis. 1944 vėlyvą rudenį ir 1945 žiemą bolševikai, matyti, nebuvo tikėjęsi atkaklaus pasipriešinimo. Rusų enkavedistai tik miesteliuose ar pelkėse tikrindavo sutiktų beginklių vyrų dokumentus, o radę be jų — varydavosi į "vojenkomatus" (įstaiga, tvarkanti šaukiamųjų vyrų apyskaitą ir vykdanti jų ėmimą). Į miškingas vietas neidavo. Vengdavo didelių susidūrimų ir partizanai. Dažnai net vieni kitus pastebėję dėdavosi nematą ir praeidavo pro šalį. Tačiau buvo ir susidūrimų. Reguliarios kariuomenės pasipriešinimą rusai patyrė 1945 m. rugsėjo mėn. Vozbutų kautynėse (kaimas tarp Ariogalos ir Juodaičių), kur kautynės vyko tris dienas, Rusai ten panaudojo minosvaidžius, nors iš jų per klaidą saviškiams daugiau kliuvo. Vietiniai gyventojai pasakojo, kad rusai neparodė savo užmuštųjų; juos išvežiojo nakties metu. Rusų nuostoliai buvo kur kas didesni. Ariogalos turgavietėn tomis dienomis atvežė apie šimtą partizanų lavonų. Teko juos matyti. Visi basi, visi be viršutinių drabužių, kai kurie visai nuogi, suversti krūvomis po 8-10 lavonų. Matyti, vežimais atvežtus verste išvertė.

STRIBAI

Bolševikai norėjo sudaryti "klasių kovos įspūdį ir su partizanais susidoroti pačių lietuvių rankomis. Tais pat 1944 metais buvo pradėti rinkti "istrebiteliai", kuriuos vėliau pavadino "liaudies gynėjais". Ne vieną suviliojo tuo, kad "istrebitelius" atleido nuo karuomenės ir net neklausė, ką veikė iki tol. Buvo tokių, kurie bijojo ir kariuomenės ir partizanauti. Tokie lindėjo pasidarę įvairiausių slėptuvių savo namuose. Jie džiaugėsiradę progą legalizuotis. Apie esančius kariuomenėj jau ateidavo žinios, kad jie arba "šeria utėles" Arcuvoje (Gudijoje), Gaižiūnuose ar Pabradėj, arba ateidavo pranešimai, kad jie "krito drąsiųjų mirtimi". Pradžioje nebuvo aiški nei "istrebitelių" paskirtis. Ėjo gandai, kad tai būriai keliams ar aerodromams statyti. O buvo ir tokių, kurie, jau žinodami jų paskirtį, tikėjosi galėsią išlikti "neutralūs": žmonėms nebūsi įkyrus — kratą darydamas nieko nerasi, į bėgantį šausi viršum galvos, ir niekam blogo nebūsi padaręs, ir sveiką kailį išnešęs. Suprato tikrą padėtį tik tada, kai kelio atgal jau nebuvo. Bet "liaudies gynėjų"

KAZYS JURGAITIS

Neseniai iš Lietuvos atvykęs į laisvąjį pasaulį, išgyvenęs kruviną okupanto siausmą ir partizanų pasipriešinimą, savo akimis matęs tos kovos vaizdus ir užrašęs autentiškus pasakojimus, rašo, kaip okupantas naikino Lietuvos laisvę ir žmones ir kaip ginkluotoji lietuvių rezistencija gynė. Aprašomų įvykių vietos ir datos autentiškos. Redakcija žino kritusiųjų, išlikusiųjų ir kankintojų aprašomų kovų dalyvių pavardes, kurių betgi tikslingumo sumetimais neskelbia.

Kazys Jurgaitis papildo, praplečia ir pratęsia ligi vėlesnių laikų J. Daumanto Lietuvos partizanų kovų testamentinį palikimą, surašytą **Partizanai už geležinės uždangos knygos** puslapiuose.

branduolį sudarė vagys, girtuokliai, ir tinginiai. Nė viena krata neapsieidavo be vagysčių, beieškant "banditų" laikrodžių kišenėlėse ar degtukų dėžutės didumo dėžutėse. Laikrodžiai, žiedai, skustuvai buvo didesnis kratos tikslas nei tikrasis "banditas". Dar ir dabar sakoma: "Turėjau ir aš gerą britvą, ale stribai išnešė."

Šiluvoje, kaip ir kituose valsčiuose, tokių "gynėjų" susirinko apie 30, o Žaiginio miestely — 20. Bet su šitokiom pajėgom eiti prieš partizanus buvo neįmanoma. Ką gi su jais eisi į mišką, jei partizanai, patys atėję į Žaiginį, susirankiojo visus "gynėjus", netgi be šūvio. Kai po atkaklių bandymų **"klasių kovos" versija nepavyko,** nieko neliko, kaip prašyti "broliškos pagalbos". Ir pagalba atžygiavo per Žemaitiją.

PARTIZANAI KAUNO APYLINKĖSE

Plačiai žinomos Kauno apylinkėse Ligainių kautynės. 1946 m. balandžio mėnesį ten buvo apsuptas ir po labai atkaklių kautynių sunaikintas beveik visas partizanų būrys **"Laisvės Kovotojas".** Pavyko prasimušti tik S. su keliais vyrais, kurie šliauždami grioviu, baigę iki paskutinio šovinio, kelio pervažoje netikėtai susitiko su enkavedistais. S. sukomandavus, partizanai puolė buožėmis.

KALĖDOS LABŪNAVOS DVARO BOKŠTE

1944 metais okupantai paskelbė mobilizaciją ir ėmė gaudyti nestojusius vyrus. Dalis mobilizuojamų patraukė į mišką, dauguma pakliuvo į sovietų kariuomenę. Jų tarpe ir Z. Kaip daugumas lietuvių, jis buvo laikomas ir apmokomas Arcuvoje. Gavo seržanto laipsnį. "Paruošimas trukdavo 2-3 mėnesius. Taigi ir Z. po tokio "paruošimo" vakarinėje Lietuvoje dar tebevykstant mūšiams, buvo nukreiptas į frontą. Pakeliui pabėgo, grįžo į tėviškę, kur tapo **Laisvės Kovotojo** vienos grupės vadu. Greitai pagarsėjo, kad jis likvidavo plėšikų grupę, kurie plėšė partizanų vardu prie Josvainių. Jis veikė ypatingu "akiplėšišku" metodu. Jis ir jo pasirinktieji keletas vyrų dėdavosi esą tarnautojai, atvykę iš apskrities, dėdavosi ir enkavedistais. Seredžiaus valsčiuje kartą jie sutiko keletą ūkininkų, bevežančių rugių prievolę valdžiai. Čia pat "tarnautojai" iš storų planšečių įteikė ūkininkams atsiskaitymo kvitus o javų maišiukus sukilnojo į vieną vežimą, ir grūdai nuvažiavo sau, o ūkininkai sau. Kvitus valsčiuje turėjo pripažinti, nes jie buvo visai formalūs, su valsčiaus pirmininko parašu... Į Pagojaus sovchozą atvyko trys partizanai, dėjosi esą revizoriai iš Kėdainių ir išsivežė "patikrinti" visas buhalterijos knygas. Maslaukiškių malūne jie sunkvežimiu išsivežė, oficialiai atsiskaitę, toną miltų.

1949 metų Kalėdas labūnaviškiai ilgai minės. Buvusios Labūnavos dvaro žemės ribose buvo senovėje pastatyti bokštai, jų sienos metro storumo, kokių šešių metrų augščio: viduj keturi kvadratiniai metrai vietos trim augštais. Viename tokiame bokšte (kiti jau apgriuvę, o sveikas tik vienas) būta partizanų nedidelės slėptuvės su nemaža šovinių ir ginklų atsarga. Čia partizanai A. ir V. nusprendė pa-

valgyti Kūčias. Iš anksto susitarus, kuklias kūčias čia jiems atnešė trys A. seserys ir viena V. sesuo. Bebaigiant valgyti, prasidėjo apšaudymas. Partizanai pasijuto apsupti. Rytą enkavedistai atsivežė garsiakalbį ir siūlė pasiduoti, žadėdami viską dovanoti. Žuvus V., kulkosvaidį paėmė jauniausia A. sesuo (šešiolikmetė) Elytė, prieš porą metų baigusi progimnaziją. Susišaudymas truko visą tą dieną, naktį ir antrosios Kalėdų dienos pavakarį. Kai jau partizano A. pistolete liko šovinių tik sau, jis padalino po šūvį seserims. Neišlaikė tik V. sesuo; suklikusi, ji puolė pro duris iškeltomis rankomis. Ji liko gyva. Paskutinis nusišovė A. Į Babtų turgavietę NKVD atvežė tik V. lavoną. Kitų žuvimo aplinkybes išdavė netyčia enkavedistai per vertėjus tardydami V. seserį. Gyventojai tai greitai sužinojo, o NKVD kitų lavonus kažkur išgabeno.

O baltas bokštas Labūnavos dvaro žemės augštumėlėj stovi ir dabar, iškėlęs raudoną čerpių kepurę, ir einantiems Vandžiogala-Labūnava vieškeliu, kulkų išardytos sienos primena penkis ten žuvusius narsuolius.

Kauno apylinkėse partizaninis judėjimas baigėsi tik 1952 metais, kai bolševikai susirado tarp jų ryšininkų provokatorių G. Kvesų kaime, ir šis duotais jam vaistais partizanus užmigdė. Partizaną S. išsigabeno enkavedistai. Nubudo jis jau Vilkijos būstinėj, bet nepratarė nė žodžio. Kad ir kaip kankinamas, jis tylėjo ir buvo nukankintas žiauriausiom aplinkybėm be teismo.

MOTERYS KAUTYNĖSE

Šiluvos valsčiuje, Žaiginio miestely gyveno kumetis R. Jo duktė Elytė įstojo ryšininke į **Geležinio Vilko** partizanų būrį. Ji dirbo pašte, o tokios pareigos buvo patogios teikti žinių partizanams. Atsargumo sumetimais ji įstojo ir į komjaunimą. Kai ją vistiek įtarė, naktį atėję partizanai nukirpo jai plaukus, o rytojaus rytą ji prisistatė į Šiluvą, kaip "nukentėjus nuo banditų". Tačiau patyrusi, kad vis dėlto ji yra išduota, paspruko pas partizanus. O ten, miške, kunigas sujungė ją moterystės ryšiais bendrai kovai ir gyvenimui su partizanu K. Dar prieš tai buvo išėjusi partizanauti anksčiau buvusio partizanų būrio vado P. žmona.

1948 m. pavasarį **Geležinio Vilko** būrys buvo apsuptas Vilkiškių miškely. Pasilikęs su žmona Aldona dengti atsitraukimo, partizanas P. buvo mirtinai sužeistas. Visi kiti prasimušė laimingai. P. spėjo pasakyti žmonai: "Kovok, Aldona, už abu, aš jau mirštu". Bet būdama paskutiniam neštumo mėnesy, vargiai galėjo kovoti ir Aldona. Užmerkusi vyrui akis, Aldona lėta ristele pasileido artimiausios tankynės link. Pamatęs retą vaizdą, rusų kapitonas liepė į moterį nešaudyti, o pats su dviem kareiviais ir šunim šoko jos vytis. Automatą Aldona numetė, nes jame nebuvo nė vieno šovinio. Kai šuo pripuolė arti, jį nušovė iš pistoleto ir, parodydama mostą, kad jį numetė, toliau žingsniu nuėjo. Dabar jau drąsiai kapitonas puolė artyn. Ir kai jis griebė ją už pečių, jos rankose sublizgėjo peilis. Viskas vyko akimirksniu, ir nudur-

to kapitono automatu buvo nušautas jį lydėjęs kareivis. Aldona, savo paltu apsupusi mažą eglaitę, pati nubrido į pelkę. Gerą pusvalandį enkavedistai šaudė jos paltą, o ji, perbridusi skersai Tyrulius, iki pažastų šlapia, atsirado saugioj vietoj arti Radviliškio.

Po dviejų savaičių Aldona pagimdė sūnų. Naujagimį pasiėmė auginti legaliai gyveną žmonės. Ar Aldona dar gyva — kas žino. Bet ji buvo ieškomųjų sąraše, paskelbtame Radviliškio KGB (Komitet Gosudarstvennoj Bezopasnesti).

1950 ir 1951 metais partizanų skaičius labai sumažėjo. Dėl to pradėjo smarkiai siaurinti ir "liaudies gynėjų" etatus. 1952 metais (kaip ir iki dabar) NKVD (dabar KGB) jau turėjo tik po 5—6 etatus. Bet padidino milicijos skaičių, ir dabar jau milicininkai pradėjo eiti į miškus, ko anksčiau nedarė.

Įdomus kelias į miškus buvo partizano K. Jį suėmė be ginklo, bet ir be dokumentų kažkur apie Saukutą. Šiluvoje juo susidomėjo pats viršininkas. Tačiau aplinkybės taip susidėjo, kad tardymo metu K. nušovė viršininką jo paties kabinete ir jo paties ginklu, o pats spėjo pabėgti į mišką. Čia K. vėliau tapo būrio vadu.

1952 metais rudenį Šaukuto miške **Geležinio Vilko** būrį, vadovaujamą K., apsupo Radviliškio, Dotnuvos, Tytuvėnų ir Raseinių milicijos. Atsitraukimą pridengė K. su žmona, o kiti pasitraukė. K. buvo sužeistas, bet tamsa leido su žmona jam taip pat pasitraukti. Rytojaus dieną vidudienį su šunimis jie buvo pavyti jau už 30 kilometrų. Štai kaip apie tai papasakojo tada enkavedistas leitenantas Turla: "Dar iš vakaro jį sužeidėm į petį. Bet naktį sunkiau ieškoti, tai iš ryto su šunimis nusekėm. Apie vidudienį, už 30 km kitoj pusėj Radviliškio, pamatėm einančius abu. Jis, matyt, nusilpęs, už jos pečių laikydamasis. Vėl pradėjome šaudyti. Jie atsišaudė, bet K. sužeidėm antrą kartą. Jis parkrito. Ji šalia jo. Pasitaikė, kad buvo arti lomelė, ir ten ji jį nutempė. Mus skyrė laukymė, o iš lomos ėjo pasiutusiai taikli ugnis. Tuojau mūsų kelis sužeidė. Aš nuslinkau aplink, grioviu. Prislinkau visai arti. Jis gulėjo augštielninkas su peplėštais marškiniais, o ji raišiojo jį. Paleis iš automato kelias serijas ir vėl tvarsto. Sukrečiančiai viskas atrodė. Tokios baisios buvo jos akys. Neiškenčiau ilgiau. Nusitaikiau ir nušoviau. Kai priėjome, jau ir jis buvo negyvas." Nuogus abiejų lavonus milicininkai laikė tris dienas Radvilišky.

JUDAI

Turlos pasakojimas primena kitą atsitikimą. 1951 m. spalio mėn. mūsų šeima buvo išvežta į Sibirą. Motina tada gyveno kaime. Iš vakaro atėjo du milicininkai — Turla ir Burinskas. Mums tada Turla atrodė dar neblogas žmogus, vienas iš tų, kurie nori rasti "aukso vidurį". Kaip ir visada, motina juos pavaišino. Jau gerokai išgėrę, jie paprašė nakvynės. Vidurnaktį pasigirdo žinomas K. švilpimas. Motina patyliukais išslinko iš kambario. Čia buvo tie, kurie žinojo apie Turlos atsilankymą ir atėjo jo išsivesti. Motina puolė ant kelių. Ji įrodinėjo, kad jis esąs geriausias,

sąžiningiausias žmogus, ir išprašė jo neliesti.

Rytą Turla dar paprašė ir gavo "nuo šaknų" sveikatai pataisyti, o paskui išsitraukė iš planšetės NKVD įsakymą per dvi valandas susiruošti kelionei į Sibirą. Pasirodė, jog jis buvo atsiųstas iš vakaro, kad iš namų niekas nepabėgtų. Lakstydamas paskui verkiančią motiną ir padėdamas užraišioti maišiukus, Turla lemeno: "Ciocyte, juk aš nekaltas, toks įstatymas".

Betygalos valsčiaus pirmininko pavaduotojas V. Girkalny išdavė savo tris brolius, kurie buvo apsupti savo namuose ir žuvo degančioje troboje. Krakėse partizanai pagavo du "istrebitelius". Nusprendė, kad vienas jų dar gali pasitaisyti. Jį nuteisė "kalėti" 20 metų, antrąjį — mirti. Nuteistąjį mirti pastatė prie duobės, o bausmę atlikti liepė jo draugui. Paskui liepė eiti ir pasisakyti savo viršininkui, ką padaręs. Rusai partizanų sprendimą patvirtino: bausmei atlikti patalpino jį į savo kalėjimą...

Rinkšelių kaimo vienas gyventojas turėjo 40 ha ūkį. Sovietai jį įrašė į buožes, bet žemės dalį jis sumaniai užrašė ištekėjusiai dukteriai ir represijų išvengė. Jis išpasakojo viską, ką tik žinojo apie partizanų buvimo vietas ar juos slepiančius kaimynus. Partizanai jam pasiuntė įspėjimo raštą. Jis tą įspėjimą nunešė į NKVD. Antru kartu atėję partizanai jam išlupo kailį ir, sudeginę tvartą, paliko paskutinį įspėjimą. Ūkininkas paprašė NKVD prieglobsčio — kad leistų persikraustyti į Šiluvą. Besiruošančius kraustyti užklupo partizanai ir sušaudė vietoje.

PARTIZANAI IR GYVENTOJAI

Nors didelę maisto ir aprangos dalį partizanai stengdavosi pasiimti iš okupantų sau, bet pasitaikydavo, kad paimtą turtą išdalindavo gyventojams. Didžiulę gyvulių bandą, varomą, greičiausiai, iš Rytprūsių Žemaičių plentu, ties Girkalniu partizanai išvaikė po kaimus taip, kad iš Raseinių atskubėję kariuomenės būriai nesugaudė nė trečdalio. Sekvestruojant Žalakių pieninę(tai buvo atlikta dienos metu enkavedistų panosėj), partizanai visus rastus kvitų blankus užpildė ir išdalino aplinkiniams gyventojams. Sviestą, kurio nepajėgė su savim išsinešti, išdalino tą dieną sviesto prievolę atliekantiems gyventojams, kurie savo vaikus buvo palikę pamaitintus tik pasukomis.

Partizanų veikimo teritorijose gyventojams išlikti neutraliems buvo ypatingai sunku. Tą pačią naktį ir net po kelis kartus užeidavo čia partizanai, čia enkavedistai. Dažnai net vienodai apsirengę, net vieni kitų slaptažodį žiną ir rusiškai kalbą. Ir žinok su kuo kalbi. Jeigu nepataikysi, lazdų gausi, arba areštuos. Reta naktis praeidavo be šūvio ar gaisro pašvaistės. Seredžiaus apylinkės gyventojas G. pergyveno tokį atsitikimą. Partizanams reikėjo prasiveržti į antrąją Vilkijos pusę. Tam pasirinko jie trumpiausią kelią. Liepė G. pakinkyti porą arklių, patys suvirto į vežimą ir liepė vežti tiesiai per Vilkiją. "Nesijutau, ar gyvas ar miręs" — pasa-

kojo G. Per enkavedistais knibždantį miestelį partizanai užtraukė "Ja pulemetčikom rodilsia" ir rusiškai keikdamiesi ragino vežiką. Ties miestelio viduriu vienas rusų kareivis priėjo prie vežimo pažiūrėti, kas per triukšmadariai, bet iš vežimo iššoko su leitenanto antpečiais partizanas ir, apskaldęs kareiviui antausius, keikdamas liepė važiuoti toliau.. Ryto metą G. grįžo namo kaip ištrūkęs iš pragaro.

* * *

Galima įsivaizduoti, kad sunku nustatyti, kurioj vietoj plaka širdis, kai aš, gimnazistas, bebrėkštant eidamas keliuku, vos ne kaktomušom susidūriau su pakaruokliu. Atsipeikėjęs pažinau gretimo kaimo gyventoją, kuris, norėdamas išsipirkti prieš bolševikus už tai, kad buvo gestapo agentas, išsijuosęs ieškojo partizanų pėdsakų. Jį partizanai nubaudė mirti.

Netoli Čekiškės, berods, Antanavoje partizanai aptiko vakaruškas vienos komunistinės šventės proga. Visi iki nuogumo partizanų buvo išrengti, liepta sušokti polkutę, išpertos sėdynės ir duotos dvi minutės išsiskirstyti.

Plačiai buvo paplitusi bausmė patarkuoti sėdynę ir pasūdyti. Buvo sudėta ir dainelė:

"Ateis pavasarėlis, gegutė užkukuos,
Ateis iš miško Petras, sėdynę ištarkuos".

TAUTOSAKOS RINKĖJAI

Tautinėms vertybėms išlaikyti ir tautinei dvasiai palaikyti buvo susikūrusi net plataus masto organizacija šviesuomenėje. Bet 1951 m. rudenį NKVD įvykdė "šukavimą" inteligentų ir moksleivių tarpe. Kuriam laikui buvo uždarytos kai kurios gimnazijos kaip Krakių, Vilkijos. Buvo išaiškinta organizacija tautosakai rinkti ir įvykiams užrašyti. Ta organizacija su centru Vilniaus universitete turėjo narių visose Lietuvos gimnazijose. Organizacija buvo gausi, bet centrą iššifravus, buvo rasti visų narių vardiniai sąrašai. Šimtai mokytojų, vyresnių klasių gimnazistų, studentų ir prorektorius suvaryti į kalėjimus. Mažesnės bausmės kaip 10 metų nebuvo,

* * *

Žuvus minėtam K., partizanams ėmė vadovauti V. 1953 m. pavasarį, Vilkiškių kaime apsuptas, susisprogdino **Geležinio Vilko** štabas, kartu žuvo ir keturi kiti partizanai.. V. tada buvo išvykęs ir iki šiol nebuvo žinoma apie jo likimą. Minėtas Turla tvirtino, jog V. yra žuvęs prie Viduklės. Bet 1960 spalio mėn. vėl pasklido gandai, kad anas V. vėl atlikęs kažkokių žygių ir suerzinęs iš naujo bolševikus. Vilkijos rajone taip pat pasklido gandas apie **Laisvės Kovotojo** paskutinio vado B. žuvimą 1960 m. rugsėjo mėn.

KGB žmonės prasitardavo, kad partizanų dar yra. Nors jie neaktyvūs ir nėra jų daug, bet likviduoti juos esą būtina kuo greičiau, nes, kilus kokiai maišačiai, jie būtų naujų būrių užuomazgos.

AR DAUG LIETUVOJE BEDIEVIŲ

IR KOKIOS RŪŠIES?

***VALSTYBINĖ KOVA PRIEŠ DIEVĄ IR TIKINČIUOSIUS **RELIGINIŲ ŠVENČIŲ "NUSAVINMAS" **NAUJAS PROPAGANDISTŲ ŠŪKIS — LIETUVIAI MARGUČIUS DAŽĖ DAR PRIEŠ MINDAUGĄ...**

Bolševikų konstitucijos straipsnis, kuriame sakoma, kad bažnyčia atskirta nuo valstybės, panaudojamas taip, kad kalbėti prieš bažnyčią gali kas nori, kaip nori ir kiek nori, bet jokiu būdu ne už bažnyčią. Visi tarnautojai, vadovaujantieji darbuotojai, inteligentai **privalo** kalbėti antireligingai. Visos bažnytinės apeigos, šventės laikomos prietarais, ir daroma šitokia išvada: koks gi tu mokytojas, jei pats tiki į Dievą? Juk tada pats griauni Darvino teoriją apie žmogaus kilmę. Koks gi tu gydytojas, jeigu tiki? Vadinasi, nepasitiki vaistais, fiziniu požiūriu į ligą. Tokie žmonės gali tik šluoti gatvę. O to nenorint, turi tvirtinti, kad Dievo nesą, kad žmogus tikrai bezdžionės proanūkis. Štai tokios rūšies "bedieviai" yra beveik visi mokytojai, gydytojai, agronomai ir panašiai.

Pastaraisiais metais bedievinimo taktika truputį pasikeitė. Dabar visas tas darbas pavestas vietiniams bolševikėliams. Intrigos ir taip vadinama kritika organizuojama vietoje: fabrikuose, mokyklose ir net kolchozuose. Darbininkai vienas su kitu kiršinami, skatinami skųstis, sekti vienas kitą. O tokios aplinkybės verčia slėpt darbus ir net jausmus. Ir štai šituo bolševikai pasigirti gali. Daug yra pasisakančių, kad Dievu netiki. Bet tai tik iš pirmo žvilgsnio. O iš tikrųjų? Dvasininkai konstatuoja, kad bažnyčių lankymas bei religinių pareigų atlikimas nedaug sumažėjo. Kaip visa tai suprasti?

Išgudrėjo ir tikintieji

Manau, kad paslapties neišduosiu, nes tą bolševikai ir patys jaučia: į bažnyčią atlikti religinių pareigų bei išklausyti pamaldų važiuoja ten, kur niekas nepažįsta. Alytaus bažnyčioj rasi ir gydytoją iš Kėdainių, ir mokytoją iš Šakių ir agronomą ar studentą iš Anykščių. Konkretūs pavyzdžiai pasilikusių Lietuvoj, žinoma, neleistini patiekti. Galiu suminėti tik save. Keletą metų aiškinau žemaičių komjaunuoliams "nesugriaunamą" materialistinės pasaulėžiūros tiesą Raseiniuose, gi pats, susiradęs reikalą, nuvažiuodavau į Kauną ir

bažnyčioj atlikdavau išpažintį. O Kaune, prisiklausęs panašių "išminčių, nuvažiuodavau Marijai pasimelsti jos gimimo dieną į Šiluvą.. Ir taip daro daugelis, kurie nenori išeiti į gatvę iš darbo ar geriau apmokamų pareigų.

Aišku savaime, kad neprotinga galvoti, kad per 15 metų komunistai nieko nenuveikė. Atšalimas bažnyčiai pastebimas. Bet tikrųjų bedievių skaičius auga ne taip jau greitai, kaip to norėtų bolševikai, o ir pas tokius pasąmonėje slypi tikėjimo jausmas: bėdų prispausti, ir jie šaukiasi Dievo pagalbos.

Bolševikai bando pasisavinti religines šventes

Prie naujausių metodų kovai prieš tikėjimą priklauso ir sovietų pastangos pakeisti didžiųjų katalikiškų-krikščioniškų švenčių prasmę. Jau pradėdami savo programą Lietuvoje bolševikai aiškino, kad religinės šventės, girdi, krikščionių pasisavintos dar iš pagonių laikų. Velykos — tai egiptiečių švęsta šventė, pažyminti pavasarį. Kalėdos — tai rudens šventė. Pora metų prieš tai jie surado, kad kai kurios šventės turi tikrai pagonišką charakterį. Pavyzdžiui, Sekminės. Juk tai "piemenėlių šventė". Arba Joninės. Jos anksčiau buvo švenčiamos, kada diena pati ilgiausia, o naktis trumpiausia. Tada baigiasi pavasaris. Ir šiemet Lietuvoje jau ketvirtą kartą švenčiama "piemenėlių šventė". Pradžioje nedrąsiai.. Pasigirdo net keletas priekaištų iš pačių ideologijos darbuotojų. Bet kitais metais jau drąsiau. Šalia "piemenėlių šventės" atšvęstos Joninės, nors tom ir nesurasta pagoniško pava-

VYSK. JULIJONAS STEPONAVIČIUS

Vilniaus ir Panevėžio vyskupijų valdytojas, už pasipriešinimą vykdyti komunistinius potvarkius religijos atžvilgiu, konkrečiai už atsisakymą suteikti kunigo šventinimus keliems komunistų partijos į kunigų seminariją atsiųstiems klierikams, nušalintas iš pareigų, ištremtas iš Vilniaus ir įkalintas. Šis liūdnas faktas rodo Valstybės ir Bažnyčios santykį sovietijoje, kur Bažnyčiai palikta tik klusnaus tarno ar vergo teisė.

Pirmasis straipsnis apie antireliginio žmogaus gamyklą, parašytas neseniai iš Lietuvos atvykusio lietuvio, rodo, kaip, kokiomis priemonėmis ir kokia apimtimi vedama ir plečiama antireliginė veikla paskutiniaisiais metais.

Antrasis straipsnis apie stalinizmą po chruščevizmo apsiaustu vaizduoja, kaip komunistinė propaganda per spaudą ir propagandinius leidinius siekia suniekinti ir nužmoginti už Lietuvos laisvę kritusius ar nukankintus partizanus ir dvasiškius, pastaruosius padarydama partizanų talkininkais, vadais, net panaudodama "autentiškus parodymus" sovietiniams tardytojams.

Abu straipsniai paimti iš **Europos Bičiulio,** Lietuvių Fronto leidžiamo Vokietijoje.

dinimo. Pasigirdo teiginys, jog margučius lietuviškai dažė dar prieš Mindaugą. Reiškia, "pavasario šventę" galima švęsti. Tik tarybiškai. Masinis margučių ritinėjimas, po to antireliginė paskaita apie katalikų Bažnyčios reakcingumą. Ir jau pernai Kaune buvo galima matyti pirkimui išstatytų margučių, kurie anksčiau bolševikams atrodydavo kaip muzulmonams kiaulė.

Joninės pernai buvo atšvęstos Rambyno kalne. Visa vyriausybė iš Vilniaus suvažiavo. Linksminosi. Paparčio žiedo ieškojo. Pagaliau surado, kad Jurbarko vykdomojo komiteto pirmininkas yra Jonas. Tada jį kilnojo, šaukė "ura". Aišku, jau kad Joninės, tai ir Jonas. Nežiūrint, kad vardinių šventimas yra religinio pobūdžio prietaras. Tai polemiškai "įrodyta" paties ekskunigio Ragausko.

Šventės pagal įsakymą

Bet ką tie įrodymai. Neseniai iki pamėlynuojant buvo įrodinėjama, kad visos religinės šventės buvo įvestos kunigų, siekiant sutraukti į bažnyčią kuo daugiau žmonių ir kad šie atitinkamai suneštų daugiau pinigų. Iš tikro gi čia yra tik laiko gaišinimas. Gi dabar giriama, kad tai graži lietuviška tradicija, tik esą tai neturi būti religinio pobūdžio. Kaime švęsti Sekmines, t. y. "piemenėlių šventę", pradėta beveik pagal įsakymą visuose kolchozuose. Kad ir labiausiai nuskurę kolchozai įsako karves ganantiems vyrams bei melžėjoms jas papuošti. Sukviečia visus dirbančius prie gyvulių, pirmininkas išdrožia poros valandų kalbą, kad tai senoji tradicinė "piemenėlių šventė", kad ją buvo pasisavinusi Bažnyčia, o dabar ji švenčiama tokia, kokia buvo žiloje senovėje. Atseit, net ir šventes tarybinė valdžia išvadavo iš Bažnyčios priespaudos. Toliau čia pat išaiškinama Amerikos prisivijimo reikšmė, tuo reikalu būtinumas pakelti pieno primelžimo rodiklius, pagaliau sultingų pašarų įtaką į pieno riebumą bei kitos panašios temos. Po to net kai ką premijuoja. Oficialioj daly, didesnio efekto sumetimais, nepamiršta kai ką iš melžėjų paruošti kalbai. Rimtesnės to vengia. Bet už tai gabumais ar rimtumu nepasižyminčios — prisikalba iki soties. Iš to kilusi ir patarlė: "Nušnekėjai, kaip melžėja per susirinkimą." Ir nufotografuoti ją kalbančią nepamiršta, o jau, žinoma, parašyti į laikraštį — tuo labiau.

Festivaliai katalikiškom šventėm konkuruoti

Kai kuriom iš bažnytinių švenčių labai sunku prisegti ką nors pagoniško. Tada vėl yra išeitis: kur nors netoliese organizuojama taip vadinami festivaliai. Jei parapijoje, sakysim, šventas Petras, ar Antanas — būtinai bus greta suorganizuota festivalis. Tuos festivalius praveda kas tik netingi: ir mokyklos, ir įstaigos, ir kolchozai. O tuo rūpinasi visuose bažnytkaimiuose įsteigti vadinami kultūros namai (pramogas tvarkanti įstaiga, susidedanti iš vadovo meno reikalams ir direktoriaus). Festivaliu pavadinta paprasta senoviška gegužinė, matyt, norint parodyti savo erudicijos platumą. Kas iš tų festivalių laimi — sunku pasakyti. Čia laimi ir komunistai, kurie tą dieną dalį

(Pabaiga 37 psl.)

Neseniai Lietuvoje iš spaudos išėjo kompartijos istorijos instituto paruošta propagandinė knygelė **Faktai kaltina. Žudikai bažnyčios prieglobstyje.** Toje knygelėje sudėta keliolika pareiškimų, kurie priskiriami dviem Lietuvos vyskupam — kankiniam ir eilei kunigų bei pasauliečių ir liečia lietuvių laisvės kovas bolševikinės okupacijos pradžioje, ypač 1945-46 metais.

STALINIZMAS NAUJAME RŪBE

Prancūziškai rašąs žinomas Stalino biografas ir sovietinių klausimų žinovas Borisas Suvarinas, vertindamas po Stalino mirties įvykusius pasikeitimus Sov. Sąjungoje, tvirtina, jog šiuo metu ten viešpatauja tas pats stalinizmas, nors jis ir nori išsiginti savo vardo.

Tokį tvirtinimą tenka prisiminti, stebint naujausius reiškinius pavergtoje Lietuvoje. Nevienas dalykas pasirodo tarsi naujas, bet tik pirmu žvilgsniu. Kai giliau pažiūri, tuojau atpažįsti senus stalininius metodus, nors ir naujai ataustus.

Štai vartome šviežiai išspausdintą neva Mokslų Akademijos leidinį. Tikrumoje tai tik jos vardu pradėtoji leisti propagandinė serija — vadinamų "Archyvinių dokumentų" antrasis rinkinys. Spalvotame viršelyje ties dievnamio šešėliu matyti iškelta ranka su kryžiumi, o ją dengianti balta kamža sumirkusi raudoname kraujuje. Iš tiesų, tai įtaigus vaizdas. Pirmu žvilgsniu atrodo, jog tai knygelė, kuri liudija mūsų laikų bažnyčios persekiojimus ir kraują, išlietą už šventą krikščionių tikėjimą. Bet ne. Čia pat juodomis raidėmis įrėžta antraštė skelbia: **Žudikai bažnyčios prieglobstyje.** Ir tik iš šių žodžių atpažįstame stalininį vylių, pridengtą kiekvienam tikinčiajam brangiais simboliais: dievnamis, kryžius, kunigo drabužis. Jeigu anksčiau viešai ir atvirai visokiais būdais tie simboliai buvo išjuokiami ir niekinami, tai dabar jau nesivaržoma jais pasinaudoti, kad tik daugiau nesibaigiančio stalininio melo patektų į žmonių sąmonę.

Tai, kas matyti viršelyje, dar labiau atsispindi knygelės viduje. Čia sudėti tardymų duomenys, vadinami "archyviniais dokumentais". Leidėjai betgi visai sąmoningai nutyli, iš kokių, būtent,

archyvų pasemta ši liūdna medžiaga. Šiuo metu ji saugojama, frizuojama ir pradedama skelbti tiesioginėje kompartijos istorijos žinioje. Tačiau visi tie puslapiai, kiek jie neišgalvoti, buvo anksčiau surašyti kankinimais,, krauju ir mirtiniu išgąsčiu čekistų kalėjimuose, rūsiuose ir tardymų kamerose.

Po Stalino mirties naujoji Sov. Sąjungos viršūnė, pasmerkdama jo asmens kultą, ypatingai pasmerkė slaptosios policijos žiaurumus ir terorą. Ne kas kitas, o Sniečkus 1956 pripažino, jog slopinant Lietuvos pogrindį po karo daug žalos padarę vadinamieji Berijos agentai.

Ir štai šitų pasmerktųjų nusikaltėlių surašytoji bei jų nežmoniškais metodais išgautoji medžiaga šiandien viešai pristatoma, tarsi tai būtų objektyvus istorinis dokumentas. Didesnio prieštaravimo negali būti. Jeigu budeliai tikrai pasmerkti, tai kodėl nesistengiama atitaisyti skriaudas jų aukoms?

Priešingai, šios knygelės tikslas neslepiamas, būtent, morališkai sunaikinti atminimą tų, kurie buvo negailestingai fiziškai sutriuškinti. Tai, kas šiuo leidiniu užsimota, tėra pradėtojo smurto nuoseklus atbaigimas.

Iš to matyti, kad pasibaisėtiną lietuvių kraujo praliejimą dabartiniai atsakingi komportijos vadai tik nuduotai ir nenuoširdžiai apgailestauja. Už Stalino, Berijos ir juos išauginusios sistemos siautėjimą mėginama toliau visą kaltą suversti jų aukoms.

Taip elgiasi stalinizmas, kuris gėdinasi savo vardo. Bet veltui šios pastangos. Kaip šėlstantis smurtas nepalaužė lietuvių tautos valios kovoti už Dievo jai duotas teises, taip sukta propaganda nesuterš jos brangių kankinių atminimo.

Kelios ištraukos iš minėto leidinio"

"Skelbiami dokumentai — tai vyskupų, knuigų parodymai tarybiniams tardymo organams apie jų antiliaudinę, priešišką veiklą. Vienus tų parodymų surašė patys kaltinamieji, kitus — tardytojai" (5 psl.). o

"Žaliasis velnias"... Tai Jono Misiūno slapyvardis. Jonas Misiūnas, buržuazijai valdant Lietuvą, tarnavo pasienio policijoje ir turėjo vachmistro laipsnį. Tarnavo okupantų bei generolo Plechavičiaus organizuojamuose daliniuose. Antrojoje 1944 metų pusėje baigusieji vokiečių žvalgybos mokyklas organizavo gaujas, kelioms iš jų vadovavo Misiūnas. Jis norėjo vienai vadovybei pajungti visas Trakų, Ukmergės, Utenos, dalinai Kauno, Alytaus ir Švenčionių apskrityse veikusias gaujas. "Žaliajam velniui" aktyviai padėjo kunigai: Rudžionis, Puzonas, Simaška, Ažubalis. 1945-46 metais "Žaliojo velnio" gaujos liaudies gynėjų ir kariuomenės jėgomis buvo sudaužytos, o Misiūnas ir jo pagalbininkai suimti. "Žaliasis velnias" nusižudė" (63 psl.).

"Adolfas Ramanauskas, buržuazinės kariuomenės karininkas, Alytaus mokytojų seminarijos mokytojas... Ramanauskas — "Vanagas kurį laiką buvo Dzūkijoje veikusių buržuazinių nacionalistų

gaujos vadas. Šios grupės vykdė teroristinius aktus prieš taikius tarybinius gyventojus, palaikė ryšius su pabėgusiais į užsienį nacionalistais, Anglijos ir Amerikos žvalgybos užverbuotais asmenimis. Pas Ramanauską buvo atvykę užsienio žvalgybos agentai Krikščiūnas — "Rimvydas", Piplys — "Mažytis" ir Lukša — "Skirmantas". Lukša, Amerikos žvalgybos agentas, ilgą laiką slapstėsi Ramanausko bunkeryje. Ramanauskas buvo išsiuntinėjęs instrukciją savo gaujoms, joms paliepdamas rinkti žvalgybines žinias... Tarybinio teismo organai Adolfą Ramanauską nuteisė aukščiausia bausme — sušaudyti" (95 psl.).

"Kunigo Šliumpos Prano parodymai 1946 gruodžio 5 d... 1945 metų rudenį pas mane buvo užėjęs "Kazimieraitis" ir man papasakojo, kad jis vykstąs į Kauną, norėdamas susitikti su iš užsienio atvykusiais žmonėmis. Vėliau man Bajerčius papasakojo, kad Kaune "Kazimieraitis" susitiko su iš užsienio atvykusiais nacionalistinių organizacijų atstovais "Andriumi" ir "Alfonsu",, kurių pavardžių nepaminėjo. "Kazimieraičio" susitikimą su tais žmonėmis organizavo "Šilas". Anot Bajerčiaus, tie žmonės buvo atvykę iš Vokietijos, Anglijos okupuotos zonos" (100-101 psl.).

"Alvito valsčiaus Lankeliškių kunigas Lelešius... Justinas Lelešius 1946-47 metais buvo "Tauro" apygardos vadas. Jis turėjo slapyvardį "Grafas". Lelešius nukautas 1947 metais bunkeryje drauge su šešiais kitais banditais" (114 psl.).

AR DAUG LIETUVOJE BEDIEVIŲ

(Atkelta iš 34 psl.)

jaunimo pamaldų metu patraukia pas save; ir jaunimas, kuris festivalio vardu išvyksta į kitą rajoną, o ten, apsidairęs, pirma nueina į bažnyčią, o jau iš ten į festivalį. Ir kultūros namai, kadangi į atlaidus užėję žmonės užsuks ir į festivalį o ten palieka rublį už bilietą. Tokiais atvejais žmonių gausu ir kultūros namų vadovai, kaip sakoma, "nuvaro pro šalį" desėtką, kitą rublių. Neperseniausiai vienas iš docentų **Tiesoje** apgailestavo, kad "atlaidų metu bažnyčių šventoriuose galima matyti marguojančias studentų kepuraites." Daroma išvada, kad reikia ateistinę propagandą jaunimo tarpe dar labiau stiprinti.

Lauktina naujų staigmenų

Kalėdos — kol kas per kietas riešutas, jo neįkanda Lietuvos komunistai. Bet, reikia manyti, kad po keleto metų ką nors prigalvos. Išgirsim ir čia būdami, kad gruodžio 24-tą Sniečkus su Paleckiu bei Šumausku suvalgys iš dvylikos patiekalų su pasninku vakarienę kokios nors pagoniškos žiemos šventės garbei. O komunistinėj ideologijoj nusimaną žmonės tvirtina, kad būsią ir dar stipresnių kuriozų.

* * *

Pasiaukojimo ir herojizmo pavyzdžiai gali apvalyti dvasią nuo emigracijos rūdžių ir suveržti laiko atleidžiamus dvasinius ryšius tarp tremties ir kovojančio krašto.

Juozas Brazaitis

KIEK ŽIUGŽDA IR Į JĮ PANAŠŪS YRA PASIRYŽĘ

NUVERTINTI MŪSŲ TAUTĄ

PADLAIŽIAVIMAS MAKSVAI YRA PASIEKĘS NEĮSIVAIZDUOJAMĄ RIBĄ

Vienas iš įdomiausių pavergtame krašte reiškinių šių metų pradžioje buvo kovos prieš tautinę lietuvių tapatybę sustiprinimas. Ženklą naujai kovai šį kartą davė pats "didysis vadas ir mokytojas" Chruščiovas, Sovietų Sąjungos komunistų partijos centrinio komiteto plenume labai išpeikęs Lietuvos administratorius, kam šie atnaujina senas pilis ir bažnyčias. Lietuvoje ši "istorinių paminklų" prezervavimo akcija buvo nuėjusi gana toli, nes buvo žmonių, kurie raidiškai suprato nuolatinį komunistų gyrimąsi, kad jų valdžiai rūpi lietuviškosios kultūros apsaugojimas, kaip jis nerūpėjęs "buržuazinei" valdžiai prieš karą.

Maskvai davus ženklą, propagandistai Lietuvoje pradėjo savo akciją, gal kai kuriem bolševikam ir nevisai malonią, tačiau jau neišvengiamą. Prasidėjo kova. Iš visų propagandinių pasisakymų pats "macniausias" buvo Žiugždos strp. kovo mėnesio 4 d. **Tiesoje**, įvardintas "Apie tradicijas, tikras ir tariamas". Šisai žinomas istorijos klastotojas (Lietuvoje žinomas ne kalbininko vardu, bet "istoriko"), diktuoja visai Lietuvos praeities interpretacijai ir praleidžia tik tai, ką įsako burliokai iš Maskvos. Šį straipsnį, kad nebūtume įtariami cituoją be konteksto, persispausdiname ištisai be priedų (tegu **Tiesa** perspausdina mūsąjį), kad skaitytojai patys, ypač pora "kultūrinio bendradarbiavimo" trokštančių tautiečių, ir tie, kurie tiki, kad su "Rytais" susidėjus Lietuva išsilaikysianti kaip tauta, pamatytų iki kokio lygio (žemesnio nei biologinio!) Žiugžda ir jam panašūs yra pasiryžę nuvertinti mūsų tautą.

Iš šio straipsnio ryškėja ypač trys dalykai: 1) komunistai (žiūr. Lietuvos Muravjovo Suslovo — Suslovas vadovavo partizanų sąjūdžio sulikvidavimui — citatą) siekia iš tautų praeities pašalinti visa, kas nekomunistiška ar kas kenkia komunistams; taip pat siekia pabrėžti visai Sov. Sąjungai bendras "tradicijas" — sovietiniam patriotizmui formuoti, galima pridėti —; 2) komunistai laiko tautinę Lietuvos tapatybę "falsifikatu"; egzistuojanti tik liaudinė (komunistinė) tapatybė, kuri žinoma nieku nesiskiria nuo rusiškosios ar kurios kitos. Tie, kurie tikisi — o tokių yra ne tik apie **Vilnį**, bet ir kitur — kad Lietuvos istorinis likimas ją turi rišti su Rytais, kadangi "Rytai" labiau negu kas kitas išsaugos Lie-

tuvos identifikaciją — gali tikėtis tik palaipsnio tautos tautinio nukultūrėjimo, t. y., dar ir lietuviškai mokant, bet jau kultūriškai galvojant svetimu, t. y. rusišku būdu (pavz., kaip buvo gente lituanus natione polonus). Žiugžda siūlo ugdyti gente lituanus natione russicus (communisticus). Ir trečia, tie, kurie tikisi "kultūrinio bendradarbiavimo", tegu paskaito, kaip Žiugžda išpeikė prie architektūros paminklų apsaugos metraščio pridėtą bibliografiją, kurioje buvo išminėti ir Vakaruose parašyti darbai architektūriniais ir pan. klausimais. Taigi, Žiugžda net bibliografijų "pasikeitimo" nenori: ką bekalbėti apie turininį pasikeitimą. Atrodo, kad kol okupuotą kraštą administruos dar Nepriklausomybės laikais išsimokiusių komunistų karta (kaip Žiugžda, Korsakas, Sniečkus, Paleckis ir panašūs), tol bus padlaižiaujama Maskvai, bijant bent mažiausio savito žingsnio tautai išsaugoti.

Čia toliau eina Žiugždos straipsnis atspaustas okupuotos Lietuvos **Tiesoje.**

APIE TRADICIJAS, TIKRAS IR TARIAMAS

Tarybiniai žmonės, komunistų partijos vadovaujami, savo kūrybinį darbą įvairiose liaudies ūkio ir kultūros srityse kas metai, kas mėnuo, kas diena vainikuoja naujais laimėjimais kelyje į galutinį komunizmo triumfą. Visų tarybinių respublikų, visos Tarybų Sąjungos darbo žmonės savo kūrybingu darbu veiksmingai dalyvauja komunizmo statyboje. Tą faktą ryškiai įvertino savo kalboje Užkaukazės respublikų žemės ūkio pirmūnų š. m. vasario 7 d. pasitarime draugas N. Chruščiovas. "Mes galime su pasididžiavimu pažymėti, — pabrėžė draugas N. Chruščiovas, — kad daugianacionalinės Tarybų Sąjungos kiekvienos respublikos darbo žmonės įnešė savo indėlį į bendrą socializmo ir komunizmo statybos reikalą".

Tarybų Lietuvos darbo žmonės yra kupini teisėto pasididžiavimo tuo, kad ir jie drauge su visa tarybine liaudimi veiksmingai dalyvauja naujo gyvenimo statyboje.

Statydamos naują, komunistinę visuomenę, tarybinės tautos kuria naujas kūrybingas tradicijas, tokias tradicijas, kurios auklėja žmonių sąmonėje komunistinę pažiūrą į darbą, pasiryžimą siekti šviesesnės ateities ir kovoti dėl jos, ugdo ir nuolat stiprina tautų draugystę, jų moralinį ir politinį vieningumą, gilų tarybinį patriotizmą, kuris skatina nekęsti ir atmesti visa tai, kas trukdo mūsų žygiavimą į priekį, atmesti visokius prietarus, visokias reakcines senojo, išnaudotojiško pasaulio liekanas bei atgyvenas. Šios naujos tradicijos veiksmingai reiškiasi ir gamybiniame tarybinių žmonių darbe, ir didinguose tarybinio mokslo pasiekimuose, jos gyvai atsispindi tarybinėje literatūroje ir mene, aplamai visose nacionalinėse visų socialistinių nacijų kultūrose.

Naujos tarybinės tradicijos kelia mūsų liaudį į komunizmo statybos viršūnes, patraukia darbo žmonių kūrybinius polėkius partijos iškeltųjų uždavinių didybe, padeda sąmoningai suprasti aukštą, komunistinę mūsų kovų ir darbų prasmę. Šių naujų tarybi-

nių tradicijų esmę gražiai išryškino TSKP CK sekretorius draugas M. Suslovas, kalbėdamas partijos ir vyriausybės vadovų susitikime su tarybinės inteligentijos atstovais 1960 m. liepos 17 d. Nurodęs, kad mūsų visuomenės kelias į komunizmą leidžia pilniausiai atsiskleisti visa tam, kas kiekvienos socialistinės nacijos kultūroje ir mene yra tikrai liaudiška, tikrai progresyvu, kad reikia tik teisingai suprasti nacionalines tradicijas, draugas M. Suslovas kalbėjo "Būtų neteisinga laikyti nacionaline tradicija tik tai, kas skiria vieną nacionalinę kultūrą nuo kitos, tik tai, kas susiję su tautos praeitimi, su jos istorija, su tuo, kas atspindėjo prislėgtą tautos gyvenimą socialinės ir nacionalinės priespaudos sąlygomis. Reikia akyliau įžiūrėti ir palaikyti naujas tradicijas, bendrus bruožus, kurie susidaro bendraujant tarybinėms socialistinėms nacijoms komunizmo statyboje. Vystantis nacionalinėms kultūroms, būtina visokeriopai palaikyti ir vystyti tai, kas nauja, komunistiška, kas nuolatos gimsta mūsų šalies tautų gyvenime".

Draugo M. Suslovo žodžiai apie būtinumą mene, literatūroje, visame komunizmo statybos procese vystyti naujas tradicijas rado gyvą atgarsį Tarybų Lietuvos rašytojų, menininkų, mokslininkų ir visų kultūros darbuotojų tarpe, jie ryškiai skambėjo per Lietuvos kūrybinės inteligentijos susitikimą su Lietuvos KP Centro Komiteto ir respublikos vyriausybės nariais 1960 m. spalio mėn.

Vadovaudamiesi marksizmo - leninizmo mokslu, genialiais V. Lenino nurodymais apie dvi kultūras kiekvienoje nacionalinėje išnaudotojiškos santvarkos kultūroje, apie tai, kad naujo gyvenimo kūrybos reikalui mes turime paimti visa tai, kas žmonijos yra sukurta gera, progresyvu praeities laikotarpiais, tarybiniai žmonės rūpestingai saugoja ir panaudoja progresyvųjį liaudies senųjų laikų kultūros palikimą, progresyvias, demokratines, revoliucines praeities tradicijas.

Nesigilindami į atskirus faktus, čia bendrai priminsime tą faktą, kad Tarybų Lietuvos istorikai yra jau padarę didelį darbą, iškeldami gausingas ir gražias lietuvių tautos praeities kovų dėl laisvės tradicijas, lietuvių tautos kovinio, ekonominio ir kultūrinio bendradarbiavimo su rusų tauta ir kitomis tautomis tradicijas, jų savitarpio draugystės vystymosi tradicijas, iškeldami progresyvųjį, demokratinį lietuvių tautos palikimą, o taip pat demaskuodami melagingas buržuazines teorijas apie tariamą lietuvių tautos vystymosi neklasinį pobūdį.

Ir mūsų respublikos darbo žmonės, darbininkai ir kolūkiečiai savo įvairiapusiškai išvystytame kultūriniame gyvenime, savo literatūros, meno vakaruose, įvairiose šventėse, liaudies ansamblių pasirodymuose, vaizduodami savo kūrybinio darbo laimėjimus, parodydami tarybinio meno, tarybinės literatūros kūrinius, daugeliu atvejų panaudoja ir gražiąją liaudies nuotaikas ir siekimus atskleidžiančią liaudies kūrybą. Galima priminti, pavyzdžiui, kaip mūsų kolūkiečiai, iškilmingai švęsdami derliaus šventes, sėkmingai panaudoja senovinių pabaigtuvių elementus, atpalaiduodami juos nuo

įsibrovusių į senuosius pabaigtuvinius papročius dvarininkinio ir buožinio engimo dvasios apraiškų.

Mūsų liaudies pergalės visose liaudies ūkio ir kultūros srityse yra milžiniškos. Mūsų partija nuolat nurodo mums reikalą kovoti prieš bet kokios buržuazinės ideologijos, reakcinių buržuazinių tradicijų atgyvenų pasireiškimus literatūroje, mene, moksle, buityje. TSKP XX suvažiavimo, o taip pat Lietuvos KP X ir kitų suvažiavimų darbuose ir nutarimuose buvo giliai demaskuotos bet kokios revizionizmo, buržuazinės - nacionalinės ideologijos apraiškos ir buvo ypač pabrėžtas būtinumas kovoti su priešiškos ideologijos pasireiškimais dabar, kada imperialistiniai karo kurstytojai visokiomis klastingomis priemonėmis stengiasi priešintis Tarybų Sąjungos vyriausybės vykdomai taikaus sambūvio politikai.

Ir vis dėlto dar pasitaiko tokių faktų, kur aiškiai prasiveržia į mūsų gyvenimą, į mūsų spaudą senosios ideologijos, senų reakcinių tradicijų atgyvenos. Štai mokslinė restauracinė gamybinė dirbtuvė sudarė sąrašą tų objektų, kuriuose MRGD dirbo 1950 — 1960 metais. Tame sąraše tarp 60 paminklinių objektų išvardinti 32 vienuolynai, bažnyčios ir koplyčios. Tiesiog keista dirbtuvės restauracinių darbų kryptis! Ar bent žymesnė dalis tų amžiais skleidusių liaudyje tamsybiškumą tikybinių objektų tiek vertingi istoriniu ir meniniu požiūriu, kad dabar į juos orientuojama darbo jėga, moksliniai tyrimai ir lėšos? Aišku, kad ne! Sąraše 16 dvarų pastatų. Dėl daugelio jų galima būtų pasakyti tą pat. Ir tarp 9 sąraše pažymėtų pilių negali būti lygybės ženklo. Sakysim, kokią ypatingą istorinę ir meninę vertę turi Biržų pilies griuvėsiai?

Tuo pačiu progresyvių ir reakcinių tradicijų svarstymo požiūriu yra paminėtinas A. Liobytės straipsnis "Vilniaus miesto žali bromai", paskelbtas "Moksleivio" žurnalo 1959 m. Nr. 1 ir kituose Čia nekalbėsime apie tai, kad Vilniaus didingumui pabrėžti autorė kaip tinkamiausią pasirenka posakį "karališko didingumo" miestas, nei apie "bromų" termino įtraukimą į straipsnio antraštę. Tiesa, mums pasidomėjus, pasirodė, kad ir Vilniaus mokyklų aukštesniųjų klasių mokinių dauguma nesupranta to žodžio prasmės.

Betgi čia mums rūpi tik iškelti klausimą dėl emblemos, kuri yra įmontuota į minėtojo straipsnio antraštę pirmajame žurnalo numeryje ir visuose straipsnio tęsiniuose. Mes neturime žinių, kaip mūsų mokyklų mokytojai aiškina mokiniams, paklaususiems apie tos emblemos esmę. Tur būt, ir mokytojai toli ne visi žino, kad brendąs per vandenį barzdotas senis su lazda vienoje rankoje ir su kūdikiu ant kitos tai yra "šventasis" Kristoforas ("Kristaus nešiotojas"). Taip pat gal ne visi žino, kad ši "nešiotojo" emblema yra sukurta Vakarų Europos feodalų ir dvasininkų per grobikiškus kryžiaus karus, o apie XV ar XVI a. tokių pat svetimšalių feodalų, pirklių ir dvasininkų primesta Vilniaus miestui. Ir jau tikrai niekas nežino, kodėl prireikė šiai reakcingiausių vidurinių amžių tradicijų emblemai duoti vietos keliuose "Moksleivio" numeriuose, reklamuojant

ją prie mūsų respublikos sostinės Vilniaus miesto.

Reikia pasakyti, kad, pabėgę nuo lietuvių tautos, lietuviškieji buržuaziniai nacionalistai, radę sau prieglaudą JAV ir kitų imperialistų, ypač Vakarų Vokietijos revanšistų globoje, skelbia JAV ir Vakarų Vokietijos spaudoje įvairių darbų lietuvių tautos istorijos, literatūros istorijos ir kitų visuomeninių mokslų srityje; tuose darbuose jie, vadovaudamiesi antitarybiniais tikslais ir tarnaudami imperialistų interesams, falsifikuoja lietuvių tautos istorijos bei kultūros istorijos faktus. Tarybinių mokslininkų pareiga — demaskuoti tokius buržuazinių nacionalistų daromus istorijos falsifikavimus.

Savaime aišku, kad jokie buržuazinių ideologų "kuriami" istorinių falsifikacijų traktatai, spausdinami JAV ar Bonos imperialistų globoje, negali būti traktuojami kaip moksliniai tyrimai.

Tuo tarpu dar pasitaiko tokių reiškinių, susijusių su buržuazine objektyvistine bibliografijos tradicija, kur atskiri mokslo darbuotojai savo skelbiamų darbų bibliografinėse išnašose arba ištisiniuose bibliografiniuose sąrašuose pateikia tuos priešiškus buržuazinių nacionalistų falsifikatus lygiai su kita moksline literatūra ir tuo klaidina skaitytojus.

Kaip pavyzdį tokio neatsakingo nacionalistinės literatūros panaudojimo galima nurodyti Valstybinės LTSR architektūros paminklų apsaugos inspekcijos Metraštį, II t., 1960 m. Šio Metraščio tomo bibliografinėse išnašose ir ypač S. Abramausko sudarytoje bibliografijoje su kažkokiu tiesiog nesuprantamu rūpestingumu stengiamasi suregistruoti visus rašinėlius Lietuvos architektūrinių paminklų, ypač bažnyčių tematika, paskelbtus buržuazinių nacionalistų spaudoje JAV ir kt., o taip pat Vakarų Vokietijoje leidžiamuose revanšistiniuose leidiniuose. Tokia objektyvistinė antimokslinių leidinių reklama nieku negali būti pateisinama.

Čia tepaminėti tik kai kurie faktai netikrų, iš esmės žalingų tradicijų skverbimosi į mūsų gyvenimą. Tarybinių mokslininkų, rašytojų, menininkų, visų darbo žmonių pareiga — ryžtingai šalinti iš mūsų gyvenimo visa tai, kas yra svetima komunizmo statybai, kas yra susiję su reakcine ideologija, griežtai kovoti prieš visas buržuazinės ideologijos atgyvenas, prieš netikrąsias tradicijas. Tarybų Lietuvos darbo žmonių, kaip ir visų tarybinių žmonių, kelias į šviesią komunistinę ateitį yra susijęs su marksizmo - leninizmo mokslo triumfu, su didingomis kūrybinio darbo, mokslo ir meno pergalėmis, kurios ugdo ir naujas, ateitį nušviečiančias tradicijas.

Į Laisvę aukojo:

V. Ramonas $10.—, E. Alkevičius $6.—, Dr. A. Damušis ir V. Skladaitis po $4.—, K. Barzdukas, B. Kemėžaitė, J. Norkaitis, L. Padleckas po $3.—, V. Čyvas, I. Eitmanienė, V. Kulbokas, M. Kvedaras, J. Mikonis, J. Mikuckis, V. Palūnas, B. Raugas, V. Ročiūnas, A. Skrupskelienė, N. Tautvilas, V. Vaitiekūnas, J. Žilionis po $2.— V. Akelaitis $1.—.

Žurnalo administracija mieliems rėmėjams nuoširdžiai dėkoja.

ESTAI LAISVAJAME PASAULY

• Dešimtoji Estijos gyventojų dalis Vakaruose • Politinė organizacija • Estų veikla Švedijoj • 1000-čio studentų studijiniai darbai • Laisvųjų estų grožinės literatūros gajumas.

Kai 1944 vasarą, žinomomis aplinkybėmis, prasidėjo trečiasis nudienės Pabaltijo tragedijos veiksmas, didelė estų tautos dalis pajudėjo į Vakarus. Kiek žmonių iš tikrųjų mėgino pasitraukti iš Estijos, niekas tiksliai nežino. Tik aišku, jog ne visiems tatai pavyko. Staigus sovietinių armijų veržimasis ir akla, pabaltiečių laisvės siekimams priešinga nacių politika daugeliui sukliudė pasiekti tikslą — laisvuosiuos Vakarus. Vieni žuvo fronto ugnyje, kitus priglaudė nerami Baltija, dar kiti kelyje pakliuvo sovietams į nagus.

Tuojau po karo V. Vokietijoj buvo apie 40.000 estų, maždaug lygiai pasiskirsčiusių amerikiečių ir anglų okupacinėse zonose. Tai su šiais Estijos vaikais nevienas ir mūsų to paties likimo išeivių susitiko, artimai susipažino ir bendradarbiavo. Jų dauguma vėliau persikėl į JAV ir Kanadą, gi likučiai išsklido po platųjį pasaulį. Kiek mažesnę estų dalį karo sūkuriai nubloškė Švedijon. Apie 18.000 čia tiesiog atplaukė mažais žvejų laivais ir motorlaiviais, 7.000 atvyko per Suomiją. Jų skaičių papildė dar 7.000 švedų kilmės Estijos piliečių, kuriems išvykti okupacinė valdžia leido. Tuo būdu iš viso užsienyje atsidūrė apie 72.000 estų, t. y. viena dešimtoji dalis tėvynėje likusių tautiečių.

Šiuo metu didžiausias estų skaičius gyvena Švedijoj — maždaug 22.000 (be minėtų 7.000 švedų kilmės Estijos piliečių). Toliau seka JAV — 14.000, Kanada — 13.000 Australija — 6.000, Anglija — 3.500, V. Vokietija — 3.500. Apie 3.000 gyvena išsisklaidę po įvairius kraštus ir žemynus.

Nors pasitraukusiųjų tarpe buvo įvairių visuomenės sluoksnių bei padėties asmenų, tačiau stiprų nuošimtį sudarė inteligentai ir kvalifikuoti profesionalai. Antai, 1944 rudenį Švedijoj atsidurė 110 universiteto dėstytojų, apie 500 mokytojų, 40 dvasininkų, 120 menininkų bei rašytojų, 550 inžinierių bei kvalifikuotų technikų, 500 medicinos personalo, virš 1.000 vadovaujančių ūkinio gyvenimo asmenų, be to, nemažas skaičius žymių krašto politikų bei visuomenininkų. Gausių inteligentinių pajėgų dėka nebuvo sunku greitu laiku sukurti ištisą tautinių organizacijų tinklą laisvajame pasaulyje.

Estų tautinės tarybos (ERN) oficialiais duomenimis, laisvoje pasaulio dalyje šiuo metu veikia maždaug 600 įvairaus dydžio ir pobūdžio estų organizacijų: Europoje — 260 (vien Švedijoj 180), Š. Amerikoj — 230, Australijoj ir N. Zelandijoj — 25, kituose kraštuose — 80. Trumpoje apžvalgoje neįmanoma viso to apžvelgti. Bent prabėgomis tenka paliesti estų organizacinį gyvenimą Švedijoje, nes čia jie ypatingai gyvai reiškiasi ir sudaro pačią gausiausią pabaltiečių grupę, su kuriais negali lygintis ne tik saujelė lietuvių, bet ir žymiai skaitlingesni latviai.

ESTŲ TAUTINĖ TARYBA

Tai centrinė politinė organizacija, kuriai vadovauja buv. Respublikos prezidentas **A. Rei.** Ji sudaryta 1947 m. septynių politinių grupių koalicijos pagrindu ir remiasi plačiais visuome-

nės sluoksniais. Kas treji metai susirenka kongresas, kuriam priklauso virš 600 atstovų, jų tarpe po 15 iš kiekvienos politinės grupės, buvę parlamento ir vyriausybės nariai, kultūrinio bei profesinio gyvenimo vadovai, vietinių bei užsienio bendruomenių atstovai. Kasmet šaukiamas visumos susirinkimas, kuriame dalyvauja 196 nariai, jų tarpe po 10 atstovų iš kiekvienos politinės grupės, vietos ir užsienio atstovai ir t.t. Šalia prezidiumo veikia centrinė vykdomoji įstaiga su 4 komisijomis: politikos, kultūros, informacijos ir organizacijos bei viešųjų santykių reikalams. Tarybos būstinė yra Stockholme, o jos atstovai veikia Danijoj, Norvegijoj, Prancūzijoj, Kanadoj (Toronte ir Montrealy) ir JAV (išlaiko informacijos tarnybą).

Su ERN glaudžiai bendradarbiauja eilė kitų organizacijų, k. a.: Europinio sąjūdžio estų tautinis komitetas, Estų egzilų teisininkų komisija, Estų parlamentarų grupė, V. ir R. Europos jaunimo tarybos atstovybė Skandinavijoje, Baltų komitetas Švedijoje, PET delegacija Stockholme, Tarptautinio krikščioniškajai kultūrai ginti komiteto sekcija Skandinavijoj, estų koalicinis savaitraštis **Teataja.**

Be to, taryba leidžia biuletenius estų ir švedų kalbomis, specialių leidinių seriją, o drauge su estų ir latvių informacijos centrais biuletenius spaudai švedų, anglų, vokiečių, prancūzų ir ispanų kalbomis.

Specialiai informacijos reikalams apie Pabaltijį ir ypač Estiją skirtas **Estų tautinis fondas,** įsteigtas 1946 m. remiamas pačių estų aukomis ir turįs apie 2.000 nuolatinių rėmėjų. Jo dėka, bendradarbiaujant su ERN ir latviais, išleista daug propagandinės medžiagos, išspausdinta keliasdešimt knygų bei biuletenių įvairiomis kalbomis.

ESTŲ ORGANIZACIJOS IR JŲ VEIKLA

Kituose kraštuose veikia įvairios organizacijos, kurių tikslas derinti įvairiopą visuomeninę ir kultūrinę veiklą. Seniausia ir žymiausia tokio pobūdžio organizacija yra **Švedijos estų komitetas,** įsteigtas 1944 m. Jį sudaro 50 tiesiogiai rinktų narių, kiti skiriami jam priklausančių organizacijų po 1 nuo 100 narių. Garbės nariai neturi balso teisės. Komitetą remia švedų įstaigos, išlaiko dalį jo pareigūnų, pripažįsta jo išduodamus dokumentus, kaip juos pripažįsta ir užsienio atstovybės. Prie komiteto veikia organizacinių, visuomeninių, švietimo reikalų komisijos, moterų sekcija. Artimai bendradarbiauja su **Estų šalpos centru,** kuris rūpinasi tautiečių šelpimu Švedijoj ir Vokietijoj, siuntiniais Estijon ir Sibiran. Be to, veikia invalidų fondas, vasaros stovyklų, jaunimo, arkiv. **J. Kõpp** fondai.

Kituose kraštuose veikia šios bendrinės organizacijos: JAV — **Estų tautinis komitetas, Estų pasaulinė taryba** ir **Laisvosios Estijos komitetas,** Kanadoje — **Estų centrinė taryba,** V. Vokietijoj — **Estų centrinis komitetas,** Anglijoj — **D. Britanijos estų sąjunga,** Australijoj — **Estų draugijų taryba.**

Tuoj po karo Švedijos pabėgėlių stovyklose veikė eilė mokyklų, jų tarpe 1 vid. m-la Švedijoj ir Vokietijoj. 1946 - 47 žiemos semestre Vokietjios u-tuose buvo 808 studentai, iš jų 63 doktorantai. Vokiečių u-tus baigė 177 asmenys, iš jų 59 gavo daktaro laipsnį. Šiuo metu laisvajame pasaulyje studijuoja apie 1.000 estų jaunuolių, iš jų 300 Švedijoj. Studentų organizacijos veikia Švedijoje, JAV, Kanadoj, Vokietijoj, Anglijoj, Argentinoj ir Australijoj. Jos visos priklauso centrinei **Užsienio estų studentų sąjungai.** Be to, išeivijoje veikia 18 buv. nepriklausomos Estijos studentų organizacijų, kurioms priklauso apie 3.000 narių. Daugiau negu ketvirtis iki šiol aukštąjį mokslą baigiusiųjų sudaro inžinieriai ir architektai, juos seka gydytojai ir dantistai. Apie 80 estų profesorių bei dėstytojų dirba Švedijos u-tuose. Mokslų draugijos veikia Švedijoj, JAV ir Australijoj. Jų leidžia-

mi metraščiai: Švedijoje — 3, JAV — 2 ir Australijoj — 1. 1949 metais stambiu leidiniu buvo paminėta Tartu u-to trisdešimtmečio sukaktis. Nuo 1951 Stockholme veikia **Estų studijų centras,** su filosofijos ir teisių fakultetais. Čia išklausyti dalykai užskaitomi ir švedų u-tuose.

Švedijos estų mokslo draugija išlaiko **Centrinį archyvą ir biblioteką,** turinčią virš 3.000 tomų. Australijoj veikia **Kultūros istorijos archyvas.**

Per 15 metų išeivijoje estų mokslininkai paskelbė apie pusantro tūkstančio monografijų bei studijų. Estų-švedų mokslininkų bendradarbiavimo draugija iki šiol išleido 14 tomų metraščio **Svio-Estonica.** Estai mokslininkai savo įnašu dalyvauja ir **Baltų tyrimo institute** Bonoje.

GROŽINĖS LITERATŪROS MERDĖJIMAS PAVEGTOJE ESTIJOJE IR JOS BUJOJIMAS VAKARUOSE

Galbūt labiausiai laisvėje gyvenančiųjų estų kūrybinį pajėgumą liudija literatūros gajumas. 1944 - 60 m. laikotarpyje laisvajame pasaulyje pasirodė 950 estiškų knygų, iš jų apie 600 Švedijoj, 170 Kanadoj, maždaug tiek pat Vokietijoj. Štai kaip iškalbingai liudija tremties kūrybinį pajėgumą lentelė, kurioje palyginamas 1944 - 59 išspausdintų estiškų knygų ir puslapių skaičius užsienyje ir pavergtoje

	Okup. Estijoj (800.000 estų)		Užsieny (65.000 estų)	
	knygų	psl.	knygų	psl.
novelių				
poezijos				
romanų	25	9.400	114	26.300
rinkinių	31	4.470	30	7.200
Atsiminimų	10	2.600	61	12.900
poezijos				
rinkinių	61	5.950	61	4.800

Šiuo metu kasmet pasirodo apie 60 naujų knygų dviejų-keturių tūkst. tiražu. Stambiausios leidyklos: **Estų rašytojų kooperatyvas** Lunde (Švedijoj) ir **Orto leidykla** Toronte (Kanadoj). Be to, dar veikia 8 mažesnės leidyklos, kurių viena iš naujo leidžia estų klasikus.

Švedijoj leidžiami du literatūros ir kultūros žurnalai **Tulimuld** (Lunde nuo 1950) ir **Mana** Göteborge nuo 1958). Kultūros ir literatūros klausimais taip gi rašo Stockholme leidžiamas federalistų žurnalas **Vaba Eesti** ir Australijos literatūros žurnalas **Olion.** Veikia **Estų rašytojų sąjunga** ir **Estų Penklubas.**

Iš Estijos pasitraukė apie 200 muzikų, kurių pusė gyvena Švedijoj. Iš vyresnės kartos pažymėtinas prof. **J. Aavik** ir tarptautinio garso kompozitorius E. **Tubin.**. Iš jaunesniųjų gražiai reiškiasi: **K. Raid** ir **A. Sõmer** (JAV), **K. Kasemets** (Kanada), **H. Olt** ir **D. Krull** (Švedijoj). Dirigentas O. **Roots** vadovauja Bogotos simfoniniam orekstrui Kolumbijoj, 1948, 1954 ir 1958 m. Švedijoj buvo surengtos **Dainų šventės,** kuriose pasirodė 16 - 18 chorų su 500 - 600 dainininkų. Amerikoje rengiamos **Estų dienos**, kurių programos išpildyme dalyvauja iki 1.000 asmenų.

Apie 100 menininkų toliau kuria Vakaruose. 1946 m. Stockholme parodoj 49 estų dailininkai buvo išstatę 305 kūrinius. Per 15 metų viso surengta apie 120 įvairių parodų, iš jų 70 Švedijoj. Estų menininkų draugija 1954 m. išleido veikalą **Estonian Art in Exile** su 38 dailininkų trumpos biografijom ir darbų reprodukcijom.

Apie 100 teatro žmonių gyvai reiškėsi Vokietijoj ir Švedijoj. Nuolatinės teatro grupės veikia Švedijoj, JAV, Kanadoj ir Australijoj. Didesnėse kolonijose veikia megėjų teatrai. Per 15 metų pastatyta 40 įvairių scenos veikalų, suruošta 350 spektaklių, kuriuos žiūrėjo 85.000 žmonių.

LAISVŲJŲ ESTŲ SPAUDA

Pagaliau negalima užmiršti spaudos, kurioje atsispindi visa politinio, kultūrinio ir visuomeninio gyvenimo kūry-

ŽMOGIŠKASIS RYŠYS AR TALKININKAVIMAS ?

Kaip "turistai" laikas nuo laiko į JAV atvyksta būrelis iš pavergtosios Lietuvos. Pereitų metų pabaigoje su kitais New Yorką, Čikagą, Detroitą ir dar porą vietų lankė Bieliauskas ir Sluckis. Grįžęs, Sluckis **Literatūroj ir Mene** aprašo savo įspūdžius — "Tenai, kur stūkso dangoraižiai". Iš pradžių nustebęs Amerikos galybe, pramoniniu išsivystymu, vėliau ima dejuoti, kad "vieno pažangaus laikraščio redakcijoj" patys redaktoriai dirba linotipininkais. "Darbininkų laikraštis, atseit," rašo Sluckis, "irgi naudojasi amerikinėm laisvėm". Ne taip, girdi, kaip **The New York Times**, kuris kasdien popieriui po giraitę sunaudoją.

---

binė veikla. Pirmas estų savaitraštis pasirodė dar 1943, kai Suomijon atbėgo didesnis skaičius estų, vengusių vokiečių karo tarnybos. 1944 rudenį pasirodė dabartinis koalicijos savaitraštis **Teataja.** Šiuo metu laisvajame pasaulyje išeina 12 estų laikraščių, jų tarpe vienas dienraštis, ėjęs 1944-58 m. švedų vyriausybinės socialdemokratų partijos dienraščio **Stockholms-Tidningen** priedu. Nuo 1959 teko prisiglausti prie provincijos liberalų dienraščio **Eskilstuna Kuriren.** Vokietijoj tebeleidžiami du laikraščiai: **Eesti Rada** ir **Voitleja.** Be to, leidžiama 10 žurnalų iš kurių paminėtini visuomeninio pobūdžio federalistų organas **Vaba Eesti** ir socialdemokratų **Side,** jaunimo žurnalas **Tulehoidja,** moterų **Triinu** (Toronte).

Estų žurnalistų s-ga veikia Švedijoje. ir JAV, palaiko ryšį su V. ir R. Europos egzilais žurnalistais.

Julius Vidzgiris

Pagal "turistą" Sluckį, šitaip Amerikoj turėtų būti leidžiami komunistų laikraščiai. Nenuostabu todėl, kad jisai su Bieliausku buvo nusivylę sutiktaisiais **Vilnies** ir **Laisvės** komisarais: jų prastais laikraščiais, dar prastesniais parengimais; ne be reikalo Amerikoj vaikščiodami abu dejavo, kad **Vilnies** ir **Laisvės** saujelė jiems, komunistams, neduoda jokios naudos ir reikėsią apietas "gazietas" ir jų iškilmingus redaktorius užmiršti. Nustebo Sluckis su Bieliausku (pagal pirmojo užrašus), atradę, kad "pažangūs žmonės Čikagoje" nekenčia negrų. Reikėjo pasiįdomauti Sluckiui **Vilnies** spaustuvėj: gal ten būtų atradęs ir antisemitinės literatūros platintojų (nebent dabar jau "susivaldžiusių"). Reikėjo vienam saugiau abiem, geriau namuose būti) aplankyti **Draugo** redakciją, pažiūrėti į dienraščio rūmus, pakalbėti su "buržuaziniais nacionalistais": šitie tikriausiai geresnį įspūdį būtų palikę tolerancijos negrams ir žydams atžvilgiu negu **Vilnies** žmonės ar jų "konvertitai" iš vadinamo DP tarpo.

Iš Lietuvos "turistų" vizitai gal nepatrauktų mūsų didesnio dėmesio, jei koneveikdami Ameriką("pati laisvė demokratijos tėvynėje skurdesnė, negu kada anksčiau"), jie patys nenaudotų jos slaptu būdu planuoti komunistinę infiltraciją į naujuosius ateivius. Komjaunimo Sąjungos lietuvis pirmininkas, anksčiau besilankęs Čikagoje, kvietė akademinio jaunimo atstovus lankytis Lietuvoje, tik liepė ten neplatinti jokios "propagandos". Girdi, pamatysim, liepsim per 24 valandas išsinešdinti. Sluckis su Bieliausku, tur būt, nežinojo ką Česnavičius buvo paporinęs, tad patys ėmė planuoti, kaip įeiti į "dypukus", tuos nie-

kam netikusius "buržuazinius nacionalistus". Jei **Vilnis** pakviestų J. Švedo Filharmonijos ansamblį, ar naujieji ateiviai eitų klausytis? "Konvertitai" labai suabejojo. O kažin "tavoriščiai" ar šokėjai ir daininkai nepabėgtų čia atvykę? Surengti lietuvių dailininkų parodą JAV? Gera mintis, bet jei **Vilnis** rengs, nieko iš to nebus. O kaip DP, ar šito nepadarytų? Čikagoj jau randame, tiesa, naujų ateivių, kurie sėdasi su komunistais už garbės (ir išgėrimo) stalo; pavienių, kurie bėga iš visų lietuviškų organizacijų, kad įtikus bolševikams. New Yorke randame metamorfozinių, O-mečių jaunuolių, kurie žada organizuoti laikraštį "bendradarbiavimui su kraštu". Tik niekaip nei Maskva nei Sluckis su Bieliausku negalėjo nuspręsti, kokiu būdu reikės tiem "jaunuoliam" įduoti pinigus išlaidom. Juk Kapočius, vienas iš sąmokslinių Sovietų ambasados sekretorių Washingtone, tiesiogiai atnešęs nepakiš: še, draugai, 3 tūkstančiai dabar, kitus gausite vėliau.

Norime pasakyti, kad Sluckio, Bieliausko, Kapočiaus veikla, organizuojanti paramą svetimos valstybės propagandai JAV yra nelegali. Pagal Smith aktą svetimos valstybės agentai turi registruotis valdinėse įstaigose. Šitaip užsiregistravę, tegul paskum tariasi dėl Švedo ansamblio vizito.

Duodami šių komunistinių keliauninkų nuotykių škicą, norim pažymėti, jog jie — Maskvos ponai — vadina šitokią veiklą "operacija DP": kaip įeiti į naujuosius ateivius, kad juos arba sau palenkus arba neutralizavus, išjungus iš aktyvios antikomunistinės veiklos. Su tokiom mintim lenda jie į jaunimą, bet be sekmės, nori leisti žurnalą bendradarbiavimo reikalams, siūlo mūsų meno žmonėms vykti Lietuvon profesoriauti, siūlo leisti jų kūrinius. Mes netikim komunistų užmačių pasisekimu. Vienas dalykas su Lietuva susirašyti, susitikti su giminėmis ar kalbėtis su atvykstančiais, kitas — pasiversti komunistiniu įrankiu, kompromituotis. Visuomenė tokių neužjaus, kurie nemoka suprasti, kaip bendradarbiavimas virsta talkininkavimu.

LIETUVIŠKIEJI FONDAI

FONDO LIETUVIŠKAI KULTŪRAI UGDYTI DARBAS

Prieš porą metų buvo dejuojama, kad niekas nenori remti kultūros, gi dabar — mecenatų daugiau, negu iš tikrųjų remtinų darbų. Šitai sakant, turima minty kaip grybai po lietaus dygstą fondai kultūrinei veiklai remti. Lietuvių Bendruomenė iš seniau turi Kultūros Fondą, kuris išleido **Aleksandryną,** finansuoja **Gimtąją Kalbą** ir t. t. 1960 m. New Yorke regis prie Lietuvos Laisvės Komiteto (Committee for a Free Europe padalinys) susiorganizavo studijinis institutas. Nuo 1959 m. pabaigos per kelis mėnesius kūrėsi Lietuvių Fronto Bičiulių organizuojamas fondas. Nepasidavė ir kiti. LB tais pat metais pasiūlė Geležinio Fondo kūrimą, gi dr. Antanas Razma davė konkretų pavidalą seniai puoselėtai milijoninio fondo minčiai. Kad būtų keli tokie fondai — tai gerai. Esame labai įvairiai organizuoti ir vienas organizatorių būrys visų galimų resursų nesuorganizuos. Tačiau kartais imame manyti, kad daugelio fondų turėjimas tai principo reikalas. Tokių principų, žinoma, nėra. Šitokius dalykus nusprendžia organizacinė, politinė, visuomeninė išmintis. Taip ir su fondais.

Spaudoje ilgokai buvo tąsytasi, ką daryti su Razmos fondu — jisai siū-

lomas kaip atskira korporacija, sudaryta iš "tūkstantininkų" — ir kur dėti LB Geležinį Fondą. Sveikiausias sprendimas būtų abu juos suvienyti. Daktarai užsitarnauja pagarbos, kai, negalėdami atiduoti tautiniam darbui laiko, duoda pinigo. Ši iniciatyva brangintina ir jų, kaip aukotojų, noras dalyvauti fondo kontrolėje respektuotinas. Iš kitos pusės — jei tie fondai abu organizuosis, pinigų gali pritrūkti ir vienam ir kitam. Lietuvių Bendruomenė Amerikoje jau yra išbandyta, pasitikėjimo įgijusi, daugelyje vietų norom nenorom perimanti ypač kultūrinę veiklą, tad jos vardas turėtų būti laikomas patenkinamu didesniam dalykam organizuoti. Būtų gera, jei balsai prieš LB kaip fondo organizatorę aptiltų (kartais jie ateina iš ten pat, kur kyla geležinių fondų idėjos) ir kad abi iniciatyvos sugebėtų rasti patenkinamą kompromisą. Vyrai, jautis jau už ragų, bet dar dviem rankom laikomas — Reikia abu į stipruolio rankas atiduoti.

Lietuvių Fronto Bičiulių suorganizuotas fondas vadinasi **Į Laisvę Fondas Lietuviškajai Kultūrai Ugdyti.** Jo tikslas, kaip anksčiau buvo rašyta, remti lietuviškąsias studijas filosofijos, istorijos, politinių, socialinių mokslų ir panašių disciplinų srityse. Tai ne nauja knygų leidykla, kaip žmonės dažnai galvoja. Fondas, tiesa, finansuos knygų leidimą, kuriom sunku surinkti pakankamą pirkėjų skaičių, bet nebūtinai pats fondas šias knygas leis. Konkrečiai darbą vykdant, žinoma, taip gali ir atsitikti. Fondui įstatai šiuo metu jau aptarti ir bus rūpinamasi gauti iš federalinės valdžios atleidimą nuo mokesčių. Tokiu būdu susidarys pakankama bazė kultūriniam darbui finansuoti. Fondo vadovybę, galutinai susiorganizavus, sudarys ne tik LFB žmonės, bet ir kiti, kurie pritaria fondo tikslams. Tokie fondo metmenys buvo apspręsti dar prieš metus. Darbas jau dirbamas. Fondas 1960 m. finansuoja dr. J. Girniaus veikalo apie tautą leidimą. Dr. Alb. Šmulkščiui prašant, fondas perėmė išleidimą Vytauto Mačernio poezijos. Vytauto Mačernio **Vizijos** bus pirmasis fondo leidinys. Leidinio mecenatas yra LF bičiulis dr. A. Šmulkštys.

Vasario 16 šventės proga pradėtas **Į Laisvę Fondo** piniginis vajus. Iki šiolei pamažu rinkta po 100 dol., nes pagal preliminarinius nuostatus, aukojąs 100 dol. tampa aktyviu fondo nariu. Tačiau **Į Laisvę Fondas** priima bet kokio dydžio aukas tiek iš bičiulių, tiek iš kitų asmenų, norinčių paremti šiuo metu taip svarbius ir reikalingus kultūrinius darbus, kaip žymių veikalų leidimą, reikalingų studijų užsakymus ir kt. Aukos paskatins fondo darbuotojus greičiau atlikti užsimotus darbus. Pradžioje manyta, kad metams pakaks 3000 dol., nes buvo planuota išleisti ne daugiau, kaip 2 veikalus per metus. Dabar jau aišku, kad skubos keliu reikalinga sudaryti 10.000 dol., kad fondas tvirčiau atsistotų ant kojų. Prie to dar reiktų bent kito dešimties tūkstančių atsarginio kapitalo, kuris būtų nejudinamas einamiesiems reikalams. Nepriklausomybės šventės proga kviečiame visus atiduoti savo piniginę duoklę Lietuvos vadavimo ir lietuvių kultūros ugdymo reikalams pagal savo sąžinę, o kartu nepamiršti ir Į Laisvvę Fondo. Fondo iždininkas dr. A. Razma, 902 Jolliet Rd., Wilmington, Illinois.

---

* * *

Mūsų studentija taip pat gyva ir išeivijos Lietuvoj. Tai matome iš studentų spaudos, iš Lituanus, iš šio suvažiavimo pranešimų bei pasisakymų. Viena ko pasigendame — tai asmeninio atstakingumo pajautimo už mūsų tautos ateitį ir mūsų pačių tautinį išlikimą. Ne vienas plaukia pasroviui, nevienam būdinga „pasimetusios kartos" dvasia. Tai apgailėtinas reiškinys, šių dienų terminu tariant nuosmūkis. Jam reikia surasti valios ir priemonių pasipriešinti, nes žmonijos patirtis liudija, kad laimėjimai buvo pasiekti asmenišką atsakomybę jaučiančių žmonių. **St. Barzdukas**

LIETUVIO KŪRĖJO SANTYKIS SU MŪSŲ VISUOMENE

Penktoji Amerikos ir Kanados Lietuvių Fronto Bičiulių studijų ir poilsio savaitė 1961 vasarą

Amerikos ir Kanados Lietuvių Fronto Bičiulių penktojoj studijų ir poilsio savaitėj 1961 vasarą numatyta mesti žvilgsnį į šio meto lietuvio kūrėjo santykį su mūsų visuomene. Šis klausimas yra aktualiai iškilęs dėl vis didėjančios įtampos tarp kuriančiųjų ir visuomenės. Visuomenei prikišamas dvasinis suprimityvėjimas bei sukonservatyvėjimas, daręs ją abejingą mūsų kūrėjams. O visuomenėj girdima priekaištų kūrėjams dėl atitrūkimo nuo savosios visuomenės. Aktualu išklausyti abiejų šalių nusistatymas ir paieškoti kelio mūsų kūrėjui suartinti su visuomene, o šiai — geriau suprasti mūsų kūrėjus. Ėmęsi iniciatyvos prie **Į Laisvę** žurnalo sudaryti fondą lietuviškosioms studijoms, Lietuvių Fronto Bičiuliai šioj studijų ir poilsio savaitėj ryžtasi šį savo sumanymą pastudijuoti visame kylančių klausimų horizonte. Numatyta 5 paskaitos — pašnekėsiai:

Liaudis, šviesuomenė ir intelektualas: liaudis ir šviesuomenė ankstesniais amžiais ir dabar, įvedus visuotinį švietimą ir išaugus specialistų kadrams; inteligentas ir specialistas; inteligentas ir intelektualas; intelektualas kaip vadas ir kaip sukilėlis (pagal tai, koks kada vaidmuo jam tenka).

Liaudies ir šviesuomenės santykis Lietuvos istorijoj: žvilgsnis į istorinius liaudies ir šviesuomenės santykius Didžiojoj Lietuvos Kunigaikštijoj (St. Šalkauskio analizė ir jo liaudžiai ir šviesuomenei teikiamas uždavinys tautinės kultūros kūryboje); tautinio atgimimo metais susiformavimas liaudinės inteligentijos, inteligentijos ir visuomenės santykiai nepriklausomybės metais.

Visuomenės ir intelektualų įtampa išeivijoj: visuomenės nusivylimas savo intelektualais; intelektualų nusivylimas savo visuomene; būdingesni konfliktinio susidūrimo atvejai; lietuviškojo konservatyvizmo analizė; lietuvis intelektualas kaip vadas ir sukilėlis.

Dabarties lietuvių intelektualų reiškimasis savojoj ir svetimosiose visuomenėse (faktinė apžvalga pagal mokslo bei filosofijos, literatūros, dailės ir kitas sritis). Numatomas kelių prelegentų kolektyvinis pranešimas.

Lietuvio kūrėjo šiandieninė padėtis: žvilgsnis į šio meto lietuvio kūrėjo sąlygas, visuomenės nusiteikimus savajai kūrybai, kultūrines institucijas bei mecenatus. Laukiama plataus diskusinio paieškojimo kelių ateičiai.

Paskaitų moderatorium pakviestas **Į Laisvę** redakcinio kolektyvo narys Kęstutis Skrupskelis.

Studijų ir poilsio savaitė naujoj vietoj — prie Michigano ežero kranto

Šią vasarą Amerikos ir Kanados Lietuvių Fronto Bičiulių studijų ir poilsio savaitė prasideda liepos 30 ir baigiasi rugpiūčio 6. Studijų ir poilsio savaitei parinkta nauja ir graži vieta: Union Pier, Mich. Adresas: **Karaitis Villa, Lake Shore Rd., Union Pier, Michigan.** Ši vieta yra apie 70 mylių už Čikagos, prie Michigan ežero kran-

LIETUVIŠKA INICIATYVA WASHINGTONE

Kalifornijos ALT iniciatyva, vasario 6 dieną Senatorius Thomas H. Kuchel (R-Calif.) įnešė S. Con. Res. 12, kuria prašoma, kad prezidentas Kennedy iškeltų Baltijos Valstybių klausimą Jungtinėse Tautose. Kuchelio rezoliucija norėtų (1) kad Jungtinės Tautos lieptų sovietams evakuuoti visus sovietų karinius dalinius, agentus, kolonistus, o taip pat pašalintų visas sovietų kontroles, (2) kad visi baltų egzilai būtų grąžinti iš Sibiro ir darbo stovyklų, ir galiausiai (3) kad Jungtinės Tautos Lietuvoje, Estijoje ir Latvijoje pravestų laisvus rinkimus. Tokio pat turinio rezoliuciją Atstovų Rūmuose pasiūlė kitas kalifornietis respublikonas Glenard P. Lipscomb, jaunas kongresmenas, pasižymėjęs savo klausimais apie Valstybės Departamento užsieniuose vedamus apklausinėjimus (pools) apie Amerikos populiarumą. Atstovų Rūmuose rezoliucijai duotas vardas H. Con. Res. 153. Kovo mėn. rezoliuciją pakartojo du kiti Kongreso žmonės.

Kaliforniškių, kurie ir taip gyvi kultūriniam ir politiniam bare, iniciatyva labai sveikintina. Reikia ja džiaugtis; o dar labiau, mūsiškių — tegu šiuo atveju pavardžių neminėsiu — aktyvumu, draugų Kongrese įsingijimu, dalyvavimu amerikietiškoje politikoje. Giriant juos už šį dalyvavimą, reikia neužmiršti, kad jie ten beveik visi — vlikiniai ir nevlikiniai — sugeba susieiti ir lietuviškos politikos problemų pasvarstyti.

Rezoliucija siekia labai daug ko. Praktiškai galvojant, kai Amerika vis bijosi eiti į karą Laose ir Konge, kai bijojo eiti į Vengriją 1956 m. ir po to pristabdė Amerikos Balsą, Kongresas Lietuvos ir kitų Baytijos Valstybių išvaduoti nereikalaus. **Utinam falsus vates sim!** Tačiau atmosfera rezoliucijai nepalanki, ypač tokiais laikais kai jau iš naujo į JAV įsileidžia jūros vėžlių konservus... Nėra klausimo, kad abi partijos, kaip Roosevelto-Trumano-Eisenhowerio ir Kennedy administracijos įrodė, linki Lietuvai laisvės. Tačiau kažin ar yra atėjęs laikas, kad gausim daugiau nei Lietuvos okupacijos nepripažinimo ir mūsų atstovų palaikymo. Rezoliucijai todėl kelias Kongrese bus sunkus. Viena, prezidentas nelabai jos norės (jei santykiai su sovietais nepablogės dar daugiau). Prezidentai paprastai užsienio politiką laiko savo daržu ir bet kokių patarimų iš Kongreso nemėgsta. Antra, dabartinio Kongreso dauguma yra Demokratų ranko-

---

to, gražioje vietoje, prie patogių kelių. Tai visa grupė pastatų, kurių savininkas yra lietuvis. Pastatai aptverti, yra aikštė sportui — krepšiniui, tenisui, oriniui, stalo tenisui ir t. t. Vietovei priklauso 258 pėdos ežero kranto, yra puiki vieta laužui. Vietoje valgykla, atskira salė paskaitoms, vatalpos vaikų darželiui ar lituanistikos kursams. Kambarių kainos įvairios, bet vidurkis 12 dol. asmeniui savaitei. Bus parūpinta pristatomų lovų mažiems vaikams. Maistas bus geras, lietuviška virtuvė, asmeniui apie 4 dol. dienai, o vaikams pusė kainos. Studijų ir poilsio savaitę globoja LFB Chicagos apygarda, stovyklos reikalus tvarko dr. J. Kižys, 6958 S. Maplewood Ave., Chicago 29, Illinois.

Karaičio viloje yra 60 lovų, bet pagal reikalą galima rezervuoti neribotą kiekį vietų gretimose vilose. Visi bičiuliai kviečiami pasinaudoti šia stovykla ir gražioj gamtoj ir gerose sąlygose praleisti studijų ir poilsio savaitę. Bus sudarytos geriausios sąlygos šeimoms. Bičiuliai prašomi kviesti į studijų ir poilsio savaitę savo draugus, o ypačiai laukiamas jaunimas. Mažiesiems organizuojamas lietuviškas vaikų darželis. Smulkesnė informacija bus skelbiama spaudoj, vėliau bus išleista speciali informacija.

se. Tai reiškia, kad reikia jų vadų pritarimo rezoliucijai. Reiškia, kad demokratai tauri daryti siūlymus. Gi rezoliucijos dabar pasiūlytos respublikonų. Šiuo metu Demokratų vadai gali nepritarti, nes rezoliucijos gali atrodyti kaip koks akibrokštas Demokratams ir Baltuosiuose Rūmuose ir Kongrese. Trečia nelengva bus įtikinti Užsienių Reikalų Komitetus — tenai ir Demokratus ir Respublikonus.

Mes tačiau rezoliuciją remiam: ne kaip akibrokštą Demokratų partijai, bet kaip Lietuvos laisvės siekimą, kurio praktiška reikšmė bus lietuvių pasigarsinimas Washingtone. Reiktų, jog visi rašytume atstovams į sostinę, prašydami paramos rezoliucijai. Kažkokiu būdu centrinis ALT, pirmom dienom parodęs entuziazmą, greit išdegė viešajai opinijai organizuoti. Vyčiai tai daro organizaciniuose rėmuose. Ne nusikaltimas šitaip būtų daryti ir kitiems. Rašykite savo kongresmanams, nesibaimindami del pasisekimo. Pasisekimas ar nepasisekimas šiuo atveju yra antraeilis dalykas. Svarbu, kad būtų pademonstruota, jog Lietuvos laisvės reikalui Amerikos lietuviai pritaria labiau, negu Kongrese buvo manoma.

SENATORIAUS THOMAS H. KUCHEL REZOLIUCIJOS TEKSTAS

"Kadangi komunistinis režimas neįsigalėjo Lietuvoje ir kituose Pabaltijo kraštuose, Estijoj ir Latvijoj, legaliu demokratiniu procesu; ir

Kadangi Sovietų Sąjunga užėmė Lietuvą, Estiją ir Latviją karine jėga; ir

Kadangi Pabaltijo žmonės, lietuviai, estai ir latviai, esą komunistų kontrolėj, buvo ir yra didele dauguma antikomunistai; ir

Kadangi lietuviai, estai ir latviai trokšta, kovoja ir miršta už savo tautinę nepriklausomybę; ir

Kadangi Jungtinių Amerikos Valstybių vyriausybė palaiko diplomatinius santykius su Pabaltijo tautomis, Lietuva, Estija ir Latvija ir pakartotinai atsisakė pripažinti jų pagrobimą ir jėga „inkorporavimą" į Socialistines Sovietų Sąjungos respublikas; todėl tebūnie

Nutarta, kad Jungtinių Amerikos Valstybių Senatas ir Atstovų Rūmai prašytų Jungtinių Valstybių prezidentą iškelti Pabaltijo Valstybių klausimą Jungtinėse Tautose ir prašytų, kad Jungtinės Tautos Sovietų pareikalautų (a) ištraukti Sovietų kariuomenę, agentus, kolonistus ir kontroles iš Lietuvos, Estijos ir Latvijos, (b) gražintų visus pabaltiečių tremtinius iš Sibiro, kalėjimų, vergų darbo stovyklų; ir pagaliau tebūnie

Nutarta, kad Jungtinės Tautos savo priežiūroje pravestų laisvus rinkimus Lietuvoj, Estijoj ir Latvijoj".

KIEKVIENO LIETUVIO ŠVENTA PAREIGA PRISIDĖTI PRIE ŠIO ŽYGIO ĮGYVENDINIMO!

Senatoriaus **Thomas H. Kuchel** rezoliucija (S. Con. Res. 12) yra perduota Senato užsienio reikalų komisijai (Committee on Foreign Relations). Ši rezoliucija, kaip ir visos kitos panašios rezoliucijos, pirmoj eilėj turi būti apsvarstyta ir patvirtinta minimos komisijos. Kai ši komisija tą rezoliuciją patvirtins, tik tada ji bus perduota svarstyti visam Senatui. Šiuo metu labai svarbu padaryti mums kaip galima didesnį spaudimą į visus šios komisijos narius, parašant kiekvienam po trumpą laiškutį. Štai šios komisijos (Committee on Foreign Relations) nariai:

Sen. J. William Fulbright
(D. — Arkansas)
Sen. John J. Sparkman
(D. — Alabama)

Sen. Hubert H. Humphrey
(D. — Minnesota)
Sen. Mike Mansfield
(D. — Montana)
Sen. Wayne L. Morse
(D. — Oregon)
Sen. Russel B. Long
(D. — Louisiana)
Sen. Albert Gore
(D. — Tennessee)
Sen. Frank Church
(D. — Idaho)
Sen. Stuart Symington
D. — Missouri)
Sen. Thomas J. Dood
(D. — Connecticut)
Sen. Alexander Wiley
(R. — Wisconsin)
Sen. Bourke B. Hickenlooper
R. — Iowa)
Sen. George D. Aiken
(R. — Vermont)
Sen. Homer E. Capehart
(R. — Indiana)
Sen. Frank Carlson
(R. — Kansas)
Sen. John J. Williams
(R. — Delaware)

Kongresmano **Glenard P. Lipscomb** (R. — Calif.) rezoliucija perduota Atstovų Rūmų užsienio reikalų komisijai (Committee on Foreign Affairs). Čia vėl turime padaryti visą galimą spaudimą į šio komiteto narius, kad jie šią rezoliuciją patvirtintų ir perduotų svarstyti ir priimti Kongreso Atstovų Rūmams. Štai šio komiteto nariai —

Rep. Thomas E. Morgan
(D. — Pennsylvania)
Rep. Clement J. Zablocki
(D. — Wisconsin)
Rep. Omar Burleson
(D. — Texas)
Rep. Edna F. Kelly
(D. — New York)
Rep. Wayne L. Hays
(D. Ohio)
Rep. Armistead J. Selden Jr.
(D. — Alabama)
Rep. John L. Pilcher
(D. — Georgia)
Rep. Barrett O'Hara
(D. — Illinois)
Rep. L. H. Fountain
(D. — North Carolina)
Rep. Dante B. Fascell
(D. — Florida)
Rep. Leornard Farbstein
(D. — New York)
Rep. D. S. Saund
(D. — California)
Rep. Charles C. Diggs Jr.
(D. — Michigan)
Rep. Lindley Beckworth
(D. — Texas)
Rep. Harris B. McDowell
(D. — Delaware)
Rep. William T. Murphy
(D. — Illinois)
Rep. Cornelius E. Gallagher
(D. — New York)
Rep. Robert N. C. Nix
(D. — Pennsylvania)
Rep. Thomas F. Johnson
(D. — Maryland)
Rep. John S. Monagan
(D. — Connecticut)
Rep. Robert B. Chiperfield
(R. — Illinois)
Rep. Frances P. Bolton
(R. — Ohio)
Rep. Chester E. Merrow
(R. — New Hampshire)
Rep. Walter H. Judd
(R. — Minnesota)
Rep. James G. Fulton
(R. — Pennsylvania)
Rep. Marguerite Stitt Church
(R. — Illinois)
Rep. E. Ross Adair
R. — Indiana)
Rep. Laurence Curtis
(R. — Massachusetts)

SUVAŽIAVIMO REZOLIUCIJOS

New Yorke š. m. vasario 11, apsvarstęs, kas reikalinga ir kas įmanoma daryti Lietuvos laisvės, Tautinio solidarumo ir kultūrinės dinamikos baruose, Lietuvių Fronto Bičiulių suvažiavimas savo nusistatymus ir pasiryžimus subendrino kaip direktyvas savo veiklai, o taip pat kaip sugestijas, kurias organizacija ir atskiri jos nariai plėstų tarp kitų lietuvių bendruomenės narių.

1. Tęsti visom jėgom kovą už laisvą ir nepriklausomą Lietuvą.

2. Rūpintis pažinti, suprasti, įvertinti padėtį Lietuvoje, sutinkant su pagarba kiekvieno lietuvio, Lietuvoje esančio, kūrybines ir tikrai lietuviškas pastangas.

3. Demaskuoti Lietuvos okupanto kolonizacijos, rusifikacijos ir ateistinimo užmačias, ypačiai kreipiantis į vietos amerikinę spaudą.

4. Palaikyti ir remti mintį, kad laisvojo pasaulio lietuviai derintų bent nusistatymus aktualiais klausimais, iki bus įvykdyta politinės vadovybės vienybė.

5. Siekti, kad **Laisvosios Europos** radijas atsisakytų nuo Baltijos valstybių diskriminacijos ir duotų šiom tautom transliacijas; taip pat siekti, kad **Amerikos Balso** lietuviškos programos būtų sustiprintos savo turiniu.

5. Prašyti Brazilijos vyriausybę, kad atsisakytų nuo užsimojimo uždaryti Baltijos valstybių atstovybes.

7. Paremti savo materialine duokle ir moraliai bendrą šalpos organizaciją, vertinant materialinę auką ne tik kaip pagalbos suteikimą jos reikalingam, bet ir kaip tautinio solidarumo stiprinimą.

Paskatinti bičiulius, kad vietos sambūriuose rūpestingai vykdytų šį solidarumą ir tarp savo bičiulių.

8 Kreipti bičiulių ir kitų lietuvių dėmesį, kad didžioji jaunosios kartos nulietuvėjimo priežastis yra nepakankamas tėvų rūpestingumas su priešmokyklinio amžiaus vaikais ir — dėl to apeliuoti į šių tėvų sąžinę.

9. Kreipti bendruomenės dėmesį į reikalą parūpinti leidinį, kuris būtų katekizminė direktyva ir pagalba tėvam priešmokyklinio ir mokyklinio amžiaus vaikų lietuviškumui palaikyti ir plėsti; jei būtų reikalo, bičiuliai žada talką tokiam leidiniui paruošti.

10. Kreipti akademinio jaunimo dėmesį, kad studijuodamas humanistinius mokslus, pasiimtų savanoriškai pastudijuoti ir kurią lituanistikos sritį.

11. Raginti bičiulius, kad visas savo sugestijas ir iniciatyvą tautinio auklėjimo reikalais kreiptų per vietos bendruomenes, kurių ir yra didžioji paskirtis paremti, derinti lietuvybės reikalą tarp vietos kolonijos lietuvių.

12. Taip pat: Pasiraginti, kad vietos sambūriuose didesnio rūpesčio būtų skirta lietuviškos knygos, lietuviško laikraščio klausimam.

13. Pasvarstyti atskiruose sambūriuose, kaip praktiškai tikslingiau organizuoti dažnesnius bičiulių susitikimus iš skirtingų vietų.

14. Priminti bičiuliam, kad nario mokesčio prievolė, **Į Laisvę** prenumeratos ir aukos įsipareigojimas būtų laikomas savo garbės ir asmeninės atsakomybės už visą organizaciją išraiška.

15. Pasveikinti poetą Faustą Kiršą, kuris šią dieną mini 70 metų sukaktį.

NESUSIPRATIMAS DĖL RYŠIŲ NESILIAUJA

— Kas tie ryšininkai. — Ryšių reikalas ir tarp dviejų generacijų. — Politinės vienybės tilto statyba.

1.

KULTŪRINIŲ MAINŲ sutartį 1958 sudarius tarp Amerikos ir Sovietų, kilo tarp Amerikos lietuvių diskusija dėl kultūrinių ryšių, dėl kultūrinio bendradarbiavimo ir kitokiais žodžiais reiškiamų santykių su Lietuva. Pernai ta diskusija priėjo tokią aštrią formą, kad socialistinis "Darbo" žurnalas pasijuto priverstas atsiriboti nuo savo redaktoriaus J. Kiznio, o "T. Žiburių" laikraštis nuo savo nuolatinio bendradarbio A. Šalčiaus. Atsiribojimas buvo logiška išvada, nes susidarė diametraliai priešingo galvojimo pozicijos. Viena, tradicinė — siekdama nepriklausomos Lietuvos atstatymo, atmetė okupanto sudarytą politinę padėtį ir vengė bet kokių žygių, kurie reikštų tos padėties sankcionavimą de jure ar de facto. Tai yra tokia politinė pozicija, kurios tebesilaiko ir Amerikos oficiali politika. Antra, revizionistinė — pasmerkė pirmosios, taip pat ir Amerikos credo, priėmė okupanto sudarytą padėtį kaip bazę, kurios ribose siūlė palaikyti kultūrinius mainus su Lietuva. Tai yra tokia pat pozicija, kokią Sovietai tebesiūlo Vakarams Vokietijos atžvilgiu.

Ta dvejopa pozicija mažiau aštria forma 1961 pasiskardeno "Dirvoje" polemikoje tarp V. Trumpos ir St. Žymanto, sakytum, tarp dviejų liberalistinės srovės atstovų. V. Trumpos pranešimo studentams mintyse, kurias atpasakojo "Vienybė", St. Žymantas įžvelgė tezę: dialoge su Lietuva reikia apeiti politinį klausimą (nutylėti, ne deklaruoti atmetimą kaip padarė "Darbas") t. y. nepriklausomybės reikalavimą ir tenkintis kultūrinių vertybių pasikeitimu. St. Žymantas oponavo: negalima nutylėti politinio klausimo, t. y. reikalavimo kraštui nepriklausomybės, nes tai būtų krašto parodytos rezistencijos išdavimas.

Jei šias abidvi pastarąsias koncepcijas perkelsime į realius čia esančių lietuvių santykius su Lietuva, ne su Lietuvos administracija, ne su režimo atstovais, bet su ten esančiais lietuviais ar iš ten atvykstančiais lietuviais turistais, tai abidvi koncepcijos neteks realaus pagrindo. Nerealumas aiškėja, kai prisistatai, kokiom kultūrinėm vertybėm galim keistis su Lietuvos lietuviais. Kultūrinės vertybės ten tegali būti kuriamos, taigi ir iš Lietuvos išleidžiamos, tokios, kurios išreiškia režimo programą ar bent jam nekenkia. Iš kitos pusės lietuviai Lietuvoje negali gauti iš Vakarų jokių kultūrinių vertybių, kurios nėra naudingos režimui. Atsitiktinai į Lietuvą patekusi knyga iš Vakarų ar laikraštis tėra negausios išimtys, bet ne taisyklės. Knyga iš Lietuvos be komunizmo priemaišų taip pat išimtis. Nerealumas aiškėja ir tada, kai prisistatai, su kokiom politinėm problemom galima kreiptis į Lietuvos lietuvius, ten esančius ar atvykusius į čia iš Lietuvos turistus. Viena, politinio klausimo sprendimas iš jų atimtas okupacinio režimo, taigi dialogas su juo tuo klausimu vargiai įmanomas. Antra, pasipriešinimo idėjų jam priminimas ar skiepijimas vargiai būtų tikslingas, nes pripratintas namie nepasitikėti, nepasitikės ir čia.

Laisvojo pasaulio lietuvių reikalavimas Lietuvai nepriklausomybės priklauso kitai sričiai, ne santykiam tarp laisvųjų ir pavergtųjų lietuvių. Tie reikalavimai turi būti kreipiami į Vakarų valstybes ir prieš Sovietų Sąjungą. Taip buvo lig šiol daroma. Taip atrodo logiška ir ateičiai. Šitokiu adresu kreipiama akcija už Lietuvos nepriklausomybę stiprins netiesiogiai ir Lietuvoje pasipriešinimo dvasią. Jos sustabdymas ir nutilimas jau reikštų iš tikrųjų rezistencijos ir krašto išdavimą.

Dialogas tarp V. Trumpos ir St. Žymanto gal bus palikęs tik asmeninio apkartimo. Polemikos dėl "Darbo" rezultatai dar neaiškūs, bet gali būti didesni. Perspektyvoje galimas didesnis ar mažesnis susitelkimas apie tuos, kurių buvo atsiribota; galimas mėginimas organizuoti kolektyvą, ypačiai pagal seną receptą užgriebiant menininkus ir kitus tos rūšies žmones; galimas ryšių stiprinimas iš vienos ar antros pusės su sovietiniais pareigūnais ar iš Lietuvos atsiunčiamais asmenim. Tai vis galimybės, kurios jau yra pasireiškusios spaudoje. Jas tenka stebėti toliau ir daryti išvadas, o šiuo metu sveikinti Kalifornijoj kilusias pastangas iškelti Lietuvos reikalą Kongrese, Jungtinėse Tautose.

2.

MAINŲ BENT ŽODŽIAIS kai kurie lietuviai ėmėsi su atvykusiais iš Lietuvos. Vieną tokį susitikimą atvaizdavo "Studentų Gairės" pereitais metais. "Darbininkas" pirmasis atkreipė dėmesį į skirtingus to susitikimo ir dialogo partnerius. Komunistinis veikėjas iš Lietuvos su aiškia ideologija, su tikėjimu, kad jo ideologija laimės, ir jis pats angažuoja save aktyviai tos ideologijos propagandai. Nekomunistai prisistatė kaip "pasimetusi karta, neįleidusi giliai šaknų nei Lietuvoje nei Amerikoje" maištaujanti karta; maištaujanti prieš vyresnės kartos lietuviškumą, prieš amerikinę aplinką, prieš komunizmą užtvėrusį kelią į tėvynę. Tačiau maištaujanti žodžiais, ne darbais, maištaujanti nežinia dėl kokių idealų, kuriais ji pati gyventų. Tai silpni dialogo partneriai šalia ano komunisto. Ir sovietinė spauda sutiko juos kaip palūžusios dvasios žmones, kuriuos betgi dar galima "gelbėti"; tad jiems ir sakė: atvažiuokit, pasikalbėsim, t. y. galite būti medžiaga, tinkama indoktrinacijai. Tai partneriai, kurie dramatiniam, kovos dialogui netinka.

"Mūsų Vyty" Edvardas Kaminskas, jaunosios, gal tos pačios generacijos atstovas, taip pat nesužavėtas tokiais nekomunistiniais partneriais — jų subjektyvumu, naivumu, intelektualiniu paviršutiniškumu ir verkšlenimu. Jis pastebi taip pat, kad esąs kalbėjęs "ir su kitais jaunuoliais, dalyvavusiais panašiuose dialoguose, bet tik šie paėmė tokią poziciją". Kitaip sakant, ano dialogo partneriai nėra būdingi jaunosios negeracijos daugumai. Tai paguodžianti informacija.

3.

KUO BŪDINGAS jaunosios generacijos žmogus, "Mūsų Vyty" E. Kaminskas toliau pasvarsto nuoširdžiai ir taikliai. "Vienas pagrindinis studento gyvenimo bruožas yra tas, kad jaunuolis išmoksta įvertinti teigimus, atskirti apgaulę nuo tikrovės, melą nuo tiesos". Kelyje į tiesą jis neapkenčia propagandos, svetimų interpretacijų komentarų, kurie tiesą užtušuoja ar perkreipia. Jis ieško faktų, kad iš jų pats pasidarytų išvadas. "Žmogus, branginąs tiesą ir jos nuoširdų išpažinimą, gal lengviausiai liks tiesus sau ir kitiems, kalbėdamas tik apie tai, ką jis jaučia, ką jam sąmonė tvirtina." Tai gal brendimo tarpas. "Bet nenorėčiau, kad būtume amžinai nesubrendę žmonės. Brendimo procesas turės pasibaigti, "pasimetusi karta" turės surasti save.""

Dėl tos kartos santykių su vyresniąja: "Kiekvieną kartą, kada aš ją su-

tikdavau asmeniškai ir informaliai, kada nebuvo užsėdama ant "inspiracinio" arkliuko, aš pajusdavau tą tipišką didelį nuoširdumą ir meilę mums. Tada, kada aš klausdavau apie tai, kas įvyko, ir klausydavau jų, aš pergyvenau jų viltis, jų darbus, jų nepasisekimus, jų laimėjimus, tada aš jausdavaus jų dalis ir gailėdavaus, kad negyvenau jų laikais. Jų laikai baigiasi; mūsų tautos istorijos dalis tampa pamažėle nebylė; ji teturi vienus klausytojus — mus. Ar subręsime, kol dar nevėlu, ar užmegsime šį dialogą, ar pradėsime suprasti, kas yra svarbu (pvz. ką tas lietuviškumas reiškia), ar rasime tenai savo identiteto dalį? "No man is an island".

Kaip pertvarą tarp studentų ir vyresnės kartos autorius nurodo dar dvi specifines šiam laikotarpiui žymes. "Gaila, per visą išeivijos laikotarpį jie (studentai) sutiko daug žmonių, kurie nedavė jiems faktų, kurie valandų valandomis, metų metais vežė jiems didelius krovinius pateisinimų, samprotavimų, interpretacijų ir vizijų. Iš karto su liūdesiu, vėliau su ironija jis priprato nurašyti šias pastangas kaip... apgaulę. Į jį buvo kreiptasi kaip protaujantį žmogų, bet dažnai tie, kurie į jį kreipėsi, jau buvo išdavę akademiškumą". — Taigi viena specifinė aplinkybė — studentas įpratintas tikėti "faktais", kuriems jis pats darosi "interpretacijas". Tokia dabar yra populiari atmosfera, kuri palaiko tikėjimą, kad mokykla, spauda pateikia jaunam žmogui faktus, o jau jis pats imasi faktus analizuoti ir daryti sprendimus (Silpnoji šio "tikėjimo faktais" pusė yra ta, kad ir mokykla ir spauda yra tik tariamai objektyvūs faktų pristatytojai; subjektyvumas reiškiasi iš tikrųjų jau pačius faktus atrenkant ir juos referuojant, dažnai tik su 50 procentų tiesos, anot Counterattack, sugretinusio, kaip studentų demonstraciją Washingtone prieš antiamerikinei veiklai tirti komisiją aprašė "N.Y. Times" ir "Daily News). Antra aplinkybė — vyresnės kartos žmonių socialinio gyvenimo sąlygų įtakoje nuintelektualėjimas ("akademiškumo išdavimas"), dėl kurio vyresnieji nustoja buvę autoritetais akyse jaunesniųjų, gyvenančių mokyklos atmosfera, galvojančių jos moksline metodika. Tai yra rimti ir labai dėmesio verti kliuviniai dviejų kartų santykiuose. Pastarasis (nuintelektualėjimas) yra taip pat didžiausias kliuvinys kultūrinei pažangai, įmanomam visuomeniniam sugyvenimui ir veiklos vienybei; kliuvinys iš viso bet kokiam pozityviam veikimui; tas nuintelektualėjimas, minties suseklėjimas verčia kartoti be įsigilinimo, be kritiško vertinimo magiškus žodžius, bet nepaisyti žodžių pavertimo gyvenimu, savais darbais. Nuintelektualėjimas yra viena iš didžiausių priežasčių, kodėl ir magiškasis žodis "vienybė" nevirsta gyvenimu.

4.

Vienybės klausimas vyresnės kartos žmonių tarpe ir vėl buvo gausiai kartojamas. Belieka suminėti išvadas, kurias priėjo tie, kurie rimtai jį spaudoje svarstė. Buvo kalbama apie dvejopas vienybės formas: apie bendrą politinę vadovybę, apie įvairių organų darbų derinimą, apie darbų vienybę. Dėl vienos vyriausios politinės vadovybės "Lietuvių Dienose" L. Dambriūnas skelbė išvadą: "Tokiu atveju turime konstatuoti, kad arba dabartinės politinės grupės morališkai nėra priaugusios politinei vienybei sudaryti, arba jos netiki tokios vadovybės svarbumu, būtinumu, arba pagaliau galioja ir abi prielaidos. Jeigu taip, nėra kitos išeities, kaip laukti atėjimo naujos generacijos, kuriai šis darbas gal būt seksis geriau."

"Lietuvių Dienose" buvo sustota ir prie antros vienybės formos — darbų vienybės. Redakcijos klausiamas dr. D. Krivickas atsakė: "Turint galvoje, kad lietuviai turi vieningą reprezentaciją (Pavergtos Europos seime lietuvių delegaciją, kurioje daly-

vauja vlikinių grupių, o taip pat frontininkų ir Talkos žmonės. Red.), Politinių grupių konsolidacijai galėtų geral patarnauti sutartinis kai kurių darbų atlikimas; gal tada palaipsniui galima būtų prieiti ir prie vieningo organo sudarymo". — Dr. V. Vardys tuo pačiu klausimu: "Visos grupės, tiek vlikinės, tiek nevlikinės, atlieka daug naudingo ir pozityvaus darbo, kai tik to nori. Tokiu darbo pagrindu vienybė yra visada galima. Ji reikštųsi darbų koordinacija. Tačiau Vliko žmonės, kai Chicagoje buvo kviesti tokiam bendram darbui, atsisakė "(New Yorke — taip pat!)..." Taigi tegu vienybės ragintojai įtikina Vliką, kad reikia vienybės." — Tuo pačiu bendro darbo vienybės klausimu prašneko ir Pasaulio lietuvių bendruomenės pirmininkas J. Matulionis, buvęs ir Vliko pirmininkas, „Tėviškės Žiburiuose". Jis paskelbė bendruomenės valdybos pastangas surasti tokią vienybę konkrečiam uždaviniui — Lietuvos okupacijos sukakties proga surengti bendrą politinių grupių, bendruomeninių organizacijų ir atskirų veikėjų konferenciją, kuri pademonstruotų bendrą nusistatymą dėl okupacijos. J. Matulionis pranešė, kad šiam sumanymui buvo pritarę diplomatai, "tvirtai ir be jokių rezervų buvo pasisakę už konferenciją" frontininkai ir Talka, bet pasipriešino... Altas; tada prie jo prisidėjo Vlikas, ir visa vienybės akcijos idėja buvo palaidota.

5.

Vienybės pritrūksta ir tarp Alto bei Vliko pareiškimų. Alto vykdomasis komitetas vasario 6 paskelbė dėl Lietuvos atstovybės likimo Brazilijoje: "...Žinia apie Lietuvos, Latvijos, Estijos pasiuntinybių uždarymą nepasitvirtino. Jos nėra uždarytos. Jei tokių pavojų iškiltų, Altas painformuos visuomenę ir duos sugestijų kaip į tai reaguoti." Tuo pat metu Vlikas dėl to paties reikalo: "Šį komunikatą skelbiant, Lietuvos, Latvijos, Estijos pasiuntinybių diplomatinio pripažinimo siaurinimo klausimas tebebuvo svarstymo stadijoje. Svarbu, kad visų kraštų lietuvių bendruomenės, politinės, religinės, ekonominės, kultūrinės ir kitokios organizacijos, o taip pat atskiri asmens, tuoj siųstų telegramas ir laiškus oro paštu".

Dar keisčiau krinta į akį vienybės nebuvimas to paties "veiksnio" pareiškimuose visuomenei. Dėl Vasario 16 Alto vykdomasis komitetas sausio 24 atsišaukime skelbė: "Jų (Sovietų) rezoliucija, įteikta pereitojo rudens sesijoje, bus svarstoma, kai vėl susirinks Generalinė Asambleja kovo 7... Minėdami Vasario šešioliktąją privalome reikalauti, kad debatuojant kolonizmo klausimą Jungtinėse Tautose būtų apsvarstytas ir Sovietų tironijos siautėjimas Lietuvoje ir kitose Rytų ir Centro Europos šalyse".

Tas pats vykdomasis komitetas vasario 14 pareiškime visuomenei dėl Vasario 16 jau rašė kitaip: "Bet ar kolonizmo debatai atsinaujins, vėl susirinkus New Yorke 99 tautų atstovams, šiandien to niekas nežino... Todėl atrodo, kad bus tikslingiau mums, Amerikos lietuviams, Vasario šešioliktosios minėjimų rezoliucijose bei pareiškimuose statyti pirmon vieton bendrąjį Lietuvos laisvės reikalą".

Pirmąjį atsišaukimą rašant, sovietinis kolonizmo deklaracijos siūlymas jau seniai buvo atmestas ir priimta Azijos - Afrikos tautų pasiūlyta deklaracija, taigi klausimas jau buvo baigtas, ir Alto sugestijos šovė pro šalį, reikėjo tada antro atsišaukimo.

6.

Jei apžvalgininkas turėtų baigti savo darbą dar ir 'moralais", tai jam beliktų maždaug taip sumuoti:

— Galima apie „santykius su kraštu" spaudoje kalbėti ir mažiau — tada būtų ir erzelio tarp saviškių mažiau; bet veikti prieš okupanto kolonizacines, rusifikacines ir ateistines užmačias galima būtų ir daugiau — tada ir paramos Lietuvoje einančiai

Inž. A. Rudis atšventė 50 metų amžiaus sukaktį. Gimęs 1911 Jungtinėse Amerikos Valstybėse pavyzdingai lietuviškoje šeimoje, pats Lietuvos niekada nematęs, inž. A. Rudis visas savo jėgas, sugebėjimus ir energiją pašventė Lietuvai ir lietuviams. Tik baigęs aukštąjį mokslą inž. A. Rudis į didelės lietuviškos veiklos barus išėjo tuo metu, kai Lietuva neteko laisvės, kai išgirdo kenčiančio ir pavergto lietuvio šauksmą, kai laisvės kovų baras buvo perkeltas į laisvąjį pasaulį. Jau 20 metų kai Antanas ir Marija Rudžiai ištikimai ir nepavargstamai budi visų lietuviškųjų reikalų sargyboje.

Inž. A. Rudžio veikla plati ir šakota. Aktyviai dalyvauja Balfe, Alte, Kolumbo ir Lietuvos Vyčiuose, Amerikos Lietuvių Romos Katalikų Federacijoje, kitose kultūrinėse organizacijose, remia lietuviškus ansamblius, chorus. A. ir M. Rudžiai yra didžiausi aukotojai visiems lietuviškiems reikalams. Tremtinius lietuvius Vokietijoj rėmė ir remia per Balfą ir asmeniškai. Rudžių šeima iš Vokietijos atsikvietė daugiau 200 lietuvių šeimų. A. Rudžio veikla gyvai juntama Lietuvių Romos Katalikų Susivienijime. 1956 Amerikos vyskupų tarybos buvo paskirtas Amerikos Vyrų ir ALRK Federacijos atstovu į Pasauliečių katalikų suvažiavimą Romoje. Tai buvo didelė garbė lietuviams ir A. Rudžio veiklos įvertinimas. Politinėje veikloje dažnai lankosi Washingtone, lanko kongresmanus ir senatorius, jiems primena Lietuvos bylą. Kersteno kongresinis komitetas, kuris tyrinėjo Pabaltijo kraštų okupaciją, buvo pakviestęs inž. A. Rudį patarėju ir su plačiais JAV vyriausybės įgaliojimais buvo pasiųstas į Europą.

Penkiasdešimties metų sukakties minėjime inž. A. Rudžio tartas žodis nusako jo pasirinktą ir nueitą lietuviškąjį kelią: "Aš esu jūsų tarnas. Tarnavau savo broliams lietuviams, dirbau ten, kur mano pagalba buvo reikalinga, nes tai įpareigoja mano lietuviška širdis ir meilė tėvų gimtajam kraštui — Lietuvai".

Į Laisvę veikliam sukaktuvininkui siunčia geriausius sveikinimus ir linkėjimus ir toliau nepavargstamai dirbti Lietuvai ir lietuviams.

Prof. Antanas Paplauskas — Ramūnas, pedagogas, pedagoginių studijų autorius, po Europos ir Azijos

---

kultūrinei rezistencijai būtų daugiau.

— Ne visi, kurie laiko save pašauktais "ryšininkais su kraštu", tikrai toki yra.

— Kalbant apie „kultūrinį bendravimą su kraštu", aktualu kalbėti ir apie „kultūringą bendravimą" tarp lietuvių čia. Apie tilto statybą tarp dviejų generacijų prašneko jaunieji, kurie savęs ieško ir ima susirasti, bet kliūtis iki tilto turi šalinti vyresnieji nemažiau. Tenka toliau stebėti šią statybą.

— Norintiem, kad būtų pastatytas ir politinės „vienybės tiltas" reikia ne žodžių, bet darbų — pagal šv. Mato surašytą įspėjimą: ne tas įeis į dangaus karalystę, kuris kartoja „Viešpatie, Viešpatie", bet tas, kuris vykdo mano Tėvo valią..

— Kelyje į „tiesą", apie kurią kalbėjo jaunesnės kartos atstovas; kelyje į „laisvę", apie kurią kalbėjo vyresniųjų atsišaukimai; kelyje į „lietuvybės išlaikymą", apie kurį visi ir visur pakalba, — bus daugiau nueita, jei žodis nebus piktnaudojamas, jei jis bus paprastas, netuščiažodžiaujantis, aiškus, tiesus, nuoširdus, pagal Fausto Kiršos patarimą, tartą dar nepriklausomos Lietuvos gyvenimui: tegul valiavimų tų bus mažiau, tegul mažiau bus grimo...

RAŠYTOJO A. BARONO LAIMĖJIMAS

Aloyzas Baronas, dešimtosios dienraščio **Draugo** romano premijos laimėtojas, yra 13 išspausdintų knygų autorius. Premijuotasis romanas **Lieptai ir bedugnės** Aloyzo Barono literatūrinį kraitį pakėlė ligi 14 knygų. **Draugo** romano premijai skirti jury komisija, susidedanti iš Bernardo Brazdžionio, Jurgio Gliaudos, Juozo Kojelio, Felikso Kudirkos ir Elenos Tumienės, Aloyzo Barono romaną rankraštyje premijavo visais balsais 1961 sausio 21 Los Angeles mieste. Tūkstanties dolerių premija įteikta Čikagoje 1961 vasario 5 Marijos Aukšt. Mokyklos salėje koncerte — literatūros vakare.

Aloyzas Baronas gimė 1917 Vabalninke. Kaune baigęs gimnaziją 1941, įstojo į technikos fakultetą Kauno universitete, bet vėliau studijavo filosofijos fakultete. Tremtyje studijas tęsė Vokietijos Frankfurto prie Maino universitete. Į JAV persikėlė 1949.

Pirmuosius literatūrinius bandymus pradėjo 1939. Dalyvavo 1941 lietuvių tautos sukilime. Vokiečių metais reiškėsi rezistencinėje veikloje ir kartu su dr. Petru Gailiūnu redagavo **Pogrindžio Kuntaplį.** Kaip rašytojas Aloyzas Baronas subrendo ir iškilo gyvendamas JAV. Dirbdamas fabrike rašė ir spausdino knygą po knygos — noveles, apysakas, romanus, humoristinius eilėraščius. Būdamas pastabus gyvenimo vyksme, susiradęs originalų stilių, savo veikaluose gilinasi į žmogaus nerimą karo bei pokario gyvenime, jį atskleisdamas gausiuose personažuose.

Aloyzas Baronas reiškiasi visuomeniniame ir kultūriniame gyvenime. Skaito paskaitas, dalyvauja literatūros vakaruose, bendradarbiauja spaudoje ir yra vienas iš **Draugo** redaktorių. Premijos laimėjimo proga **Į Laisvę** savo artimam bendradarbiui siunčia geriausius sveikinimus ir linkėjimus su nepavargstamu ryžtu ir meile kurti ir turtinti lietuvių literatūrinius lobius.

---

kraštus keliautojas 1960 gruodžio 31 sulaukė 50 m. amžiaus. Suvalkietis, gimęs Marijampolės apskrityje, dabar Ottawos universitete Kanadoje profesorius. Mokėsi Marijampolės Marijonų gimnazijoje, kalbas ir pedagogiką studijavo VDU Kaune, studijas gilino Vienos universitete, kur jam buvo suteiktas pedagogikos daktaro laipsnis už disertaciją apie pedagogines sroves. Buvo pakviestas dėstyti universitete. Nuo 1935 yra mokytojavęs Ukmergės, Klaipėdos, Vilkaviškio ir Kauno gimnazijose. Poetas, rašęs eilėraščius besimokydamas gimnazijoje, studijuodamas universitetuose, rašo ir profesoriaudamas. Atvykęs į Kanadą buvo pakviestas dirbti Montrealio universitete. Jau dešimt metų profesoriauja Ottawos universitete ir yra pedagogikos katedros vedėjas. Bendradarbiauja lietuvių spaudoje, taip pat

anglų, vokiečių, prancūzų žurnaluose. Vakarų Europos ir Azijos mokslininkų tarpe turi daug pažinčių. Plataus atgarsio susilaukė jo studija apie fizinį auklėjimą pilnutiniame humanizme, išspausdinta žurnale **Revue de l'Universitete d'Ottawa.**

Pedagogas prof. dr. Antanas Paplauskas — Ramūnas yra **Į Laisvę** žurnlo bendradarbis.

Dr. Zigmas Brinkis, Į Laisvę žurnalo bendradarbis, nuo 1961 kovo 1 Illinois Masonic ligoninėje pradėjo Chief Resident pareigas chirurgijoje. Dr. Zigmas Brinkis taip pat paskirtas gailestingųjų seserų mokykloje instruktoriumi, kur dėsto pooperacinę ligonių priežiūrą ir bendrąją chirurgiją. Specializuodamasis chirurgijoj, daro daug operacijų. Tame darbe jam talkininkauja 8 jaunesni rezidentai.

Ričardas Bačkis, ilgamečio Lietuvos atstovo Paryžiuje dr. Stasio ir O. Bačkių sūnus, Paryžiaus universitete baigė teisių fakultetą ir išlaikė doktoranto egzaminus. Anksčiau yra baigęs politinių mokslų institute ekonominę sekciją ir įmonių vadovų kursą. Jaunosios kartos lietuvis, apsišarvavęs trim diplomais, pasiekė aukšto pareigūno laipsnį Lever bendrovėje Paryžiuje, kuri yra dalis tarptautinio trusto Unilever. Daug važinėja po Prancūziją. **Į Laisvę** žurnale yra rašęs apie Prancūzijos socializmą.

Prof. Juozas Eretas, monografijos apie Stasį Šalkauskį autorius, iš Šveicarijos atvyksta į Čikagą dalyvauti Lietuvių Katalikų Mokslo Akademijos suvažiavime. Svečią kviečia, kelionės išlaidas padengia ir globos A. ir M. Rudžiai iš Čikagos.

Alės Rūtos Nakaitės-Arbienės romaną **Į saulėtekį** išleido Nidos leidykla Londone. Romanas vaizduoja baudžiavos laikus. Ta pati Nidos leidykla leidžia Alės Rūtos romaną **Broliai,** kur bus vaizduojami tragiški įvykiai Lietuvoje, prasidėję nuo antrosios sovietų okupacijos.

Mildai Daukantaitei ir Stasiui Tamuloniui, sukūrusiems lietuviškos šeimos židinį, geriausius sveikinimus ir linkėjimus siunčia

Į Laisvę Redakcija ir Administracija

Prof. dr. Zenonas Ivinskis, ligi 1960 metų galo pirmininkavo Baltų Institutui Bonnoje, 1961 sausio pradžioje vėl grįžo į nuolatinę gyvenvietę Romoje. Profesorius toliau uoliai darbuojasi Vatikano archyvuose, kartu su keletu bendradarbių ruošdamas spaudai Lietuvos vyskupų reliacijas Vatikanui. Tikimasi, jog prof. dr. Z. Ivinskis šią vasarą atvyks į JAV dalyvauti Amerikos ir Kanados Lietuvių Fronto Bičiulių studijų savaitėje ir L. Kat. Mokslo Akademijos suvažiavime.

Kun. dr. Celiešius paaukojo **Į Laisvę** lietuviškų studijų fondui 800 dolerių, paremdamas dr. Juozo Girniaus veikalo apie tautą išleidimą. Kun. dr. Celiešius yra aktyvus Lietuvių Bendruomenės ir kitų organizacijų darbuotojas, didelis mokslo ir lietuviškos knygos mylėtojas. Gyvendamas Vokietijoje Bonnos universitete studijavo filosofiją ir meno istoriją. Gyvena nedidelėje lietuvių parapijoj Čikagos apylinkėse.

A. P. Bagdonas, pedagogas, paruošė spaudai lietuvių kalbos sintaksę su pratimais. Šios sintaksės konspektas jau naudojamas Čikagos Aukšt Lituanistinės mokyklos pamokose.

Faustas Kirša sulaukė 70 m. amžiaus. Poetas, eilės eilėraščių rinkinių autorius, kultūrininkas. Gyvena Bostone, Mass. Bostone veikiančių lietuvių kultūrinių organizacijų atstovų komitetas vasario 11 surengė Fausto Kiršos 70 metų sukakties minėjimą.

Prel. Mykolo Krupavičiaus 75 metų amžiaus sukaktis iškilmingai paminėta Čikagoje ir kitose vietose. Politikas,

visuomenininkas, spaudos darbininkas. Yra parašęs ir išvertęs visą eilę knygų. Su Mykolo Krupavičiaus vardu neatskiriamai susijęs žemės reformos įvykdymas Lietuvoje. Gyvena Cicero, Illinois.

L. Dambriūno premijuotąjį veikalą **Lietuvių kalbos veiksmažodžių aspektai** išleido **Lietuvių Enciklopedija.** Knyga turi 110 psl., kaina $4.

Kun. Feliksas Gureckas 1960 gruodžio 8 Šv. Tomo Akviniečio Kolegijoje apgynė disertaciją **Švenčiausios Trejybės gyvenimas žmogaus sieloje pagal šv. Cyrilą Aleksandrietį** ir gavo filosofijos daktaro laipsnį. Naujojo daktaro specialybė filosofijoje — religijų istorija.

Audrys Juozas Bačkis, Lietuvos pasiuntinybės patarėjo dr. St. Bačkio sūnus, kovo 18 d. Romoje įšventintas kunigu. Naujasis kunigas pirmas šv. mišias atlaikė kovo 19 d. Šv. Kazimiero kolegijos koplyčioje.

Dr. Adolfas Šapoka, mokslininkas, Lietuvos praeities tyrinėtojas, istorikas, daugelio mokslinių veikalų autorius ir **Tėviškės Žiburių** redaktorius širdies smūgio pakirstas mirė 1961 kovo 9 Toronte, Kanadoje.

Gimęs 1906 vasario 13 Grybelių kaime, Utenos valsč. ir apskrityje, mokėsi Utenos **Saulės** progimnazijoj, vėliau Panevėžio gimnazijoj, kurią baigė 1925. Kauno universitete istorijos studijas baigė 1929. Atlikęs karinę prievolę atsargos leitenanto laipsniu, gavęs stipendiją, išvyko gilinti istorijos studijų į Pragą. Pragoje studijuodamas paruošė mokslinę studiją **Jeronimas Pragiškis ir jo kelionė Lietuvon.** 1932 pakviestas vyr. asistentu prie istorijos katedros VDU. Paskyrus stipendiją, nuvyko į Stockholmą, kur rinko medžiagą studijai **Švedų karas Lietuvoje XVII šimtmetyje.**

Grįžęs į Lietuvą ruošė ir redagavo didžiąją **Lietuvos istoriją,** į kurios paruošimą buvo sutraukęs rinktines lietuvių istorikų jėgas. **Lietuvos istorija išleista** 1938. Apgynęs disertaciją **Lietuva ir Lenkija po 1569 m. Liublino unijos,** gavo daktaro laipsnį ir privatdocento titulą. Pirmosios sovietų okupacijos metu bolševikai jo **Lietuvos istoriją** išėmė iš mokyklų, pašalino jį iš universiteto, turėjo tenkintis kuklia mokytojo vieta technikos mokykloje.

Tremties dienas praleido Bamberge ir Augsburge. Atvykęs į Kanadą kartu su kitais organizavo savaitraštį **Tėviškės Žiburius,** buvo pakviestas **Tėviškės Žiburių** vyr. redaktorium. Nepriklausomoj Lietuvoj, tremtyje ir Kanadoje gyvendamas bendradarbiavo moksliniuose žurnaluose ir kitoje spaudoje. Yra paskelbęs studijų ir straipsnių čekų ir estų žurnaluose. Paruošė informacinį leidinį apie Lietuvą anglų kalba **Lithuania through the Ages,** lietuvių kalboje parašė stambią studiją apie Vilniaus kraštą.

Nepriklausomos Lietuvos išaugintas intelektualas, kultūrininkas, visuomeninkas, kitaip manantiems pažymėtinas tolerantas dr. Alfonsas Šapoka palaidotas kovo 13 Toronte, Kanadoje.

A. a. Juozas Bičiūnas, ekonomistas, mirė kovo 5 d. Chicagoje, sulaukęs 55 m. amžiaus. Buvo aktyvus ateitininkas ir krikščionių demokratų veikėjas. Paliko žmona, sūnus ir dukrelė.

Dr. Pranas Mantvydas, ateitininkų veikėjas ir **Židinio** redaktorius, prieš keletą metų grąžintas iš Sibiro ir ilgai sirgęs kraujo indų sutrikimu smegenyse, mirė Kaune 1960 rugpiūčio 15 d. Palaidotas Petrašiūnų kapinėse rugpiūčio 17.

Pranas Mantvydas savo kilme žemaitis, filosofijos daktaras, kuklus ir kruopštus darbininkas. Lietuvos nepriklausomybės laikotarpyje redagavo **Židinį** ar jam uoliai talkininkavo. Pirmosios sovietų okupacijos metu 1941 birželio mėn. sirgdamas buvo suimtas ir ištremtas. Apie 15 metų praleido Sibiro tremtyje Kazakstane. Grą-

žintas į Lietuvą dar buvo priverstas parašyti vieną filosofinio turinio knygelę. Grąžintas iš Sibiro tremties gyveno Kaune. Iš Lietuvos gauta žinia, jog dr. Praną Mantvydą į amžinojo poilsio vietą palydėjo daug giminių, draugų, pažįstamų. Palaidojo kun. Vincentas Mieleška, buvęs Kauno Karmelitų bažnyčios klebonas. Laidotuvėse dalvavo prel. Pr. Kuraitis, ilgametis VDU teologijos-filosofijos fakulteto dekanas ir profesorius.

Dr. Bronius Dirmeikis širdies liga mirė Chicagoje 1961 kovo 13. Palaidotas šv. Kazimiero kapinėse kovo 17.

Žemaitis, žemaitiškos tarmės niekada neslėpęs, buvo gimęs 1910 Kražių valsč., Raseinių apskrityje. Kražių Žiburio gimnaziją baigė 1930. Baigęs VDU teisių fakultetą, studijas gilino Bazelio, Vienos ir Paryžiaus universitetuose. Vilniaus universitete 1942 gavo teisių daktaro laispnį ir jame paliko dėstytoju, kartu versdamasis ir advokato praktika.

Nepriklausomoje Lietuvoje dalyvavo **Lietuvos Studento** redakcijoje, redagavo **Akademiką,** buvo **Lietuvos Aido** vyr. redaktorius, **Vairo** redaktorius. Aktyviai dalyvaudamas tautininkų krypties organizacijose, laikydamasis kietesnės linijos politiniame ir visuomeniniame gyvenime, nevengdamas atviro ir kieto žodžio diskusijose ir ginčuose, betgi dr. Bronius Dirmeikis mylėjo ir gynė teisingumą, išklausė ir įvertino ir kitų nuomonę. Kai apie 1932 metus valdžios buvo nuspręsta uždaryti Kražių gimnaziją, o jos vietoje Kelmės progimnaziją paversti gimnazija, dr. Br. Dirmeikis, pats būdamas tautininkas, tautinės krypties spaudoje labai karštai gynė reikalą gimnaziją palikti istoriniuose Kražiuose.

Atvykęs į JAV ir gyvendamas Čikagoje per 11 metų redagavo **Margučio** žurnalą ir buvo **Margučio** lietuviškos radijo valandėlės žinių redaktorius. Lietuviškoji spauda ir radijas su dr. Br. Dirmeikio mirtimi neteko gabaus, pajėgaus ir darbštaus spaudos darbininko.

Dėl dr. Juškos straipsnio

Į Laisvę, Nr. 22 (1960), p. 37, Antanas Juška, straipsnyje "Lietuviškų parapijų problema", rašo: "Pirmoji lietuvių parapija įsteigta, regis, Pittston, Pensilvanijoje. Ji ir šiandien palieka tautinė. Paskutinioji parapija įkurta 1941 metais Los Angeles mieste, Kalifornijoje. Keista, kad ši paskutinioji, kur lietuvių skaičius kasmet didėja, kai kitur nyksta, panoro likti jau teritorine, ne tautine. Tuo būdu pilnai suprantamas kai kieno pasipiktinimas anos parapijos vadovų užmačiomis."

Kadangi **Į Laisvę** yra rimtas žurnalas ir, be to, straipsnio autorius skaitytojams pristatomas kaip istorikas, reikalą, kaip Los Angeles Šv. Kazimiero parapijos klebonas, patikslinti, pareikšdamas kas seka:

1. Los Angeles Šv. Kazimiero parapija niekada nėra buvusi tautinė ta prasme, kuria kalba straipsnio autorius. Ji niekad neturėjo tautinės parapijos įsteigimo dokumentų. Tokių dokumentų neturi nė viena iš šešių Los Angeles Arkivyskupijoje esančių "tautinių" parapijų, kurių trys yra teritorinės. Kanoniškai įsteigtą tautinę parapiją panaikinti gali Šv. Sostas (Codex Iuris Canonici, 216,4). Todėl Los Angeles Šv. Kazimiero parapiją lyginti su Pittston lietuvių parapija yra netikslu, nes negalima panaikinti to, ko iš viso nebuvo.

2. 1941 m. birželio mėn. d., Los Angeles Arkivyskupas John J. Cantwell leido Prel. Julių Maciejauską pirkti namą, kuriame buvo įrengta lietuviams bažnytėlė, ir jam pavedė rūpintis lietuvių dvasiniais reikalais. 1947

m. balandžio mėn. 11 d., Prelatui sunkiai sergant, šias pareigas perėmė dabartinis klebonas.

3. 1948 m. kovo mėn. 19 d., atvykus dabartiniam Kardinolui James Francis McIntyre į Los Angeles, buvo leista pirkti naują vietą lietuvių bažnyčiai, klebono teisės jo specialiu raštu buvo atnaujintos, paskiriant ji rūpintis lietuvių dvasiniais reikalais visoje Arkivyskupijoje. Nuo to laiko klebonas naudojasi ypatingu Kūrijos prielankumu ir dideliu respektu lietuvių dvasiniams reikalams.

4. 1959 m. gegužės mėn. 15 d., padarant Los Angeles Šv. Kazimiero parapiją teritorine, Kardinolas James Francis McIntyre savo oficialiame rašte parapijos vadovybei rašo: **"It is not contemplated that this action will change in any way the present function of the church to serve the Lithuanian people."** Taigi, turėtos lietuvių teisės nepanaikinamos, bet dargi oficialiu raštu patvirtinamos.

Parapijai tapus teritorine, prie prieš tai jai priklausiusių 850 lietuvių šeimų, gyvenančių visos Arkivyskupijos ribose, buvo priskirta 71 ne lietuvių šeimos, esančios teritorinėse parapijos ribose. Taigi, lietuviai ir toliau lieka šios parapijos baze. Be to, Kūrija vietos ir bendrame Amerikos Catholic Directory ir toliau mūsų bažnyčią visur žymi "Lithuanian".

6. Dėl "parapijos vadovų užmačių" reikia pasakyti, kad vietos Kardinolas, pridėdamas teritoriją, turėjo galvoje tik bendrus tikinčiųjų reikalus, nes nuo mūsų bažnyčios artimiausia katalikų bažnyčia yra 15 blokų atstume ir su ja nėra tiesioginio susisiekimo. Tame įžiūrėti ką nors daugiau, nėra jokio pagrindo.

Los Angeles, Calif.

Kun. J. A. Kučingis, Klebonas

Dėl kunigo klebono J. Kučingio pastabų

Didžiai gerbiamą kunigą kleboną J. Kučingį pažįstų tik iš matymo, niekuomet neturėjau su juo jokių ryšių, tad esu visiškai laisvas nuo pašalinių įtakų. Jo darbštumą, sumanumą, kas liečia parapijos reikalų tvarkymą, gerbiu ir vertinu.

Istoriko titulą man pridėjo šio garbingo žurnalo redakcija. Niekuomet nebuvau ir neesu tikru istoriku, esu vien istorijos mėgėjas, tad ir aną titulą teskaitau paprastu komplimentu.

Drįstu nesutikti su gerbiamo klebono teigimu, kad švento Kazimiero parapija Los Angeles mieste niekuomet nebuvo tautinė. Tam pagrindą sudaro Juozo Viekšnio rimtas straipsnis, tilpęs šiame žurnale 1959 m. gruodžio mėn. nr. 19, kuris buvo pavadintas "Lietuviškąją bendruomenę žlugdant". Jame autorius tvirtina, kad iki 1959 metų gegužės mėnesio ši parapija savo esme buvo tautinė. Jis patiekė šiuos argumentus: 1. iki minėtos datos švento Kazimiero parapijai tegalėjo priklausyti tik lietuviai ir lietuvių kilmės amerikiečiai, 2. Šventas Tėvas, laimindamas naująją bažnyčią šventinimo proga, savo telegramoje vadina ją "new Lithuanian church", 3. Los Angeles vyskupijos oficiozas **The Tidings,** skelbdamas teritorinės šv. Kazimiero parapijos įkūrimą, 1959 m. gegužės 29 d. rašė „Švento Kazimiero bažnyčia... buvo įsteigta 1941 metais kaipo tautinė lietuvių parapija". Nuo savęs pridėsiu, kad nemaža dalis lietuvių parapijų Amerikoje neturi tautinių parapijų įsteigimo dokumentų, nors jos tokiom buvo ir yra skaitomos. Juozas Viekšnys, kuris, matyt, dalyką gerai žino iš pirmų šaltinių, tame pačiame straipsnyje teigia: "Taigi nėra mažiausio abejojimo, kad parapija turėjo tautinį statusą, kuris parapijos klebono noru ir Los Angeles arkivyskupo dekretu buvo panaikintas". Ir toliau autorius nurodo, kad Los Angeles lietuviai yra labai nepatenkinti, kad iš katalikiškų

LIETUVIŲ FRONTO

BIČIULIŲ SUVAŽIAVIMAS

Kultūrinis derlius praeityje. Koks jis bus ateityje?

Rytinės Amerikos Lietuvių Fronto Bičiulių suvažiavimas įvyko New Yorke Baltijos Laisvės Namuose vasario 11. Vadovavo dr Alb. Šmulkštys (Philadelphia), dr. V. Dambrava (Washingtonas), E. Balsys (Waterbury), sekretoriavo Raugienė (Philadelphia). Apsvarstė temas: kas įmanoma daryti Lietuvos laisvės, tautinio solidarumo ir kultūrinės dinamikos baruose. Suvažiavimas savo nusistatymus ir pasiryžimus paskelbė priimtose rezoliucijose. (Jos skelbiamos šiame Į Laisvę nr. Red.).

Vakare su svečiais Vasario 16 proga buvo diskutuojama tema: „Penkiolikos metų kultūrinis derlius ir kas toliau". Apžvalginėje dalyje kalbėjo **Pr. Naujokaitis** — apie literatūrą, **dr. A. Šlepetytė** — apie mokslą, **K. Čerkeliūnas** — apie sportą, **L. Dambriūnas** ir **L. Sabaliūnas** — apie idėjas, kuriom buvo įprasminama tremties kultūrinė veikla. Pažanga labiausiai buvo paryškinta literatūros, menkesnė pažanga rasta mokslo, silpniausia literatūrinės kritikos. Buvo paryškinta taip pat kai kurių iliuzijų griuvimas ir reikalas naujau žvelgti į ateitį. apie tai kalbėjo **A. Barzdukas, V. Valaitis ir dr. V. Vygantas.** Iš pasisakymų buvo matyti jaunosios kartos naujos formos santykis su tauta, tačiau tebesąs gyvas atsakomybės už tautą pajautimas. Jaunųjų pasisakymai labiausiai ir domino susirinkusius. Dar kalbėjo dail. K. Žoromskis, dr. B. Radzivanas, dr. A. Šmulkštys, A. Diržys. Pasveikinimo žodį pasakė LL Komiteto pirmininkas Sidzikauskas. Diskusijom vadovavo dr. J. Girnius. Diskusijų vakarą atidarė ir užbaigė K. Kudžma, New Yorko Lietuvių Fronto Bičiulių pirmininkas.

---

organizacijų pirmininkų yra sudarytas komitetas, kuris gina tautinį parapijos statusą, siekdamas net Vatikano delegatūrą Washingtone, kaip ir patį Vatikaną. Jis pabaigoje kaltina dabartinį kleboną, kad šis trukdo komitetui veikti, prisegdamas "Bažnyčios priešų" etiketę.

Anie kaltinimai, kaip ir susidariusio komiteto pareiškimai tilpę ne kartą spaudoje, nei vieni nei kiti niekur nebuvo atšaukti, todėl leidžia man pasilikti prie savo nuomonės: "Tuo būdu pilnai suprantamas kai kieno pasipiktinimas anos parapijos vadovų užmačiomis".

Antanas Juška

— — —

Alina Grinienė, Europos Lietuvių Fronto Bičiulių veikėja, daugiau kaip 3 mėnesius praleidusi Jungtinėse Amerikos valstybėse, kovo mėn. grįžo į Vokietiją. Viešėdama JAV lankėsi New Yorke, Bostone, Baltimorėje, Detroite, Čikagoje, Clevelande ir kitose vietose, dalyvavo Amerikos Lietuvių Fronto Bičiulių ir kitų organizacijų susirinkimuose ir pasitarimuose. Gyvai domėjosi Amerikos lietuvių jaunimo veikla ir nušvietė, kaip lietuvių jaunimas gyvena Vokietijoj. Viešnia dažnomis progomis kalbėjo apie Vasario 16 gimnaziją, jos svarbą, rūpesčius, ypačiai apie mokytojų trūkumą. Ji pati yra buvusi Vasario 16 gimnazijos mokytoja ir JAV sutiko visą eilę buvusių auklėtinių.

Atsiųsta paminėti:

Alė Rūta — Motinos rankos, ketvirtoji knyga iš DIDŽIOSIOS MEILĖS romanų serijos, 39777 7pusl. Išleido Lietuviškos Knygos Klubas Chicagoje.

Dr. S. Aliūnas — Trejos devynerios, humoristinių eilėraščių rinkinys, 64 pusl. Išleido Lietuviškosios Knygos Klubas Chicagoje.

Aloyzas Baronas — Vieniši medžiai, romanas, 117 pusl. Platina Lietuviškosios Knygos Klubas Chicagoje.

20 METŲ

LAISVĖS IR REZISTENCIJOS SARGYBOJE

Į LAISVĘ žengia į dvidešimtuosius metus.

Į LAISVĘ laikraštis pasirodė 1941 m. birželio 24 — į antrą dieną Lietuvos Aktyvistų Frontui pašaukus tautą sukilti prieš sovietinį okupantą; pirmą dieną po Laikinosios Vyriausybės paskelbimo.

Į LAISVĘ turėjo leistis pogrindin ir iš ten gaivinti tautoje pasipriešinimo bei laisvės dvasią, kai antrasis okupantas, nacinis, sutrukdė laisvosios Lietuvos suvereniniams organams tėvynėje veikti.

Į LAISVĘ buvo blykstelėjęs tremtyje Vokietijoje.

Į LAISVĘ atgaivinta Amerikoje 1953 m. rezistencijos ir budėjimo dvasiai palaikyti; tai dvasiai, kokią turėjo pirmieji Į LAISVĘ leidėjai, rašytojai, platintojai, daugumas jau savo gyvybę dėl laisvės atidavę.

Į LAISVĘ per 20 metų buvo ir liks ištikima už laisvę žuvusiems ir už laisvę kovojantiems draugams, pažįstamiems ir nepažįstamiems, bet BROLIAMS.

Junkimės į gražią *Į LAISVĘ* skaitytojų šeimą.

Į LAISVĘ, 1936 S. 49 Ave., Cicero, Illinois.

Į LAISVĘ ATSTOVYBĖS

Australijoje: N. Butkūnas, 9 Cowper St., St. Kilda South, Victoria. A. Grigaitis, 21 Brunswick St., Fitzroy, Vic.

Italijoje: Dr. Z. Ivinskis, Via Verbania 28, Interno 18, Roma

Jungtinėse Valstybėse: A. Salys, 6540 So. Artesian Ave., Chicago 29, Illinois. Telef. RE 7-6621; B. Polikaitis, 15483 Ward St., Detroit 21, Mich.; J. Ažuolaitis, 2012 N. Catalina St., Los Angeles, Calif.; A. Gaigalas, 335 Titan St., Philadelphia, Pa. Telef. HO 7-4176; V. Vaitkus, 85 Arnold St., Waterbury, Conn.; A. Sabalis, 251 Alphonse St., Rochester, N. Y.; V. Ročiūnas, 1892 Lampson Rd., Cleveland 12, Ohio.

Kanadoje: A. Bumbulis, 200 Indien Grove, Toronto, Ont.; J. Pleinys, 10 Tisdale Ave., So. Hamilton, Ont.; J. Urbonas, 34 Brimorton Dr., Scarborough, Ont. Telef. AX 3-8518; V. Barisas, 336 Clinton, Windsor, Ont.

Švedijoje: P. Duda, Markvards g. 9, Stockholm, Va.

Šveicarijoje: Dr. P. Radvila, Werkgasse 50, Bern

Vokietijoje: A. Grinienė, Kristallstr. 8/1 (13b) Muenchen; V. Krištolaitis, (22b) Kaiserslautern 2, Schliessfach 323.